HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

GÖNÜL TİCARETİ

Günümüz Türkçesiyle

can miras

Dünya ne kadar büyük devrimlerle altüst olursa olsun, dünyada erkek daima hâkim, kadın daima onun emir eridir. Kocan, kardeşin, oğlun tepende birer küstah âmirdirler. Hayat piyasasında kadının değeri düşüktür. Her gün sokaklarda kıskançlık vahşetiyle kocaları, amant'ları tarafından bıçaklanarak cesetleri kaldırımlara serilen kadınların felaketlerini gazetelerde okumuyor musunuz? Bu sayısız vakalara karşın hiçbir erkeğin sehpada cinayetinin cezasını çektiğini işittiniz mi?

"Onun yaşayan yanı; romancı yeteneği, kahramanlarını kişileştirmedeki ustalığı, Türk dilini nefis bir halk mizahıyla yoğurabilişi, Türk sokağını, Türk mahalle konuşmalarını ilk defa şaşılacak bir yoğunlukla Türk romanına getirebilmiş olmasıdır. Toplumun geçiş döneminde rastlanan bütün aksaklıklara parmak basmayı bilmiştir. Alafrangalaşmakta olan bir ortamın sivrilikleri, batıl inançlar, aile uyumsuzlukları, kuşak çekişmeleri romanlarının başlıca temalarını teşkil eder. Hüseyin Rahmi, tipik bir İstanbul yazarıdır."

Haldun Taner

Hüseyin Rahmi Gürpınar, romanlarındaki kıvrak anlatımı öykülerine de ustaca taşımayı başarmış bir yazar. Romanlarında sıkça karşılaştığımız aile içi hesaplaşmalar, karıkoca anlaşmazlıkları, *Gönül Ticareti*'ndeki öykülerde de bolca işleniyor. Yazarın 1930'ların sonlarında yazdığı öykülerle bu tarihten otuz-otuz beş sene önce yazdığı öykülerin bir araya getirildiği bu kitap, Hüseyin Rahmi öykücülüğündeki geçişleri, aşamaları göstermesi bakımından da önemli.

#edebiyatımızınmirası #aile #geçimsizlik #alda medi #kedi

Kapak illüstrasyonu: Bilal Sarıteke

can

12 TL

canyayinlari.com | f | canyayinlari

öykü

ISBN 978-975-07-5399-2

9 789750 753992

Can Miras

Gönül Ticareti, Hüseyin Rahmi Gürpınar
© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Hilmi Kitabevi, 1939
Can Yayınları'nda 1. basım: Ekim 2021, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan
Editör: Erkan Irmak
Düzelti: Melis Oflas
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)
Kapak illüstrasyonu: Bilal Sarıteke / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-5399-2

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25, Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

GÖNÜL TİCARETİ

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Günümüz Türkçesine uyarlayan

Mustafa Çevikdoğan

ÖYKÜ

can

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Gulyabani, 2019
Gulyabani (Günümüz Türkçesiyle), 2019
Sevda Peşinde, 2019
Sevda Peşinde (Günümüz Türkçesiyle), 2019
Kuyrukluyıldız Altında Bir İzdivaç, 2020
Kuyrukluyıldız Altında Bir İzdivaç (Günümüz Türkçesiyle), 2020
Şık, 2021
Şık (Günümüz Türkçesiyle), 2021
Hakka Sığındık, 2021
Hakka Sığındık (Günümüz Türkçesiyle), 2021
Gönül Ticareti, 2021

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR, 1864'te İstanbul'da doğdu. Dört yaşında annesini kaybetti. Çocukluğu teyzesinin yanında, Aksaray'da geçti. Mahmudiye Rüşdiyesi'nde okudu. Hastalığı sebebiyle Mülkiye'deki eğitimini yarım bıraktı. Kısa süreli birkaç memuriyet denemesi ve bir dönem milletvekilliği haricinde hayatını hep yazdıklarıyla kazandı. Henüz 23 yaşındayken yazdığı ilk romanı *Şık*, Ahmet Midhat Efendi'nin övgüleriyle karşılandı ve 1887'de *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika edildi. Sonraki yıllarda verimli bir yazarlık hayatı geçirdi. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı İstanbul'unun konak ve sokak hayatını eserlerinde ustalıkla işledi. Klasikleşmiş birçok romanının yanı sıra hikâye, oyun, makale türlerinde de eserler verdi. Edebiyatımızda gerçekçiliğin ve doğalcılığın en önemli temsilcilerinden biri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde halkı pozitif bilimlere yönlendirme isteği de açıkça görülür. 1944'te ölen yazarın mezarı, hayatının son 31 yılını geçirdiği Heybeliada'dadır.

İçindekiler

Gönül Ticareti 15
Uçurumun Kenarında 25
Hangisi Daha Zevkli? 37
Benim Babam Kimdir? 43
Çocuğumun Babası 53
Baltayla Doğuran Böyle Doğurur! 69
Tımarhane Şairlerin, Filozofların Mabedidir! 77
Er Kişi Niyetine 87
Kırço 97
Gugular 107
Kıpti Düğünü 121
Ecir ve Sabır 131
Kedim Nasıl Öldü? 145

Yayıncının Notu

Gönül Ticareti ilk olarak 1939'da, Hilmi Kitabevi'nce basıldı. Elinizdeki kitabı yayına hazırlarken bu baskıyı esas aldık. Yayıncı İbrahim Hilmi'nin "Birkaç Söz" başlıklı yazısını da girişe ekledik. 1939 baskısında yer alan "Papazın Eşeği" isimli öyküyü çeviri olduğu için bu kitaba dahil etmedik.

Kitabı günümüz Türkçesine uyarlarken yazarın diline en az müdahaleyle artık Türkçe sözlüklerden neredeyse tamamen çıkmış Arapça, Farsça kelimeler ve terkipler için en uygun karşılıkları bulmaya çalıştık; kitaptaki kelimenin tam karşılığı olsa bile metnin ahengini bozacak türdeki yeni kelimeleri metinde kullanmadık. Az da olsa hâlâ kullanımda olan, bağlamdan anlamı çıkarılabilen kelimelere müdahale etmedik, bunlar için kitabın sonuna bir sözlük hazırladık. Bugün sık kullanılmayan Türkçe kökenli bazı kelimelerin, halk deyişlerinin anlamlarını, yaygın anlamında kullanılmayan eski kelimelerin anlamlarını ve gündelik hayata ve döneme dair bazı açıklayıcı bilgileri de dipnotlarda vermeye çalıştık.

Birkaç Söz

Büyük milli romancımız Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın son yazdığı hikâyelerle otuz-otuz beş yıl evvel yazdığı eski hikâyeler bir araya getirilerek *Gönül Ticareti* ismi altında bu güzel kitap meydana gelmiştir.

Eski küçük hikâyeler içinde "Kırço", "Ecir ve Sabır", "Er Kişi Niyetine", "Kıpti Düğünü" enfes birer tablodur. Hele "Kedim Nasıl Öldü?" hikâyesi yalnız Türkçede değil herhangi bir lisana çevrilse o lisanda dahi bir şaheser yerine geçecek kadar güzeldir.

Yeni hikâyeler içinde "Gönül Ticareti", "Baltayla Doğuran Böyle Doğurur!" hikâyeleri üstadın ciltlerle yazı yazmasına rağmen düşünce ve yazı hususunda fikrî tazeliğine, inşa ve tasvir yönünden zihninin kabiliyet ve kudretine en parlak bir misaldir.

Bu eserde yer alan eski hikâyelerin bazı Arapça ve Farsça terkipleri yazarın müsaadesiyle tarafımdan sadeleştirilmiştir. Eski yazıların sadeleştirme meselesinde görülecek hatalar yazara değil yayıncıya aittir. Sayın okuyucuların okuma esnasında tesadüf edecekleri bu hata ve kusurları yayıncının iyi niyetine bağışlayacakları umulur.

İbrahim Hilmi
30 Temmuz 1939

GÖNÜL TİCARETİ

Bir sabah ona Köprü[1] üstünde rastladım. Şapka sağa, kravatı sola kaymış. Bol elbise içinde kurada[2] vücudu daha zayıf görünüyor. Ceketinin yan cebinden ağırca bir kitap sarkıyor. Öbür cebi de tıkıştırılmış bir alay gazeteyle şişkin.

Serseri bir dalgınlıkla, gözlerini yanından geçen şık bir kadına dikmiş. Bu hayranlık yüzüne alayla karışık bir hasret süzgünlüğü vermiş.

Yavaşlamış adımlarla yalpalar gibi yürürken birdenbire omzuna çatarak, "Nihat," dedim, "bu dalgınlık ne?"

Bu ani rampadan biraz şaşalayarak cevap verdi:

"İşte, görüyorsun ya! Şu giden güzele daldım."

"Yaş altmışı çeyrek geçiyor, hâlâ mı güzel kadın görünce kendini kaybediyorsun?"

"Yok, hayranlığım estetik değil eleştireldir."

"Ne demek?"

"Şimdi kadınlara gençliğimdeki düşkünlüğümle bakmıyorum. Artık onları düşmanca bir görüşle süzüyorum. Gözlerimle adeta ısırıyorum..."

1. Galata Köprüsü. (Y.N.)
2. Gelişmemiş, cılız insan ve hayvan. (Y.N.)

"Bu düşmanlık neden?"

"İhtiyarlık aklımı başıma getirdi de..."

"Demek artık kadınlara mutlak bir kusur bulmak hıncıyla bakıyorsun?"

"Bugünkü kadının kusursuzu var mı?"

"Şu giden kadına şıklığını, güzelliğini kusur mu sayıyorsun?"

"Ne şekilde olursa olsun, sahtekârlık ahlakça iğrençtir, kanunen de cezayı gerektirir. Bu cezadan yalnız kadınlar, bu aleni sahtekârlar muaftır. Kadının yüzünde prizmanın güneşten süzdüğü yedi renkten hiçbiri eksik değil... Bu renkler de ahlakı gibi çabuk uçar. Bir düziye[1] tamirle uğraşılır. Belediye bu *badigeonnage*'dan[2] vergi alsa ihya olur. Yüzünü bandıra[3] gibi ala, mora kısım kısım boyar, inceltmek için kaşlarını yolar. Topuk tarafından boyuna sekiz santim ekler. Tabiatın verdiği sima ve endamla görünmeye razı olamaz. Renk kendi rengi değil. Boy kendi boyu değil... Yaş kendi yaşı değil. Acaba bütün şahsiyetinde kadının saflığıyla kendinin olarak bulabileceğimiz nesi vardır? Yani içten, dıştan tam ayar hilesiz kadını nerede bulacağız? Boynundaki inci kendi gibi – genellikle– yalancıdır. Çorapları yapma ipektir... Göstermeye uğraştığı ruhi ve mali bütün varlıkları da hep birer balondur. Böyle kadının hali, sahte etiketle boyalı yağ satan bakkalın hilekârlığına benzemiyor mu? Bu yapmacıklar arasında onda sahici bir yürek bulunur mu?"

"Haksızsın... Çok haksızsın Nihat... Bu yaştan sonra da genç kadından kendine, doğru yürek arıyorsun. Güzel bir kadının makyajını bakkalın yağ boyamasına benzetmek de sade estetikten uzaklaşmak değil adeta küfürdür."

1. Kesintisiz, sürekli, ardı arkası kesilmeksizin. (Y.N.)
2. (Fr.) Badanalama. (Y.N.)
3. Bayrak. (Y.N.)

"Azizim, bu oyunda ben yandım. Kadın beni estetik güzelliğiyle değil hilekârlığıyla yaktı..."

"Kim bu kadın?"

"Eski eşim..."

"Ayrıldınız?"

"Başka çare var mı?"

"O halde ıstırabınız dinmiş olacak?"

"Hayır... Aile namusuna öyle bir kir bulaştırıp gitti ki yedi deryanın suyu temizlemez."

Böyle hem konuşuyor hem de İstanbul tarafına doğru ağır ağır yürüyorduk. Anlattıkça muhatabımın solık yüzü ateşleniyor, gözleri parlıyor, sözleri ağzından kıvılcım gibi saçılıyordu. Bu, sokak ortasında anlatılmakla bitecek şöylece bir macera değildi. O yüreğini boşaltmak ihtiyacında görünüyordu, bende de dinlemek için bir merak uyandı. Ta Yeni Cami'nin arkasındaki sıra kahvelere kadar gittik. Kuşçu dükkânlarındaki kanaryalar tirillerini çekerken Nihat da içten bir feryada benzeyen hikâyesine başladı:

"Genç yaşımda evlendim. Bu hemen herkese olağan bir kazadır. Karım güzel, çok da zeki... Acı bir tecrübenin verdiği uğursuz neticeyle söylüyorum ki güzellik ile zekânın birleşmiş olduğu bir kadınla evlenmeye kimse özenmesin. Erkek akılca daima dişisinden üstün bulunmalıdır. Bu evlilikten üst üste iki oğlumuz oldu. Sermet ile Suat... Bu çocuklar bana çok benzerler. Esmerlikleri, gözlerinin renkleri, kaşları, elleri, parmakları, tırnakları hep ben... İkisi de küçük ölçekte benim birer modelim gibidir. Derken efendim, dünyaya bir üçüncü velet geliyor. Bunun bizim soyu andırır en küçük bir tarafı yok... Tıpkı kuluçka tavuğun altındaki yumurtalara karışarak civcivler arasında çıkan bir ördek yavrusu gibi... Büsbütün başka bir cins... Şunu söyleyeyim ki biz ailece, vücut ve çehrelerinin orantısıyla övünecek bir güzellikte değ-

liz. Tabiatın her gün tezgâhtan itinasız çıkardığı kabataslak yaratılmışlardanız. Üçüncü oğlumuz Nüzhet'te renk duru beyaz, gözler koyu mavi, saçlar lepiska. Resim gibi, aristokratik *beauté*'de[1] bir bebek... Gelgelelim ki bu güzellik yılan yavrusu tesiriyle beni zehirliyor. Yüreğimi burkturan şüpheyi bir türlü yenemiyorum. Bu şüphemi kadına açmaktan uzun bir dirliksizlik rahatsızlığından başka ne çıkar? Tabii suçunu şiddetle inkâr edecektir. Ben onun karşısına günahını reddedemeyecek açıklıkta, kesin bir ispatla çıkmalıyım. Fizyoloji kitaplarını araştırıyorum. Profesörlerden soruyorum: Babadan evlada esmer bir aile içinde sarışın bir çocuk doğabilir mi? Evet diyorlar. O ailenin geçmiş üyeleri arasında sarışın bir fert bulunursa bu karakter birkaç göbek atladıktan sonra gelen bir çocukta da kendini tekrar gösterebilir. Bu temin hiç de yüreğime su serpmiyor. Büyükannemden soruşturuyorum. Soyumuzda hiç mavi gözlü, sarışın kimse var mıydı? İhtiyar kadın epeyce düşündükten sonra buruşuk dudaklarıyla anlatıyor:

'Dedelerimizden Hasekizade Muhiddin Efendi'nin torunu Çelebi İbrahim'in oğlu Enver Molla galiba kumral bir adammış...'

Ho ho hooo... Bu galiba şüphesi o kadar ezgili bir şey ki bu küçük ihtimalin kuvvetine dayanarak karımın büyük günahını affetmek için çok yüce gönüllü olmalı... Muammanın düğümünü çözecek falcıyı nerede bulayım?

Baba dostu tecrübeli birkaç ihtiyardan soruyorum. Beni kuruntudan öldüren bu şüphe ıstırabına bir çare bulunuz. Bu esmer gönüme[2], bu kaba suratıma bakınız.

1. (Fr.) Güzellik. (Y.N.)
2. Deri. (Y.N.)

Benden Meryem'in kucağındaki yavru Mesih'e benzer saflıkta bir çocuk olabilir mi?

Sorguma gülümsemeyle cevap veriyorlar: 'Oğlum, deli olma! Her doğan çocuk babasının tıpkı benzeri olmaz ya! Tabiatın bu şaşırtmalarına akıl ermez. Baba soyunda sarışın kimse yoksa belki ana tarafında vardır. Böyle renk başkalığından kuşkulanıp da kadını suçlamaya yürümek insaf değil...'

Her sözün rüzgârına dönen bir şaşkınlıktayım. Bizim soyumuzda yoksa belki karımın geçmiş akrabalarında kumrallar vardır. Bir yolunu bularak Bahire'nin ağzını arıyorum. O ağır şüphemden hiçbir şey sezinlemez bir saflık ciddiyetiyle, 'Bizim soyumuzda sarışın çok,' diyor.

'Ben bir tekini görmedim de...'

'Nereden göreceksin... Anneannem saraylı Nevres Hanım'ın saçları mısır püskülü gibiymiş. İhtiyarlığında ak pak oldu da öldü. Ondan öncekilerin de sarışın olduklarını söylerler.'

Nevres Hanım'ın mısır püskülünden davamın lehine ispat çıkarmak güç... Karımın aldığı bu saflık tavrı gerçek mi? Zihnimi kemiren şüphenin esasından şimdiye kadar onun hiçbir şey hissetmemiş olması da mümkün değil... Bazı sinirli saatlerimde yüreğimin bu acısını başa kaka, ona anlatırcasına taşıyorum. Fakat o hiç oralarda olmuyor. Ağır, dokundurmalı sözlerimi hiç üzerine almıyor. Bu renk vermemek kurnazlığındaki sağlamlığı beni ürkütüyor. Büsbütün apaçık bir hücuma da cesaret edemiyorum. Haklı davamda beni haksız çıkaracak bir şirretlikle susturursa... Elimde Nüzhet'in sarı saçlarından başka tutunacak bir delil senedim yok.

Düşünüyorum. Dünyada hiçbir sır ebediyen gizli kalmaz. Mutlak bir patlak verir. Bunun vakit ve saatini beklemeli... Hakikat kesinleşirse ne yapacağımı da bilmiyorum. Silaha davranmak neye yarar? Kadını öldürsem

çocuk gene aileye kalacak... O masuma kıymak da büsbütün cinayet olur. Beni ifrit eden bir hal daha var: Karım, benden olan iki oğluna karşı adeta bir üvey ana kayıtsızlığındadır. Fakat Nüzhet'in üzerine bütün şefkatiyle titrer. Gösterdiği bu tercih hepimizi fena halde kıskandırır. Ailemize karışarak ana yüreğinden öz çocuklara ait şefkat payını gasp eden bu yabancının bizden büsbütün ayrı bir mahluk olduğuna bu da bir delil değil mi?

Bazen kendimi tutamam. Dalaşırım:

'Hanım, Nüzhet öz çocuğun da ötekiler üvey mi?'

Duygularını bir gülümsemeyle örtmeye çalışarak:

'Üçü de evladım ama Nüzhet nazik yapılıdır. Her şeyden çabuk etkilenir. Ayrıca özen ister...'

'O bize benzemez...'

'Benzemez... O Rabbimin gökten indirdiği bir melektir.'

'Onu adeta Meryem Ana kutsiyetiyle doğurdun. Çiçek koklayarak!'

Karım hiç üstüne alınmadığı imamın şeklini değiştirerek azarlamaya geçer:

'Aman öyle söyleme. Nüzhet'in Mesih'e benzemesini istemem. Çocuğunun üzerine neler yoruyorsun öyle?'

Dikkat ediyorsunuz ya: 'Çocuğunun üzerine!' Karımın piçi bana mal etmeye uğraşan bu cesur iftirası önünde gönlüm bulanır, yüreğim daralır. Hemen haykırmak isterim:

'O çiçekten değil, bir erkekten doğdu. O da ben değilim...'

Fakat yarayı neşterleyip de irinleri ortaya saçmanın henüz sırası gelmediğini düşünerek yüreğimin taşan zehirlerini tekrar içime sindirir, susarım...

Nihayet karımın büyük suçu üzerine şafak attı. Birdenbire doğan güneş gizliyi aydınlatıverdi. Mal mülkünün çokluğu, servetinin bolluğu dillere destan olan padi-

şah yakınlarından Vahip Paşa vefat etti. Bütün malını mülkünü meşru, gayrimeşru çocukları arasında bölüştürürken bizim Nüzhet'e de ayda dört yüz lira gelirli koca bir apartman düşmüştü. Etrafımı saran rezaletin ağırlığı altında ezildim. Bir kuyu kazarken üzerine toprak çöken kuyucu gibi bunaldım. Bu ağır namus yükünü silkinip de üzerimden nasıl atabilecektim?

Böyle felaket anlarında intikam heyecanının ilk şiddetine kapılanlar işi kama veya kurşunla temizlerler. Ben bu kadar sıradan olmak istemiyordum. Tuhaf şey, bilmezden gelme maskelerini atarak karımla ilk yüzleşmemizde zannettiğim kadar hiddet, şiddet görülmedi.

Bahire gayet tabii bir jestle, 'Nihat,' dedi, 'çektiğin şüphe ıstıraplarını her gün gözlerinde okuyordum. Fakat ne bende hakikati itirafa ne de sende onu açıkça sormaya cesaret bulunmadı. Bugün sır bir volkan fışkırışıyla kendini ortaya attı.'

Karımın bu kadar soğukkanlılığı, heyecansız, korkusuz sözleri karşısında ben büsbütün alıklaştım. O devam ediyordu:

'Eski ahlaktan yeni *morale*'e[1] geçiyoruz. Böyle vakalarda her sınıf halk, kendi ruhi terbiye, asalet veya vahşetini gösterir. Bu mühim sosyal dönüm alışıksızlığının elbette çok kurbanları olacak, insanlar arasında vahşetle medeniyetin düellosu daha çok zaman sürecektir. İstersen Hamal Memo gibi bıçağını çek. Kanımı dök. Üzerine fışkıracak kızıl sıvıyla kocalık namusunun temizlendiğine inan...'

Karımın beni yeni *morale*'e aşılamak, idmanlandırmak isteyen bu sözleri karşısında taş kesildim. O anda ben ne olmalıydım? Hamal Memo mu? Yoksa havsala-

1. (Fr.) Ahlak. (Y.N.)

dan kurtulmuş, geniş düşünen medeni bir mösyö mü? Başım dönerek bu dönüm yerinde durdum. Düşünüyordum. Nereden nereye gidiyorduk? Nikâh, meşru karılık kocalık, geleneksel aile hayatı, vakitlerini yaşamış birer tarih oyununun perdeleri gibi gözlerimin önünde açılıp kapanıyordu.

Benim çenem kilitlendi. Karım devam ediyordu:

'İnsan kumru tabiatında bir monogam[1] değildir. Erkek ve kadın çiftlerin hercailiğe esaretleri yaradılıştan beri mevcuttu. Bazı evliler arasında dumanı gizli tütüyordu. Şimdi açığa vurdu. İkiyüzlülük kalkıyor. Bu daha doğru, belki de daha ahlaki değil mi? İnsan kanunları, tabiat kanunlarına üstün gelebilir mi?'

Heyecan azabıyla tutulan dilimi açmaya uğraşarak tıkana tıkana, 'Bahire,' dedim, 'özrün kabahatinden büyük. Hamal Memo olmayacağım fakat senin istediğin gibi havsalasız, medeni bir mösyö de olamayacağım. Şurada iyi bir aile kurmuştuk. İki oğlumuz da bu bağı kuvvetlendirmişti. Bu saadeti ne gibi bir zevkin etkisine feda ettiğini anlayamıyorum?'

Karım gittikçe cüreti artan bir ifadeyle:

'Dur anlatayım. Bu işte zevk, lezzet, neşe yok... İşlediğim suçta zerre kadar maddi bir haz ve sevdaya kapılmış değilim. Çünkü senden yaşlı olan o adamın hiç de gönül çekecek bir sevimliliği yoktu...'

Memolaşıp hemen yumruğumu kaldırarak haykırdım:

'Ya bu suçu hangi hissin sevkiyle işledin?'

Karım bir trajedi mahzunluğu alarak:

'Nihat, senin doksan lira maaşınla geçinemiyorduk.'

'İffetini satarak mı geçinmek istedin?'

1. Tekeşli. (Y.N.)

'İşte gördün ya, pahalıya sattım. Bugünkü ekonomik suçların arasında bu benimki çok zararsız bir gönül ticareti sayılır... Ben bunu vicdanımdan fetva alarak yaptım. Pişman değilim. O adam öldü. Bu vakadan vücudumda bir eksiklik yok... Ben gene senin karınım. Nihat, zamana göre yenilenmelisin. Eski havsalaya bugünün anlayışı sığmaz.'

'Artık kısa keselim. Tahammülün sonundayım. Al piçini defol. Burada bırakacağın oğulların için de ölmüş bir anasın.'

Halime acır bir bakışla karımın son sözü şu olmuştu:

'Nefsimize dair her vakayı ne kadar can sıkıcı olursa olsun öfkeyle değil menfaatlerimizin milimetreleriyle ölçerek ona göre harekete geçmeliyiz. Nihat, yoksulluğun arttığı günlerde beni hatırla...'"

Birkaç saniye dinlendikten sonra muhatabım sözünün alt tarafını tıkanır gibi bir ıstırap içinde şöyle yürüttü:

"Çok yokluk içinde günlerim oldu. Onu hatırladım. Ama müracaat etmedim. Elimi bir uzatsaydım avucum parayla dolacaktı. İğrenç bir yerden gelen paranın uygunsuzluğu önündeki irkilti bize nereden geliyor? Duyulunca âlem ne der çekintisinden... Bu çekince olmasa yani dışarıya bir sızıntı çıkmayacağı kesinlikle temin edilse namusu okşayarak bu hediyeyi kabule razı etmek mümkün olacak sanırım. Eski ve yeni adamın da gizli psikolojisi budur değil mi?

Karımın bu hayırseverlik şeklindeki hakaretine karşı da el kaldırmadım. Şimdi o karıştığı *monden*[1] hayatın şıklığı içinde, servetine, güzelliğine ah çekenlerin rekabetleri arasında daha genç, şen, refah içinde, kaygısız ya-

1. Sosyetik. (Y.N.)

şıyor. Refahı kuran malzemenin hangi zehirli ticaret kaynaklarından geldiği ehemmiyet götürür bir şey değil. Zenginlik, sahibini yaşattığı anlarda eski ve yeni günahların bütün kirlerini de yıkıyor. Karım, ailemizin yarı sefil hayatına ortak olmaktan ayrılmamış olaydı güçlük çekecekti. Düşkünlüğün getirdiği maddi refahı kadınlık değerinin sözden ibaret manevi mükâfatına feda etmiş olacaktı. Ananelerden doğan *morale* prensipleri hayat yollarının zikzakları içinde bazen böyle bir kızak hızıyla bayır aşağı kayıp gidiyor. O, namussuzluktan aldığı hürmet, haysiyet, itibar içinde geniş bir hayat yaşıyor. Biz namusun üzerimize yüklettiği kıpırdanılmaz ağırlıkları altında eziliyoruz. Bu da züğürt tesellisi gibi bir şey değil mi azizim? Bu kelimenin icadından istifade edip edemeyenleri bana ayırsana bakayım?"

Bahsin hüznü içinde ikimiz de bir dakika sustuk.

Nihayet, "Nihat," dedim, "sen karını çok seviyormuşsun. Bu sevda seni derbeder etmiş. *Morale*'ini de bulandırmış... Karının seni idmanlandırmak istediği rejime karşı da eski bir adam vahşeti göstermemişsin..."

"Evet, bu zihniyette babamın *morale*'inden yarı yarıya ayrıldım. Buna bir yontulma diyebilirsin."

UÇURUMUN KENARINDA

Asabiye doktoru Bay Sadi hastalarını nöbetle kabul ettiği sırada muayene odasına narin boylu, alımlı, kibar edalı, güzel bir kadın girdi. Müşteri ve hekim hafif birer reveransla selamlaştılar.

Doktor maroken geniş koltuğu işaretle, "Buyurunuz hanımefendimiz," dedi.

Kadın zarif, eğilmeli bir oturuşla koltuğa ilişti. Odaya hafif bir menekşe kokusu yayıldı. Halsiz bir edayla elini alnına götürdü. Yarım dakika yumduğu gözlerini açınca nerede bulunduğunu anlamak isteyen bir merakla etrafına bakındı. Sonra başını eğerek düşünür bir tavır aldı.

Bir doktorun dikkati karşısına ilk çıkışta geçirilen bu, küçük bir heyecan ânıydı.

Bet beniz manolya çiçeği solgunluğunda. Yüz, elmacıkkemiklerini hafifçe belirten bir süzgünlükte... Lacivert yansımalı koyu gür saçların çerçevesindeki bu çehreye uzun kirpikli iri iki siyah göz, baktıkça insanı alan şaheser bir tablo güzelliği vermiş... Manolya yaprağını andıran düz neftî glase[1] ipek elbisesi o çiçekle münasebetini büsbütün artırıyor...

1. Parlak, yumuşak deri. (Y.N.)

Robuyla[1] ahenkli şapkasının kenarında gene o çiçekten yalnız bir gonca var.

Yüzünde pudradan eser görülmüyor. Ne de dudaklarında yakısı henüz kaldırılmış çiğ bir yara kızıllığı... Boynunda kedileri, kuzuları kıskandıracak boncuk dizileri yok... Elleri manikürsüz.

Modanın yapmacığından yaraşır yaraşmaz güzelliklerine cila arayan kadınların zevksizliklerinden kaçan bir sadelik heykeli...

Böyle sade kalabilenler tabii güzelliklerine güvenenlerdir. Yüzlerini ressam paletine çevirenler güzelliklerine herkesten önce kendileri inanmadıklarının âlem huzurunda bir nevi itirafını yapıyorlar demektir.

Bu süs düşkünleri tabii halleriyle sade görünmekten o kadar korkuyorlar ki vapurda, trende, tramvayda suratlarını malum süngere yalatmadan beş dakika rahat duramıyorlar.

Bu levent endamlı, menekşe kokulu kadının ökçesi de aleladeydi. On iki santim topuk üzerine bindikten sonra kendilerini selvileşmiş sanan bodur kadınların saflıklarıdır ki bu zararlı modayı sürdürüp gidiyor.

Bayanın yüzünde modanın yapmacık şatafatlarına tenezzül etmeyen tabii güzelliğinden bir gurur gezindiği seçiliyordu.

Doktor bu *neurasthénique*[2] hastayı muayeneye hazırlanır bir tavır alarak, "Müsaade eder misiniz?" dedi.

Bayan bu talebe karşı koyan el işaretiyle bir:

"Hayır..."

İnledi. Doktor biraz şaşarak durdu. Hayır mı? O halde hastanın bu muayene odasında bulunması neye

1. Çoğu tek parça kadın giysisi. (Y.N.)
2. (Fr.) Nevrastenik. Sinir zayıflığı olan. (Y.N.)

yorulabilirdi? Doktor bu suali gözden göze sessiz bir bakışla sordu.

Çabuk kavrayışlı zeki kadın cevap verdi:

"Benim derdim muayeneyle anlaşılmaz. Reçeteyle tedavi edilmez. Hastalığımın ilacı eczane kavanozlarında bulunmaz. Tıbbi *hydrothérapie*, *massage*, *cacodylate de fer*, *bromure sérum*[1] falan filan, topyekûn geçiniz hep bunları... *Pression*'uma[2] bakarsınız. Nabzımı sayarsınız. Kalbimi dinlersiniz. Fakat bu merkezî organların açılıp toplanma hayati hareketi asıl derdimin dehşetinden size hiçbir şey anlatmaz. Onu bana sormalısınız."

Oturduğu koltuğun iki yanına dayanarak asabi bir jestle yerinden kalktı. Tekrar oturdu. Doktora doğru eğildi. Derin bakışlarla onun gözlerini aradı:

"Ben bugün buraya maddi hastalıklar uzmanı bir doktordan deva ricasına gelmedim. Gizli günahımı itiraf edecek bir papaz arıyordum. Maksadım tıbbi bir muayene odasına değil, duvarları sağır bir *confessionnal*'e[3] sığınmaktır."

"Peki hanımefendimiz, beni bir papaz, burasını da bir *confessionnal* farz edebilirsiniz."

Bayan baygın süzüşlerle etrafına bakına bakına:

"Burası her sırrı yutan derin bir kuyudur değil mi?"

"Emin olunuz öyledir."

Manolya şimdi daha sarardı. Küçük fakat can çekişmeyi andırır ve mühim bir sır söyleyeceğini anlatır bir tebessümle tekrar doktora eğildi, ağlar gibi, "Ben kocamı sevmiyorum..." dedi.

Doktor elinde olmadan tekrarladı:

1. (Fr.) Hidroterapi, masaj, demir kakodilat, bromür serum. (Y.N.)
2. (Fr.) Tansiyon. (Y.N.)
3. (Fr.) Kilisede günah çıkarma yeri. (Y.N.)

"Kocanızı sevmiyorsunuz..."

"Sevmiyorum. Öleceğim, sevmeyeceğim."

"Sebeplerini sormak müsaadesini veriyor musunuz?"

"Sorabilirsiniz..."

"Teşekkür ederim. Kaç yaşındasınız?"

"Yirmi sekiz..."

"Ya o?"

"Kırk beş..."

"Kaç vakitten beri evlisiniz?"

"Dört yıl oluyor."

"Çocuk var mı?"

"İki tane düşürdüm."

"Bu adamı sevemeyeceğinizi ona varmazdan önce anlayamamış mıydınız?"

"Anlamıştım. Sadece sevmemek değil... Şöylece bir antipati değil... Nefretler içinde boğuluyordum... Ben daha ilk mektebe giden küçük bir kızken bana göz koymuş. Zengindir. Babamın nezdinde türlü entrikalar çevirmek için ortaya avuçlarla para dökmekten çekinmedi. Gözyaşları içinde çırpına çırpına beni onun kolları arasına attılar. Ah doktor, zayıfları, masumları korumak için yazılan yazılar kanun sayfalarında kapalı dururken beri yanda Ortaçağ zulümlerini andırır vahşice haksızlıklar oluyor. Kanun bir kılıçtır. Onu kullanacak el ister. Halk içinde yaşı, aklı, kültürü bu işe erer, bu eskrime idmanlı kaç kişi bulunur! Ve sonra kafaları eski ananelerle beslenmiş hâkimlerin fikirlerini kadına tam hürriyetini verecek yeni ahlakın gereklilikleri lehine çevirmek mümkün müdür? Dünya ne kadar büyük devrimlerle altüst olursa olsun, dünyada erkek daima hâkim, kadın daima onun emir eridir. Kocan, kardeşin, oğlun tepende birer küstah âmirdirler. Hayat piyasasında kadının değeri düşüktür. Her gün sokaklarda kıskançlık vahşetiyle kocala-

rı, *amant*'ları[1] tarafından bıçaklanarak cesetleri kaldırımlara serilen kadınların felaketlerini gazetelerde okumuyor musunuz? Bu sayısız vakalara karşın hiçbir erkeğin sehpada cinayetinin cezasını çektiğini işittiniz mi?"

Az bir süzgünlükten sonra bayan heyecanla yumruğunu havaya kaldırarak devam etti:

"Böyle vakalarda kanunun şefkati erkekler içindir. Ya ani öfke ya akli bozukluk falan filan türünden mazeretler katilin imdadına yetişir. Kanunun metni erkek zihniyetine göre kadın aleyhinde yorumlanır. Bir kadın kocasının, *amant*'ının üstüne başka bir erkek sevmiş. Vayyyy... Bu korkunç meylin ağır günahıyla artık zangır zangır yer gök titrer. Gönüldür bu efendim, sevemez mi? Tabiatta sempati, antipati yok mu? Sinirlerimizi, cinsin cinse karşı duyduğu akıl ermez cazibe garabetlerini biz kendimiz mi yaratıyoruz? Gönüldür bu gönül... Operada bandoyla bağırmıyorlar mı?

L'amour est enfant de Bohème
Il n'a jamais, jamais connu de loi[2]

Maazallah, maazallah. Kocası karısını bir erkekle yakalamış. Kadın korkusundan kanepenin altına kaçmış. Fakat vahşi herif tabancayı çekmiş, dan dan dan, zavallıyı bir külçe haline getirmiş.

Doktor beyefendi, tahtaların üzerine akan bu kızıl kan, tabiatın gönüller üzerindeki yenilmez hâkimiyetini, sempati, antipati denilen esrarı araştıran yeni vicdanlar gözünde kıyamete kadar erkeğin vahşetini, kadının mazlumluğunu bağıracaktır. İnsanlığını tanımakta çok geri

1. (Fr.) Sevgili, âşık. (Y.N.)

2. *Carmen* operasından: "Aşk bir Çingene çocuğudur, asla, asla kural tanımaz." (Y.N.)

kalmış bağnaz bir erkek böyle vakalar karşısında şöyle kükrer:

'Gebertmiş kahpeyi... Oh, çok âlâ etmiş. Emsaline ibret olsun...'"

Bir *fontaine lumineuse*[1] gibi renk renk fışkıran bu lakırdı şelalesi karşısında biraz afallayan doktor:

"Hanımefendimiz, o manzaraya karşı bir kocanın düşeceği öfkenin şiddetini insafla niçin göz önünde tutmuyorsunuz? Böyle bir durumda o erkeğin yerinde siz olsaydınız ne yapardınız?"

Bayan ateşlenerek:

"Ne mi yapardım? Müsaade ediniz, söyleyeceğim. Kocasına karşı hiç sempati duyamayarak gittikçe derinleşen bir nefretin işkencesi altında eriyen kadın artık tabii halini koruyamaz. Haşinleşir, hırçınlaşır, sinirliliğin sonuna gelir. Her vesile ve her tavrıyla bu iğrenmesini meydana vurmaktan kendini alamaz. Kocaların çok zekileri değil ahmakları bile bu nefreti fark edebilirler. Kocasından şiddetle nefret eden bir kadını, günah üzerinde yakalamak saatini beklemeden evvel terk etmelidir. Vahşi kocalar, *amant*'lar böyle yapmıyorlar. Kadın, bırak beni feryatlarıyla anasının evine kaçıyor. Denizaşırı bir yere kayboluyor. Fakat ne yapsa kurtulamıyor. Kokuya saldıran aç bir kurt gibi belde silah, herif kurbanının peşine düşüyor. Nihayet susadığı kanı avuçla içiyor. Bazen *amant*'ı da beraber öldürüyor. Sorarım size, nefret edilmiş kaba bir erkeğin karşılık göremeyen çirkin aşkı yoluna iki cana birden kıymak doğru mudur? Kanun bu haksızlığa niçin şaşı bakıyor? Daha doğrusu baktırılıyor? Niçin bu cinayetler bu kadar sık oluyor? Çünkü katil hafif bir cezayla yahut da hiç cezasız kurtulacağından emindir. Çünkü böyle bir

1. (Fr) Işıklı çeşme. (Y.N.)

kadına karşı her erkek diş biler. Cinayette günlerden, haftalardan, aylardan beri devam eden tasarlama her noktada gözlere çarpıp dururken gene katil lehine indirimler yaratılır. Bu apaçık haksızlıklar kanunun koyuluşunda mıdır? Yorumlanıp uygulanmasındaki taraftarlık müsamahasında mıdır? Asrımızın bu zihniyet vahşetini gelecek asır şiddetle reddedecek ve düzeltecektir. Kafası çağdaş terbiyeyle ışıklanmış bir koca, kendini sevemeyen karısının bu sempatisizliğinin öldürülmesini gerektirecek bir suç sayılamayacağını bilir. Karısını başka bir erkekle, suçüstü halinde yakalamak bir koca için çok acı bir felaketse o güne kadar devam eden her açık emareye rağmen bu neticeyi beklemenin bu ağır bir cezası demektir. Sovyetler'de kadınla erkeği birleştiren bağların çok hafifliklerini görüyoruz. Gelecek asırda bu bağlar büsbütün başka şekiller alacaktır. Bugün bu tür cinayetleri işleyenler kendi egoist hayvanlıklarından başka karşısındakilerin tabii haklarına saygı duymayı bilmeyen geçmiş asırların küflü kafalarıdır. Bir kadını sevmek o kadın üzerinde bazı haklara sahip olmak için bir sebep sayılıyorsa kadının nefreti de ondan ayrılmak mazeretini gerektirecek kanuni bir lüzum olarak görülmelidir. Hep bu fenalıklar kanun kaçakçılıklarıdır. Hep bu ışığa doğru gidiyoruz. Fakat bu olgunluğa erinceye kadar şehit vereceğimiz kadınların sayıları mezarlıkları dolduracaktır."

* * *

Bu tuhaf şikâyetlerinin heyecanlarından yorulan bayan, başını koltuğun arkalığına verdi. Göğsü kabarıp iniyor, gözkapakları kısılıyordu.

Doktor yarım bardak suya birkaç damla eter akıtarak, "Alır mısınız?" dedi.

"Teşekkür ederim. Daha sonra..." cevabıyla gözlerini

bütün bütün yumdu. Doktor bu *asthénique*[1] simayı incelemeye koyuldu. Bir müddet dinlendikten sonra asabi kadın korkulu bir rüyadan uyanır gibi birdenbire doğruldu. Gene doktorla göz göze geldi.

Doktor çok mülayim bir tavırla:

"Dinlenmek ihtiyacındasınız. Fakat bir-iki sualime daha müsaade eder misiniz?"

Baygın ses:

"Buyurunuz."

"Siz kocanızı sevmiyorsunuz amma anlaşılan o sizi çok seviyor."

"İşte felaket buradan kopuyor ya... Hislerimiz tamamıyla ters orantılı..."

"Ondan nefret etmenize neden olan hallerin türlerini de lütfen anlatır mısınız?"

"Peki, işte kordiyal[2] alacak sıra geliyor. Ne kadar büyük bir uzman, becerikli, hassas bir doktor olsanız gene içinde yandığım cehennemin azabını anlayamazsınız. Bunu hakkıyla duyabilmek için aynı vaziyete düşmüş bir kadın olmalısınız. Sizi zorla kolları arasına çekmek hakkına sahip koca bir yılanın nefesiyle zehrini ruhunuza akıta akıta kangalları[3] arasında kemikleriniz çatırdarken birkaç defa bayılıp ayılmalısınız."

"Hali şekli nasıldır bu adamın?"

"Şamandıra gibi... İskele babası gibi kısa, kalın... Tüylü, varisli şişko bacakları, tırnakları kör, düztaban ayakları, katmer katmer nasırlı topukları görülecek şey değil. Nefret uyandıracak bu çirkinlikleri kadından saklamak lazım gelirken o hiç kayıtsız sere serpe oturuşlarıyla bu gudubetliklerini insanın gözüne, burnuna sokar. Kalın en-

1. (Fr.) Zayıf, astenik. (Y.N.)
2. Bir tür sakinleştirici. (Y.N.)
3. Bükülebilir şeylerin halka biçiminde sarılmasıyla yapılan bağ. (Y.N.)

se, yusyuvarlak çehre, ortası çökük küçük burnuyla tamamıyla bir buldok kafası... Gamsız, hissiz adam, dünya yıkılsa umurunda değil... Ağlanacak şeylere güler... Obur gibi yer. Horul horul uyur. Sabahleyin uyanıp da iki kol, iki bacağıyla hayvan gibi çatır çatır gerine gerine, kaba bir mahmurluk almış şişkin yüzüyle beni döşeğe bir davet edişi vardır. Veriniz bir yudum kordiyal..."

Doktorun uzattığı bardaktan süzgün süzgün iki yudum aldı. Bardağı elinden düşürecek bir halsizlikle iade etti. Gene yumuk gözlerle bir müddet dalar gibi yaptıktan sonra, "Ah," dedi... "Ah doktor, bana ettiği iltifatları işitseniz iğrenmekten titrersiniz. Beni yutacak gibi nefesini içeriye çeke çeke, 'Ah benim şekerli, ballı, sütlü, kaymaklı karıcığım. Ver bana gerdanının kremalarından... İçir bana Kevser'ini yudum yudum...' Her söz başında tekrarlanan bu karıcığım bayağılığı beni kusturacak bir hale getirir. 'Benim çilek dudaklı, şekeri gevrek karıcığım...' Muhallebici, pastacı, manav dükkânlarında tatlı, mayhoş ne varsa artık ben oyum. Oburun şairliği midesinden gelir... Karıcığım... Karıcığım... Zuhuri'den[1], Karagöz'den halk diline miras kalmış kaba ağızların sakızı bu müptezel soğuk iltifat beni bitirir... Nihayet arzu dolu gözlerini üzerime devirerek saldıracak bir taşkınlık aldığı zamanlarda beş kat binadan kendimi aşağıya atacak bir çılgınlığa tutulurdum."

Bayan ellerini arkaya atarak titreye titreye can verir gibi ağır fakat dolgun bir-iki nefes boşalttı. Gene yumulup açılan gözleriyle süzüldü. Doktor onu bir müddet dinlenmeye bıraktıktan sonra ricalı, çok yumuşak bir sesle, "Hanımefendimiz," dedi. "Burayı bir *confessionnal*, beni de itiraf dinleyen bir papaz farz etmiştiniz..."

1. Ortaoyununda taklitçi. (Y.N.)

"Evet..."

"Bu papazın görev gereği sizden küçük bir sır sormasına müsaade eder misiniz?"

"Buyurunuz..."

"Kocanızdan şiddetle nefret ediyorsunuz?"

"Bütün tiksintimle..."

Doktor alçalttığı sesine bir mahremiyet yumuşaklığı vererek onun kulağına adeta üfler gibi fısıldadı:

"Sevmediğiniz kocanızdan boş kalan gönlünüze girmiş başka bir erkeğin sempatisi var mı?"

Bu sual karşısında tıkanma hıçkırıkları geçiren kadının vücudunu ani bir ıspazmoz[1] sardı. Yaralı bir kuş kanadı çırpınışıyla elini doktorun ağzına uzattı. Kısık kısık:

"Hayyy susunuz Allah aşkına, susunuz... Uçurumun kenarındayım. Burada duralım... Beni daha öteye itmeyiniz... Hayatın en büyük hakları kabahat şekline sokan öyle zalim vaziyetleri var ki..."

Bu *défaillance*[2] halinde yalnız biraz kordiyal aldı. Vücudunun el ve elektrik masajlarına müsaade etmedi.

"Çok söyledim... Keselim... Kesildim... İndiriniz beni arabama."

Birdenbire onun, gözüne görünen uçurumun dehşetinden kaçmak istediğini doktor anladı. Fakat zavallı kadın için bu firar mümkün müydü? Çünkü o kendini kenarında farz ettiği uçurumun ta dibindeydi.

Hasta ruhunun bütün elemlerini yansıtan yalvarır gözlerini şimdi biraz pişman, biraz şaşkın ifadelerle doktora dikerek:

"İtiraflarım bu kuyuda sonsuza dek gömülü kalır değil mi?"

1. Aşırı titreme, kasılma. (Y.N.)
2. (Fr.) Bitkinlik, baygınlık. (Y.N.)

"Hiç merak etmeyiniz. Mesleğine saygılı bir doktor, bir papazdan daha ketumdur."

Titrek eliyle ücreti masanın üzerine bıraktı.

Doktor: "Ne bir ilaç aldınız ne de tek bir nasihat."

Bayan: "Kanımda fazla biriken zehirleri biraz döktüm... Bu kâfidir..."

Koltuğuna giren iki kişinin yardımıyla bayan yarı baygın bir halde otomobiline indirildi.

Doktor son veda selamıyla odadan çıkan bu devasız hastanın arkasından hazin hazin düşündü, "Gelecek asırda kadınlığın alacağı tam *émancipation*'u[1] bu asırda yaratmaya uğraşan işte zavallı bir ruh hastası... Kıskançlık kurşunlarıyla delik deşik edilmeye aday, güzel bir vücut," dedi.

1. (Fr.) Özgürleşme, bağımsızlaşma. (Y.N.)

HANGİSİ DAHA ZEVKLİ?

Bu cinayet vakası ortalıkta günlerce heyecan çalkalandırdı. Aldatılan koca, aldatan kadını öldürdü. Macera banal, hemen her günlük hadiselerden biri. İhanet ve intikam... Katil koca hâkimlerin huzurunda beraat kazanıncaya kadar asabi buhranlar, ruhi galeyanlar içinde çok titredi. Terledi, terletti. Günahkârları suçüstü yakalamak için tam bir buçuk yıl gizlice bu ihanetin peşinden dolaştığını tıkayıcı hıçkırıklarla, sarsıla sarsıla anlatıyor, kendini kaybedip tekrar bulmaya uğraşırken uzun aralıklarla sözü kesiyor, hâkimleri bekletiyordu.

O sadakatsiz kalbe kurşunu sıkınca sevgili karısı, "Kıyma bana Haşim! Ah bilmezsin, ruhum senin, vücudum bu adamındır..." diye *amant*'ını işaretle can vermişti. Peyman'ın bu son sözü katil kocanın beynine ateşten bir muamma damgası yakıcılığıyla işlemişti. Bu ne demek olacaktı? Haşim Ulvi ruha inanmıyordu. Bu son bir aldatıştı. Ona verilen bu blöf ruh şimdi neredeydi? Fakat niçin aldatıyordu? Ölürken bile aldatıyordu. Apaçıkken bile...

Haşim Ulvi bu ihanetin bariz izleri üzerinde dolaşırken karısının aldığı yalancı muhabbet, sahte sadakat tavırlarındaki fevkalade aldatma maharetine şaşıyor. İçten öyle hileli bir ihanet yüreği taşırken dıştan o kadar

sıcak bir samimiyet yüzü gösterebilmesindeki şeytani kabiliyeti karşısında aklı çileden çıkıyordu. Bu bir buçuk yıllık tahammülünün azabı içinde yanarken intikam hırsıyla yüzü ateş kesiliyor, gözlerini kan bürüyor, dişleri gıcırdıyordu.

Haini öldürmekle yüreğinde ihanet acısını söndüremişti. Istırabını gideremeyen bu ölümün ne faydası olmuştu sanki? Düşüne düşüne hisleri, kararları yavaş yavaş başkalaşıyor, eski şiddetlerini kaybederek ölünün lehine dönüyor, yüreğinde Peyman'a karşı merhamete, özleme benzer bir şeyler uyanıyordu. Karısının sıcak bakışlarıyla onu okşayan kumru göğsü menevişli gözlerinde büsbütün kandıran bir sihirbazlık kuvveti olamazdı. Bu aldatmaların sevgiyle karışıklığını şimdi seziyor, bu hakikati kalpten kalbe akan hile sığmaz derin bir ifadenin samimiyetiyle anlar gibi oluyordu. Fakat o halde, aman Yarabbi, o halde bu koca sevgisini kendisini başka bir erkeğe vermekle niçin kirletiyordu? İki zıt sevgi tek bir gönlüne sığar mıydı? Haşim Ulvi bu çetin muammanın önünde, karısının can verirken etmiş olduğu son itirafını düşünüyordu: "Ruhum senin, vücudum onun." Bu sözden doğru bir hakikat çıkarmak ne kadar güçtü. Düşünüşlerinin labirentleri içinde aklı dolaşarak pusulayı şaşırıyordu.

Peyman'ı birkaç defa rüyalarında gördü. Affetti. Barıştı. Göğsü üzerinde onu ruhuyla birleştirecek şiddette heyecanlarla sıktı. Bu, Haşim Ulvi'yi hayat kâbusundan uyandıran garip bir rüyaydı. Ölü kadınla diri kocanın sevinç, bahtiyarlık yaşları birbirine karışmıştı. Yürek çarpıntılarıyla kan terler içinde gözlerini açtı. Niçin uyandı? Keşke bütün ömrü bu kısa rüyadan ibaret kalaydı. Peyman'ı öldürmemiş olaydı rüyadaki bu af, bu barış, bu kaynaşma bahtiyarlığı hayatta da böylece bir hakikat olabilecek miydi? Ağladı, ağladı... Onu rüyalarında gör-

mekle bahtiyarlık duyduğu Peyman şimdi neredeydi? Gömüldüğü yeri bile bilmiyordu.

* * *

Haşim Ulvi varlığını törpüleyen bu ruh durumunun işkencesiyle ezilirken tuhaf bir mektup aldı. Meçhul bir kalemden çıkma... Kendini tanımayan bu kişi ona yüreğinin en derin, en işkenceli sırlarını acı bir samimiyetle açıyordu.

Mektup:

Haşim Ulvi,

Zavallı koca... Cinayetinizin elemini, ıstıraplarınızın derinliklerini aynı şiddetle kendi ruhumda duydum. Mahkemenizi dinlerken içimde çöreklenmiş aynı yılan, en hassas damarlarımdan döne döne beni sokuyordu. Sanıyordum ki manevi bir radyo benim gönlümdekileri size söyletiyor. Çünkü ben de bugün aldatılan bir kocayım. Ölmüş karınız, yaşayan karımın aynı yaradılıştaki kız kardeşidir. Ben de öldüreyim macera bitsin öyle mi? Hayat imtihanlarıyla kafaları olgunlaşmamış, hakikate yabancı acemi şairlerin ona göklerde mekân verdikleri aşk, insan yüreğinin en alçak bir hastalığıdır. Düşkünlerini yükseltmez. Alçaltır. İşte ben alçaldım. En dibe iniyorum. Bu alçalışımın hikâyesi köpekten insana kadar olan aşk kanunlarında işitilmemiş bir dönüşümdür. Karımın aşkı beni en ince damarlarıma kadar cin tutmuş bir şiddetle eline almıştır. Cesedimi lime lime etmeden ruhumu ondan kurtaramam. Karıma sıkacağım kurşun onu bitirmeden beni öldürür. İkimiz birden öleliim. Bu bir marifet değil... Cehennemin dibinde neler var? Hüner bu derinliğe inmektedir.

Azizim Haşim Ulvi, ben bu sevda tekkesinin çilekeşliğiyle büyük hakikatlere erdim. Ölümü aşka deva yapmak ahmaklığından kurtuldum. Söyleyeceklerimden tiksinerek yüz buruş-

turma... Eski *Stoïcien*'ler[1] gibi karıkocalıkta kendine acı çektirmeyi mutluluk yapan bir nevi felsefenin mucidi ve tek müridiyim. Belki bu ihanet mabedinde gizli din kullanan başka kocalar da vardır. Biliyorum Haşim Ulvi, dert ortağım Haşim Ulvi. Biliyorum, ruhunda deşilen aşk yarasının kanlı irinleriyle şu anda yüreğinin sızladığını biliyorum. Istırapların en korkuncu... Bu ejderin öldürücü dişlerine karşı koymak için ne yapmalıyız? Azar azar vücutlarını en katil zehirlere alıştıranlar yok mu? Koleradan kurtulmak için koleraya, tifodan kurtulmak için tifoya, kuduzdan kurtulmak için kuduza aşılananlar yok mu? İşte ben aşk hastalığının bu serumunu buldum. Aşılandım. Onun kurbanları sürü sürü ahmaklar gibi ben bu dertten ölmeyeceğim. Ve kimseyi öldürmeyeceğim. Büyükbabalarımız sadakatsiz aşüfteyi öldürürlermiş. Bu *atavisme*'in[2] vahşetinden yüreklerimizi temizlemeliyiz. İkiyüzlü fikirlerin sakatlıkları üzerinde ısrar etmek eski asırlara dönmektir. İnsanlıksa yenilenmek cinnetiyle çırpınıyor.

Ben karımı seviyorum. O da başkasına gönüllü... Amma günahını sezdirmemek için bütün şeytani maharetiyle beni de idare ediyor. Bırakayım da büsbütün sevgilisine gitsin... Hayır... Öldüreyim de aşkım toprağa gömülsün... Hayır... Sevmek hayatın en büyük lezzetidir. Sevgiyi şiddetlendiren kıskançlık bu lezzeti de son ölçüde büyütüyor. Cinsel hisleri doyuma gelmişlerin karıkocalıklarında ne tat kalır? Karım bana, ihanet cehenneminin alevleri arasında cennetin gülistanlarını gösteriyor. En bayıltıcı güllerini koklatıyor. Cennetin lezzetlerini cehennemin alevleriyle karıştırarak beni öldürüp öldürüp diriltiyor. Ben bu anlatılmaz zevkin ateşleri içinde Âşık Kerem gibi tüterek yanıyorum.

Dikkat ederim, *amant*'ıyla buluşmaları uzun aralıklara uğradığı zamanlarda sinirlenir. Bu özlemle adeta hastalanır. Duy-

1. (Fr.) Stoacı. (Y.N.)

2. (Fr.) Atacılık, atalara çekme. (Y.N.)

gularında bana karşı olan nefrete yakın doygunluğunu bildirmemeye çalışarak kendini kollarımın arasına cansız bir bırakışı vardır. Bu fedakârlığının sonucu çıkan bir-iki hıçkırıkla sarsılır. Beni de titretir. Sorarım:

"Ne oluyorsun karıcığım?"

İnler:

"Sinir hali..."

O anda benim sinirlerim de şah ahenge[1] gerilir. Kollarımın arasında bütün şiddetimle sıkar, hırpalar, didikler, dişlerim. Onun yüreğinden bu hıçkırıkları koparan şüphesiz o hain sevdadır. Sakinleştirilmesi bir müddet uzamış o günahkâr sevda... Bu hakikati benim bildiğim kadar karım da kendisini aç bir canavar hırsıyla niçin ısırdığımın sebebini anlar. İşte böyle geçiniriz.

Azizim Haşim Ulvi, öyle zehir tiryakileri vardır ki alıştıkları zehirlerin hiçbir türü artık onları tutmaz olur. Nihayet avuçla arsenik yalarlar.. İşte ben hayata tahammülü, aşkın bu zehir dolu kadehini çekerek sızmakta buluyorum.

Dert ortağınız

Haşim Ulvi kendini bir boşluğa çeken bulantılı baş dönmeleri arasında düşündü... Düşündü... Muammayı halledemedi. Yılanı öldürmeli mi? Zehrine mi aşılanmalı? Hangisi daha zevkli?

1. Türk müziğinde şah akort da denilen bir makam. (Y.N.)

BENİM BABAM KİMDİR?

Mesut 41 anlatıyor:

Görüyoruz ki tabiat bütün mahluklarını döl yetiştirmeye, nesil üretmeye şiddetle zorluyor. İnsan, hayvan dünyayı bu canlı kalabalıklarla doldurmaktan maksat nedir? Karşılık bir ses alamadığımız bu sorunun cevabını gene kendimiz düşüneceğiz.

Tabiatın bu zorlamasında kullandığı yaman kırbaç da aşktır. Hepimiz bu silahın şakırtısıyla doğduk. Bazılarımızı şairleştiren, bazılarımızı canileştiren bu aşk kapanına içimizde tutulmayanımız da yok gibidir.

Ahlak ve kanunun vurduğu dizginlerle bu hissin pratiğinde hayvanların serbestliğinden ayrılıyoruz. Birtakım kurallara mecbur tutuluyoruz. Fakat en büyük şiddetini bu mücadelede gösteren tabiatla tepişebilmekteki güçsüzlüğünü anlayan kanun bu kurallarını gittikçe gevşetiyor. Bunun sonu neye varacak? Şimdi medeniyetle vahşetin arasındayız. Her iki uç birleştiği zaman medeniyette mi çok ilerlemiş hayvanlığa mı daha yaklaşmış olduğumuzu anlayacağız!

Ben zamanın kanununa *contrebande*[1] giden iki gü-

1. (Fr.) Kaçak. (Y.N.)

nahkârın suçlarından gelme bir mahsulüm. Anamı babamı tanımıyorum. Üç günlükken beni bez parçalarına sarıp sarmalayarak bir cami kapısına bırakmışlar.

Ben hangi soysuzların kanlarından akarak bu dünyaya gelmişim? Gecelediğim cami kapısında nasıl olmuş da kedilerin köpeklerin dişlerinden kurtulmuşum? Bu âleme yeni açılan gözlerimi nasıl olup da fareler, kargalar oymamışlar?

Sırf hayvani zevklerine kapılıyorlar, bu aşıdan hiç beklemedikleri tabii meyve meydana çıkınca şaşırıyorlar. Tabiatın insanlara bu zevki, o mühim döl işini gördürmek için bu zavallı mahsulü ortadan hemencecik yok etmeye uğraşıyorlar.

Hayattaki ilk feryatları hela deliklerinde, boş kuyularda susturulan, zifirî gecelerin siyah dalga beşiklerinde uyutturulan bu küçüklerin matemini kim tutacak? İstatistiklerini kim yapacak? Anayı babayı bu cinayetlerinde durdurmak için toplumun alacağı bir tedbir yok mudur? Bir gün gelip de her ne şekilde olursa olsun doğurmanın ayıp sayılmayacağını kabul edecek kadar cemiyetin ahlaki anlayışında bir değişiklik olmayacak mı? Bu sorunun bazı memleketlerde olumlu yönde değişmeye başladığını da görmüyor değiliz.

İnsanlık nüfusu bu teleften nasıl kurtaracak? Eski ahlaki hayâ kanunlarına uyarak mı? Yeni başlayan cinsel serbest rejimle mi? İnsan mı kalacağız? Köpekleşecek miyiz? Dünyaya gelir gelmez ters yüzüne geri çevrilen bu idam mahkûmlarının hukukunu savunmada hangi büyük avukatın sesi yükselecek?

Beni kundakladıkları paçavraların içinde şöyle bir kâğıt bulunmuş:

"Türk çocuğudur. Bir hayır sahibinin eline geçip de yaşamak bahtına ererse adını Mesut koysunlar. 41 sayısını da soyadı versinler: Mesut 41. Onun masum yüzünü

sıcak gözyaşlarımla yıkayarak cami kapısına, Allah evinin eşiğine bırakıyorum. Önce Tanrı'ya emanet ediyorum, sonra kullardan şefkat diliyorum."

Hey anacığım, karanlık gecenin ıssızlığında sessizce mabedin sokak eşiğine bıraktığın bir haram mahsulüne mesutluğu nasıl yaraştırıyorsun? Bana çok acı bir alay duygusu veren bu garip temenninin arasından gene bir analık şefkati sezer gibi oluyorum.

Anacığım, anacığım! İkimizi birbirimize bağlayan bu hitap bana ne kadar hoş geliyor! Kim bilir nasıl yenilmez sosyal sebeplerin baskısıyla beni karanlık sokağın tehlikelerine terk etmemiş olsaydın, sıcak kucağında tatlı sütünü emerek büyüyeydim o zaman ikimiz de mesut olurduk.

Gece rüyalarımda, gündüz hülyalarımda kendimi cami kapısına bırakılmış bir kundakta haykırır, seni de üzerime eğilmiş ağlar görüyorum. Bu benim gözlerimin önünden kovamadığım bir *obsession*'dur[1]. Uykularımı kaçıran bir musallat.

Hiç görmediğim simana türlü türlü şekiller veriyorum. Sen bana karanlık gecelerde görünen, ağlayan, ağlatan hayalet bir anasın. Belki yüzümde, vücudumda sana ve gene hiç tanımadığım babama irsi benzerlikler taşıyorumdur. Bu verasetin benim soyuma da geçmesinden titriyorum. *Atavique*[2] bir tesirle ruhen size çekmiş olmaktan ödüm kopuyor. Hayata aktığım oluğun adiliğine rağmen namuslu yaşamak azmindeyim. Siz kimsiniz? Nesiniz? Bir hırsız, bir fahişe... Namus kanunlarından sıyrılarak toplum içinde kaçakçı yaşayan iki sefil... Aman Yarabbi, beynimi yakan bu korkunç düşünceler arasında yüzümün kızartısını avuçlarımın içinde saklıyorum. Doğuş faciamı

1. (Fr.) Saplantı. (Y.N.)
2. (Fr.) Atacı. (Y.N.)

bilenlerin şüpheli bakışları altında eziliyor ve kendi kendimden şüpheleniyorum. Ben hangi feci asıldan gelme bir soysuzum?

Anam olacak kadının Mesut adı altında bana 41 numara markasını vurdurmak istemesinden maksadı nedir? Bu işaretten yola çıkarak acaba hayatımı adım adım takipte midirler? Hayalimde yaşayan bu hayaletlerin bir gün et ve kemik maddiliğini almış birer hakikat olarak karşıma çıkıp da, "Ben ananım... İşte bu da baban..." demelerinden korkuyorum. Nerede hırsızlığı tutulmuş ihtiyar bir serseri, nerede merkeze sürüklenen yaşlı, yüzü makyajlı ahlaksız bir kadın görürsem acaba onlar mı diye heyecanlar geçiriyorum.

* * *

Gecenin siyah ketumluğuna bırakılan kundağı köpeklerin dişlerinden Nasuhi Efendi adında bir hayır sahibi kurtarmış.

Beni öz oğlundan hiç farksız bir şefkatle büyüterek yetiştirdikten sonra da kendine damat etmek lütfunda bulundu. Dünyada kötülerin fenalıklarına karşı kefaret olan iyilerin varlıkları da inkâr edilemez... Yoksa bu âlem büsbütün tahammül edilmez bir hıyanet, bir anarşi dünyası olurdu.

Otuz bir yaşında, resmî, mühim bir idarenin ikinci şefiyim. Refah içindeyim. Kız ve oğlan iki de nur topu gibi çocuğum var. Etrafımdan daima itibar, saygı görüyorum. Bu nimetleri, bu hürmetleri hak ettiğimi ispat için bataklıktan kurtarılan ruhumun gelişimine uğraşıyorum.

Kurtarıcı babalığım muhterem Nasuhi Efendi kim bilir nasıl bir düşüncenin zoruyla, kundağımdan çıkan kâğıdın ricasına uymaktan kendini alamamış. Bana Mesut 41 adını vermiş.

* * *

Bir gün içeriye giren odacım Mustafa, mahrem bir tavırla kulağıma eğilerek, "Kılıksız, ihtiyar bir kadın sizinle özel görüşmek istiyor. Savmaya uğraştım, bir türlü defolmuyor," dedi.

Birdenbire titredim. O âna kadar bütün gecelerimde kâbuslar içinde beni ürperten o korkunç hayalet işte nihayet maddileşerek gündüz aydınlığında apaçık karşıma çıkıyordu.

Ne tavır almalıyım şimdi? Yapışkan bir dilenci gibi anamı kovmalı mıyım? Yoksa insanca bir oğul kabulü mü göstermeliyim? Hangisini hak eder bu kadın? Evet, anamdır. Dokuz ay beni karnında taşıdı. Ayıbını örtmek için binlerce benzeri gibi beni boğmayarak cami kapısına diri bırakması da analık yüreğinin bir belirtisi sayılmaz mı?

Odacıya, "Çağır gelsin... Fakat onun burada bulunacağı müddetçe içeriye başkasını bırakma..." dedim.

Açılan kapı içeriye giren ufak tefek bir kadının üzerine kapandı. Pejmürde bir işçi kıyafetinde... Gıdasızlıktan yüzünün buruşuk derisi anemik bir toprak rengi almış. Aç hayvan bakışıyla üzerimde dolaşan gözleri kuru.

Ben hiçbir şey anlamamazlıktan gelerek çatık bir suratla sordum:

"Kadın, ne istiyorsun?"

Boynunu bir yana eğdi, bakışı baygın bir süzgünlükle tatlılaştı. Heyecandan göğsü kabarıp iniyordu. Anlaşılmaz bir şeyler kekeledikten sonra, "Söyleyemeyeceğim, tıkanıyorum," dedi.

Aramızda acı bir sır vardı. Fakat bunu söylemeye nasıl cesaret edecekti? İhtiyar kadının sönük gözlerinde şimdi uzun bir özlemin ateşleri kıvılcımlanarak yüzüme baktı, baktı, nihayet baygınlık getirir gibi bir halde yü-

züstü yere kapandı. O kuru gözlerinden şimdi sıcak yaşlar boşanıyordu.

Aynı heyecanla benim yüreğimi de çarpıntı aldı. Güçlü kalmaya çalışarak, "Kalk kadın, ne oluyorsun?" dedim.

Halsizce doğruldu. Şefkat parıltıları seçilen gözlerini bana dikti, iniltiye benzer bir ifadeyle, "Mesut 41, müsaade et, birkaç dakika yüzünü göreyim," dedi.

Şimdi daha hazin bir dikkatle göz göze geldik. Aman Yarabbi, toprağa dönmüş sefalet timsali bu zayıf çehre içinde bile bana ne kadar benziyordu. İçimden patlayan bir damarın sıcak kanı ığıl ığıl gene içime aktı.

Ana oğul kanlarımız kaynaşıyordu. Ben otuz yaşından sonra ana sesi duyuyordum. O, cami kapısına ağlar bıraktığı kundağı koskocaman bir adam olmuş görüyordu.

Aramızdaki gittikçe artan ısınmayı fark eden kadın beni yumuşatan hıçkırıklar içinde, "Oğul ben ettim, sen etme!" ricasını inledi.

Suçundan utanır bir jestle iki avucuyla yüzünü kapadı. Boğula boğula ağlıyordu. Ben de tepeden tırnağa kadar bir ıspazmoz geçiriyordum. Fakat yumuşaklığımı yenmeye uğraşarak, "Kadın, analık iddianı retle ben şimdi seni karşımdan kovabilirim. Lakin aldığım terbiyeyle yükselen vicdanım bu muameleye müsait değildir. Zira yüzünde analığımın inkâr kabul etmez ispatlarını taşıdığını görüyorum. Evet, şüphesiz senin oğlunum. Bir şartla günahını affetmeye de hazırım. Sorularıma doğru cevaplar verirsen."

Anam şimdi bana biraz daha yaklaştı. Titreyen kansız dudaklarıyla:

"Veririm evlat veririm... Allah bir, doğru cevaplar veririm..."

"Cami kapılarına, karanlık sokaklara bıraktığın çocuklarının ben kaçıncısıyım?"

O gene şimdi elleriyle yüzünü örterek iki hıçkırık arasında cevap verdi:

"Üçüncüsü oğulcuğum üçüncüsü..."

"O kardeşlerim ne oldular?"

"Sorma da söylemeyeyim... Sokağa bırakılan henüz canlanmış et parçası ne olursa... İşte yalnız sen kurtuldun. Tanrı yalnız sana acıdı. Hayattan yalnız senin nasibin varmış."

Şimdi anamdan çok ben titriyordum. Soruda devam ettim:

"Babam kimdir benim?"

Anam bir bilinmezi çözmeye uğraşır bir dalgınlığa vardıktan sonra:

"Uzun müddet elinden yakamı kurtaramadığım Teke Hasan adlı yarı deli bir sarhoş."

"Şimdi nerede?"

"Bir hırsızlık ve cinayetten dolayı yedi seneye ceza yedi. Hapishanede öldü..."

Oh, o büyük üzüntüm arasında babamın ölümü sevinciyle yüreğim biraz ferahladı.

Babam bir hırsız, bir katil, anam işte böyle bir hayduda layık bir dişi... Bu iki sefilden doğan ben bir gün gelip de *par atavisme*[1] bu soysuzlara çekecek miyim? Bu şüphenin yılanı içimde gene kıvranmaya başladı. Mutsuzluğum derindi. Yoksa gördüğüm tahsil, aldığım terbiye tesiriyle damarlarımdaki pis kan tasfiye edilmiş mi bulunuyordu? Anamı bir müddet iğrençlik getiren bir merhametle seyrettikten sonra sorguya giriştim:

"Vücudundan kopan bu yavrucakların kundaklarını sokakların karanlığına bırakırken içinden hiçbir acı duymaz mıydın?"

1. (Fr.) Atacılık yoluyla. (Y.N.)

"Duyardım oğulcuğum, yüreğim sızlardı amma elden ne gelir? Nikâhsız erkeklerden olan çocukların cemiyette yerleri var mı? Ve sonra beslemeye anada babada güç... Onları ne diye, ne adla, kime takdim edebiliriz? Bizi çirkefte bırakan toplumun bizden çoluk çocuk beklemeye hakkı yoktu. Kazara büyüyerek alınlarına piç damgası vurulan çocuklarımız da hayatta bizim birer örneğimiz olmuyorlar mı? Ne fayda olacak onlardan dünyaya?"

Şu suali tekrarlamaktan gene kendimi alamadım:

"Benim Teke Hasan'dan olduğuma kesinkes emin misin?"

"Ne bileyim oğul, sana doğru söylemeye söz verdim. El karıları nikâhlı kocalarına bile ihanet ediyorlar da biz bu nikâhsızlara mı sadık kalacağız?"

Artık başım dönüyordu. Ben bir babadan değil, sekiz-on zaniden[1] peydahlanmışa benziyordum. Söylemek istediğim bu kadını şimdi susturmak heyecanlarına düşüyordum. Fakat o artık kızışmıştı:

"Doğrusunu istedin, ben de yalansız söylüyorum. Biz dinsiz, imansız, dünyaya hayırsız oluruz. Yaradan'a kızgınız. Bizi böyle yapan Allah'a neye şükredelim? Hakkımızda cezadan başka bir şey düşünmeyen topluma hayırlı olmaya niçin çalışalım? Nemiz para ederse onu satarız. Bulunca çalarız... Açlıktan ölecek değiliz ya..."

"Kaç defa mahkûm oldun?"

"Beş... Gazetelerde okumadın mı meşhur Fındık Hatice'yi..."

Keşke anam bu kadar da doğru söylemeseydi. Ne düşüneceğimi, ne diyeceğimi şaşırmıştım. Derin bir mutsuzluğun karanlıklarında ruhum boğulurken kadın söyleniyordu.

1. Zina yapan kişi. (Y.N.)

"Oğul, emin ol... İçin rahat etsin. Kendimi sana tanıttıktan sonra artık namuslu yaşayacağım... Halime bak. Artık bu sefil hayatımın sonundayım. Açlıktan ölsem de gam yemem... Gençlik benden gitti. Artık nemi satacağım? Artık çalıp çırpmayı da beceremez bir hale geldim... Namuslu olacağım... Namuslu..."

"Doğru mu söylüyorsun anne?"

"İnan ki doğru... Şimdiye kadar söylediğim yalanlardan ne fayda gördüm ki bugün doğru söylemeyeyim... Seni görünce ruhum değişti. Kötülükle iyiliği fark ettim. Ah ah, ben de kundaktayken terbiyeci bir Nasuhi Efendi'nin eline düşmüş olaydım..."

Yalan, doğru, o âna kadar hayatın bu kadar doğrucu tiksintisiyle sarsılmamıştım. Böyle anadan, öyle babadan doğmak cezasına uğramak için benim ne kabahatim vardı? Demek ki hep temiz doğuyoruz, ne olursak sonradan oluyoruz. Ben bu sefillerin ellerinde büyüyeydim, zabıtayı yoranlardan, hapishaneleri dolduranlardan biri olacaktım.

Düştüğüm vaziyetteki en kabul edilebilir tarafı, bu uğursuz görüşmeyi kısa kesmekte buldum. "Kadın," dedim, "seni affedebilmemdeki şartların en mühimini şimdi söyleyeceğim."

"Buyur oğul, buyur..."

"Bu kapının dışında bir odacı duruyor."

"Evet..."

"Her ay başında geleceksin. O sana otuz lira verecek."

Anamın donuk gözlerinde sevinç şimşekleri çakmaya başladı. Anladım ki bu otuz lira onun sefil son hayatını servetle dolduracak mühim bir paradır.

Minnet yaşları saça saça ayaklarıma kapanmak istedi. Geriye iterek:

"En mühim şartım da şudur: Bir daha bana görünmeyecek, varlığından aileme de hiçbir şey sezdirmeyeceksin."

"Peki, evlat peki, seni bir daha görmemek bana çok acı gelecek amma tahammül edeceğim... Bu odadan çıktıktan sonra senin için ölmüş bir ana olacağım. Bir daha adımı işittirmeyeceğim. Merak etme."

Pek çatık durduğum için bana yaklaşmaya cesaret gösteremedi. Gene uzun bir secdeyle yere kapandı. Sulusepken bir matemle tahtaları öpüyordu. Sonra bir humma hastası titremeleri ve kesik davranışlarla ayağa kalktı. Kapıya doğru yürürken her adımda bir başını çevirerek yaşlı bakışlarla beni süzüyordu.

Son sözü şu oldu:

"Senden yaşlar akıtarak ilk ayrılışım cami kapısında oldu. İkincisi de bu... Ne kadar kötü olsam anayım. İnan, yüreğim kaynayarak gidiyorum."

Bu sözlerle son vedasını yapan anamın gözleri karşımda derinleşti... Derinleşti, boğmak için beni içine çeken birer hüzün denizi oldu.

* * *

Biz her olduğumuz şeyi iklimin, çevrenin, doğuşlarımızdaki soyluluk, soysuzluk tesadüflerinin tesirleriyle oluyorsak zenciye niçin siyahsın, deliye niçin delisin, zekiye, aptala niçin böylesiniz diyebilecek miyiz? Fakat katile niçin öldürüyorsun, hırsıza niye çalıyorsun diyebiliyoruz.

Bu determinist felsefe içinde olan fenalıkların baş sorumlusu kimdir? En büyük suçluyu arayalım. Düşün, bulursun.

İşte o... *Layüs'el amma yef'al...*[1]

1. (Ar.) Yaptığından sual olunmaz. (Y.N.)

ÇOCUĞUMUN BABASI

Çamlıca sırtında kübik pencereleriyle Marmara'ya bakan köşkün bir dretnot[1] kabinini andıran masif balkonunda Nedim Uğur dalgın, etrafın hoş güzelliğini süzüyordu.

Beyaz önlüklü, zarif boneli hizmetçi kız getirdiği epey çeşitle yüklü kahvaltı tepsisini küçük masanın üzerine koydu. Bu ufak tıkırtıyla melül dalgınlığından uyanan Nedim sordu:

"Bayan nerede?"

"Odasında efendim."

"Söyle gelsin..."

Birkaç dakika sonra hizmetçi kız şu olumsuz cevabı getirdi:

"Canı istemiyormuş..."

Nedim ruhunu didikleyen ıstırabın asabi sarsıntısıyla düşündü. Artık tahammül ölçütünün cıvası kabını patlatacak dereceye yükselmişti. Evlilik mutluluğuna ermek gayesiyle gücünün yetebildiği fedakârlıklardan çekinmeyen koca, eşinden daima gördüğü bu sevgisinin zıddı bıktırıcı muamelelerle bedbaht oluyordu.

1. Zırhlı savaş gemisi türü. (Y.N.)

Artık yeter mırıltısıyla yerinden fırlayan Nedim, karısının oda kapısını yokladı. İçeriden kilitliydi. Güm güm vurarak tıkanır bir sesle, "Aç Şükran," dedi.

İçeriden ezgili, titrek cevap geldi:

"Bana dokunma Nedim, insanlardan kaçıyorum."

"Ben kocandan da mı?"

"Evet... Sen de insan değil misin?"

"Sen kendin de insansın, kendi kendinden kaçabilir misin?"

"Onun çaresini de düşünüyorum..."

"Sendeki bu doğal olmayan hallerin, bu çekilmez densizliklerin çok mühim bir sebebi var. Bunu sen de biliyorsun ben de biliyorum. Fakat bu sırrı yüz yüze ortaya atmaktan çekiniyoruz. Bilinip de saklanan sır, sırlıktan çıkar. Kanı zehirleyen bir hastalık olur. Açıkça söyle, birbirimizden kurtulalım. Bariz bir hakikat önünde gereksiz ısrarla her iki taraf için bu geçimsizlik ıstırabını uzatacak budala kocalardan değilim. Her halükârda çabucak bir çaresine bakacağım..."

"Bu ruhi rahatsızlığı benden değil doktorlardan sor..."

"Sordum. Bir şeyciği yok diyorlar."

"Sözümona bu adı doktor cahillerin aldanışlarına inanıyor musun?"

"Hayhay... Çünkü benim yanımda iştahın yok fakat bensiz pekâlâ yer içersin. Âlemle güler konuşursun. Yalnız bana karşı somurtkan ve dilsizsin, insanlardan kaçıyormuşsun... Hayır... Cemiyet içinde kaçtığın tek bir insan var. O da benim..."

İçeriden anlaşılmaz, kesik, sinirli, serzenişe benzer mırıltılar duyuldu. Bu zayıf söylenişlere Nedim Uğur gür sesle cevap verdi:

"Arif Şehla'yı pazar akşamı *dîner*'ye[1] davet edece-

1. (Fr.) Akşam yemeği. (Y.N.)

ğim. İşte sana üç gün önceden haber veriyorum. Şimdiden süslenmeye başla. Saçlarının *ondulation*'unu[1] yaptırt, kaşlarını bir günlük hilal kadar yol, kremler, iksirlerle cildini tazeleştir. Simanı en çok açan robunu giy. Arif'i çıldırtacak koket[2] bir kadın ol. Ben de kocalık sıfatından hisseme düşen iftiharla mesut olayım..." azarlarıyla balkona yürüdü. Tıkanmıştı. Kahvaltıya el sürmedi. Sabahın şeffaf sisleriyle tüllenen Marmara'ya daldı.

* * *

Beyin karıncalandıran derin bir düşüncenin labirentleri arasından meseleye bir çıkar yol arıyordu. Bu birçok kocaların uğradığı klasik, hemen hemen gündelik maceralardan biriydi. Aynı felakete başkalarınca bulunan çare nedir? Boyuna tahammül mü? Buna imkân kalmayınca hangi taşa başvurulur? Bir suçüstü yap. Karıyı öldür. Âleme küçük bir heyecan zevki verecek bir gazete mevzusu ol. Aile namusun gıcırlı sakız gibi ağızlarda çiğnensin. Muhakeme, skandal... Âdem Baba'nın yaratılışından beri aynı maceralarda en kültürlü insanla en kaba hamalın tutuldukları içgüdüsel hayvanlık hep budur. Gözlere kan bürüten kıskançlık ve intikam hırsı... Öldürüp ölmek.

Nedim Uğur kendini bu banaliteye kaptırtmak istemiyordu. Şükran gebeydi. Hem de vakti yakın. Nedim karısına hamileliğin son devresinde bir kazaya uğrayacak kadar fazla mı çıkışmıştı? Beynine hücum eden şüphelerin ıstırabıyla eziliyordu.

* * *

1. (Fr.) Dalga. (Y.N.)
2. Çok süslü kadın. (Y.N.)

Birkaç gün düşündü. Nihayet Arif'le yüz yüze açıkça konuşmaya karar verdi. Öyle ya, mademki sevişiyorlar, mademki tabiat olarak sempati, antipati denilen kontrol edemediğimiz iki zıt hissi hissediyoruz. O halde Şükran'ı ben bırakayım, o alsın... Bundan daha tabii bir hareket olur mu? Onları birbirinden soğutarak kendimi zorla karıma sevdirmek için cinayetlere kadar varmaktan ne çıkar? Bu durumda hemen bütün insaniyet körü körüne niçin cinayetin karanlık kuyusuna düşüyor... Bu genellikte ben bir istisna olamaz mıyım? Bu çok egoist histe gözleri kararanlara güzel bir örnek olmak ümidi bana çektiğim ıstırapların acısını ödüyor.

Bu *altruiste*[1] kararı neticesinde Arif Şehla'yı Beyoğlu büyük otellerinden birinin hususi kabinine davet etti. Genç *amant* bu davete uzun tereddütlerden sonra korku heyecanları içinde icabet edebilmişti.

Şükran'ın kocasını buz kapları içinde şampanyalara varıncaya kadar seçkin bir zevkle hazırlanmış zengin bir sofranın başında buldu. Güler yüzle, dostça selamlaştılar. Arif Şehla bu yapmacık samimiyetin tatlılığı altında gizlenen acı bir intikam şüphesinin verdiği heyecanla titremekten kendini alamıyordu. İlk kadeh tokuşturmalardan sonra Nedim Uğur bahsin ıstırabından hiç renk vermeyecek şen bir tavırla söze başladı:

"Davetime icabet samimiyetinize teşekkür ederim. Bu samimiyetinizi takip edecek diğer itiraf samimiyetlerinizle de beni minnettar bırakacağınızı umuyorum. Medeni toplum âdetlerinin yenilmez sakıncalardan mustaribiz. Genç, güzel karılı bir erkeğin evine vakitli vakitsiz, gene genç, bekâr misafirler kabulünden doğan flört vakaları bu sakıncaların ilk serisini oluşturur. Erkek, kadın

1. (Fr.) Fedakâr, diğerkâm. (Y.N.)

iki genç arasında gizli kaynaşmalar başlar. Kaçak aşk her tehlikeyi göze aldırtacak kadar tatlıdır. Sevda bir al gömlekmiş, ya yeninden ya yakasından mutlak kendini gösterirmiş diyen bir atalar sözü var. Az vakitte gömleğin bu ateş rengi dışarı vuruyor. Gizlilik sözden ibaret kalıyor. Koca her şeyi hissediyor, biliyor. Dedikodu etrafı sarıyor. Ya derhal veya uzunca bir tahammülden sonra bu sevişme basında her gün benzerini okuduğumuz vahşi bir faciayla neticeleniyor."

Arif Şehla bu kısa iddianameye uygun bir cevap bulmak için dolu bir kadehi hemen susuz çekti. Boğazını yakan içkinin zihnine vereceği ferahlıktan yardım umarak, "Beyefendimiz," dedi, "iddianız bir dereceye kadar kısmen doğrudur. Fakat genele yayılmasına imkân yoktur. Kadın ve erkek, medeni gençlerin aile haysiyetini kesinlikle ihlal etmeyecek bir terbiye dairesindeki samimi ahbaplıklarını nasıl inkâr edebiliriz? Böyleleri de yok mu?"

"Böylelerinin varlığı birincilerin olmasına engel değildir. Bahsimiz bu iki sınıftan ilkine aittir. Mesela karım Şükran'la sizin aranızdaki flört gibi..."

Bahis kapalı aktığı mecra borusunu birdenbire patlatmıştı. Arif Şehla bir-iki yutkunma arasında gülümsemek cesaretini göstererek:

"Beyefendimiz, bu ithamda pek kuru bir vehme kapılıyorsunuz. Bendeniz lütfen dostluğuna kabul olunduğum namuslu bir ailenin kadınına ilanıaşk edecek düşkünlükte bir erkek değilim. Eşiniz de böyle bir baştan çıkarmaya uygun cevap vermek yaradılışından çok uzak bir kadındır, bu hakikatin kesinliğinden emin olunuz."

Nedim Uğur bu cesur inkâra gülümseyerek:

"Yumuşak yüzle başladığımız bahsi gene öyle mülayim bitirmek niyetindeyim. Ben korkunç bir koca değilim. Sizin de yalancı olmamanızı gönlüm diler. Toplumun bazı noktalarda yalancılık günahını mazur göstere-

cek ahlaki hoşgörüleri vardır. Medeni gereklilikle söylenen birçok yalanlar vaftizle gerçeklendirilir. Biz bu zamane *morale* oyununun gülünç kandırmacasından kaçarak açık vicdanla görüşeceğiz. Ben aldatılmış bir koca öfkesi göstermeyeceğim. Siz de aldatan bir *amant* kurnazlıklarında ısrar etmeyiniz. Her gün sayısız kurbanlar veren bulaşıcı bütün mahlukat bu aşk vebası üzerinde bilimsel bakımdan bir sohbet yapalım.[1] Bu işte ahmakça değil, tabii psikolojik mecburiyetleri göz önünde tutarak teknik bir karar verelim. Karımla aranızdaki sevişme, ispat ihtiyacı devresini çoktan geçirmiştir. Bunu bir hakikat olarak bahsin başına perçinledikten sonra daha az mühim olmayan ayrıntılara geçelim. Koca ve *amant* karşı karşıya vaziyetimiz acı olduğu kadar da mühimdir. Biz bu ebedî davanın akla, vicdana uygun medeni bir çözüm şeklini arayacağız."

* * *

Arif Şehla bu çok realist iddianın gelişimine göre söz idare edebilmek için hemencecik ret veya tasdik yoluna gitmedi. Biraz sarardı. Bekliyordu.

Koca devam etti:

"Evet, acı vaziyet... Bu psişik elem hangi hayvani damardan geliyor? Yukarıdan beri söylediğim gibi bunu tahlil edebilmek için ben kocalık siz de *amant*'lık durumlarından çıkmalı, meseleyi sırf tarafsız, objektif bakımından incelemeliyiz. Karılarını *amant*'larının kolları arasında yakalayan kocaların tutuldukları ani cinnetle sahneyi bir kan buharı kaplıyor. Kızıl divane kesilen bu

1. Muhtemelen dizgi hatasıyla kitabın ilk baskısında bu şekilde basılan cümle, şöyle düzenlenebilir: "Bütün mahlukata her gün sayısız kurbanlar verdiren bu bulaşıcı aşk vebası üzerinde bilimsel bakımdan bir sohbet yapalım." (Y.N.)

zavallılar hayvani asıllarına dönüyorlar. Hemen yüreklerinin yırtıcı vahşetinden gelen öldür emrinin suyuna gidiyorlar. Halbuki bu korkunç anların göz karartıcı tehlikesinden bizi ancak soğukkanlılıkla imdadımıza çağıracağımız temkin, ihtiyat kurtarabilir. *Impulsive*[1] cinayet değil. Bu kan ve mezar neticesi, meselenin vahim güçlüğünden bir kıymığını çözmüş olmuyor. Kadın ölümle susturuluyor. Sebebi araştırılmadan yara toprakla örtülüyor. Bu pisliğin binlerce benzeri toplum hayatına irinlerini saçıp duruyor. Kadın niçin gönlünü kocasından alıp da başkasına veriyor? Bu *fantasiste*[2] bir hercailik midir? Yoksa bünyenin, ruhun yenilmez bir sempati, antipati mecburiyeti midir? Biz *amant* ve koca ilk defa kendimizi bu hayvani kör vahşetten kurtararak hadisenin psikolojik büyük ehemmiyeti önünde insanca düşünelim. Ben eşimle aramızdaki duygu başkalıklarını, cinsel zevksizliklerimizi anlatacağım. Fakat saklı hakikati aydınlığa çıkarmak için bu ruhi meselenin olumlu olumsuz iki ucunu birleştirmek ihtiyacındayız. Söyleyiniz, ilk kaynaşmanız nasıl oldu? Siz mi karımı ayarttınız? O mu sizi? Yoksa aranızda dayanılmaz bir sempati patlamasıyla yıldırım darbesine mi uğradınız? Tabiatta ağır ağır sevişmeler, birdenbire tutuşmalar var. İnsani vazifede göz karartan ne tür tutkunluktur? Bu sizinkisi? Aşk isteğe bağlı değildir amma sevginizde düşünüp tartmaya biraz yer kalmış olsaydı siz, kocasız bir kadın seçebilirdiniz. Karım da evlilik kutsallığına şüphe getirmemek için baştan çıkarmanızın takibinden kaçma çarelerini arardı. Bu içtimai, insani yasağı teptirtip sizi öteye geçirten tabiat zorlamasının şiddetinin derecesini anlamak isterim.

1. (Fr.) Düşüncesiz, dürtücü. (Y.N.)
2. (Fr.) Fantezici. (Y.N.)

Amansız gönül meylinin kendinizi günahtan korumaya imkân bırakmayan psikolojik mazeretlerini kabule hazırım. Karşınızda sorgularına cevap bekleyen adam bir koca değil, hükmünü ceza kanunlarından alan adli bir hâkim hiç değil, meselede epey tecrübeler geçirmiş tarafsız bir ruh doktorudur. Siz de kendinizi maceranın kahramanı olarak değil nötr bir vadide görünüz. Kendinizin leh ve aleyhinizde doğruyu söylemek için yeminli bir şahit vazifesi almış olunuz. Hiçbir koca ve *amant*'ın yapmadığı işi görelim. Her davada birbirinin iddiasını çürüten iki avukat ağzı açılır. Biz ikimiz yalnız tek hak mihrabına dönelim... Hakikatten korkmayınız. Aleyhinizde de olsa kurtuluşa ancak onunla varılır. Ürkütülen hakikat bir umacı[1] derecesine indirilmiş olur. Halbuki biz onun en sevimli yüzünü aramakla yalanların zehirli hücumlarına karşı siper almış oluruz. Mevzunun şimdiye kadar vermiş olduğu kurbanları üst üste yığsalardı bir ikinci Himalaya meydana gelirdi. Biz egoistliğimizi çiğneyerek bu tepeden kıskançlık şehitlerinin ruhlarına 'Fatiha' okuyacağız... Yalancı iknalara alışkın ağzınız sussun, vicdanınız söylesin..."

İçtiği birkaç kadeh rakı Arif Şehla'nın beynini alazladı. Bulutları paralayan şimşek gibi sıkılganlığını yırttı. "Peki Bay Nedim peki," dedi. "Beni cidden güç bir vaziyete koydunuz. Yalan söylemekten mi işitilmedik bir felsefe yürüten kocanın gizli niyetinden mi korkayım? Bize tam *confession*[2] yaptırıp da hakikati ağzımızdan dinledikten sonra intikam alacaksanız bu sözlerinizi külfet sayarım. Felsefeniz sinirlerimi sarstı. Sormasanız da artık susamayacağım. Evet, karınızla sevişiyoruz. Bu suçumuz da ara-

1. Küçük çocukları korkutmak için uydurulmuş hayalî yaratık. (Y.N.)
2. (Fr.) İtiraf. (Y.N.)

mızda doğan karşı konması imkânsız şiddetli bir sempatinin çok tabii neticesidir. Suçlu tabiattır. Biz mağduruz."

"İlk kesin inkârınızı beğenmediğim kadar bu doğru itirafınız hoşuma gitti. Açılan bu müspet kapıdan şimdi içeriye gireceğiz. Anlatınız, ilk yürek çarpıntılarınız nasıl başladı?"

"Bir koca için bunu dinlemekten alınacak hazzı pek kestiremiyorum amma, ha, fakat affedersiniz, unuttum. Aldığımız yeni rolde ne siz kocasınız ne de ben *amant*'ım. İkimiz de evliliğin ve aşkın nötr mıntıkalarındayız."

"Bu sempati yangını sizi sarınca mertlik haysiyetinizi, aile namusunu, toplumsal mevkilerinizi düşünerek ateşin ilk hücumlarında elbette direnmeye uğraşmışsınızdır?"

"Bundan emin olunuz. Karınız yeni sistem silahlara aylarca direnen polat[1] bir kale gibiydi. Düştüğünde çok ağladı. Nurlu bulutlardan karanlık kuyuya düştüm, eyvahlar olsun matemiyle çırpındı, çırpındı."

"Böyle dedi mi?"

"Dedi vallahi. Her ne zaman kendini kollarımın arasına cansız salıverse de, 'Ah, ben ne yaptım? Ah, ben ne yaptım? Ah, ben ne yapıyorum Allahım!' pişmanlığıyla sizin payınıza gözyaşları akıtarak günahını ödemeye çalışır. Sandığınız kadar sizin için sevgisiz değildir."

"Koskoca ihanetine rağmen Şükran gene Havva kızlarının asillerindenmiş."

"Tahammülünüze hayret ettirtecek çok merhametli bir felsefeyle beni itirafa mecbur ettiniz. Şükran'ın evliliği sevişmemize engel olacak yerde aksine yangını körükledi. Güçlükler aşkı şiddetlendiriyor. Kolaylıklar öldürüyor. Uzun aralıklarla tehlikeler arasında tek yudumunu tadabildiğimiz bu öyle bir Kevser'di ki günler ve

1. Çelik. (Y.N.)

haftalarca onun damarlarımıza aşıladığı zevkin sarhoşluğuyla yaşar, hasretle yanan dudaklarımızı tekrar serinlendirmek için yeni fırsatlar düşürmeye can atardık... Şükran kocasız bir kadın olaydı birbirimize frensiz düşkünlüğümüz böyle emniyet supabını fırlatacak bir harareteyükselmezdi. Durmaksızın uğradığımız güçlüklerin kamçısıyla ruhlarımız kanıyordu. İnsanlığın akla kanuna isyan eden tuhaf halleri."

"Giyindiği bu al gömleği kadınlığının bütün ince kurnazlıklarıyla gözlerimden kaçırmaya uğraştı. Fakat aklı bu çabalamalardayken ruhu bana hakikati apaçık söylüyordu. Cinai mesuliyetlerde ilmin, fennin hukuki hükümleri oldukça karışıktır. Adaletin darbesi bazen mesulün irade dışı suçu önünde titriyor. Beyin ve sinirlerimizde her irade gerginliğine dayanacak birer halat kuvveti yoktur. Karıkoca cinayetleri ve intikam vahşetleri hâlâ iki bin yıl evvelki aynı hayvanca karakterlerini muhafaza edip gidiyor. Bunda ateşini kanla söndürmek isteyen intikamcı kör bir nefsin hıncına tatmin zevki aramasından başka hakka, insanlığa yarar bir taraf yoktur. Daha açıkça söyleyeyim. Tabii gerekliliklerle günden güne genişleyen ırz ve namus kavramları da hâlâ Ortaçağ sertliğinde devam edemez. Bu histe, vahşetle medeniyetin dönemeç yerindeyiz. Birincisinde çok kurban verdik, hiçbir kurtuluşa eremedik. Şimdi de tabii zorunluluklarla kafalarımızı denkleştirerek ikincisini deneyelim. Evlilik bağını çözerek kadını ihanetine terk edelim. İşte bu kadar. Çok sade değil mi? Bu ihanetlerin fizyolojik, psikolojik sebeplerini ararsak, huzurunda divan duracağımız hak denilen manada bir kelime varsa Şükran'ın benden değil benim ondan af dilemem lazım gelir. Çünkü karılık kocalık gereği bana karşı katlandığı zoraki teslimiyetlerinde zavallıya çok azap çektirdiğimi anlıyorum. Sinirlerinin antipatik isyanını bana hissettirtmemek için

kollarımın arasında karşı koyamayan, soğuk bir ölü cansızlığını alıyordu. Sevgilerime cevap vermeyen bu vücudun donukluğunu bariz bir nefretin alameti sayarak hiddete kapılıyor, onu tartaklaya tartaklaya hırpalıyor, sonra da acı sözlerimle zehirliyordum. Beni sevemeyen bir kadına işkence çektirmek için kocalık sıfatının bir hak olamayacağını nihayet anladım."

* * *

Arif Şehla muhatabını alkışlamak için havaya el kaldırarak:

"Kâinatta benzersiz ve sırf ideal, vücuduna inanılmaz, adeta mitolojik bir kocasınız. Karılarının bu istem dışı antipatilerini büyük suç sayan hayvan yaradılışlı kocalar ölümle öç alıyorlar. Siz ihanetin çektiğiniz ıstıraplarını affederek aldatanın lehinde, kendi aleyhinizde söylüyorsunuz. Karısının suç ortağıyla bütün âdetlerin aksine ilk defa böyle barışçıl konuşan bir kocaya karşı ben de hakikati saklamayacağım."

"Hakikati kana bulamaktansa ondan ders çıkarması toplumsal bir fayda sayılmaz mı?"

"Şükran'la karşıdan karşıya ilk bakışmalarımız nasıl başladı? Bu pek basit... Tiyatroda, sinemada, konferanslarda birbirimize rastlıyorduk. Bende aç bir bekâr gözü var. Buna eski dilde çeşni çerez geçinmek derler. Genç bir kadın görünce onu hayal gücü tezgâhımda işlediğim tiplerle kıyaslamaya girişirim. Zevkimin mihengine vururum. Bu da ruhumun icatlarından biri mi derim? Cana yakın bulduklarımın hayaletleri birkaç gece beni meşgul eder. Geçer. Rüyalarımın beyaz perdesine yeni tipler dolar. Bu hayalî sevdaların ömürleri çok kısadır. Nihayet bir hafta. Fakat Şükran'la böyle olmadı. O bir haftada savuşacak yerde hayalime büsbütün yerleşiyordu. Tesadüfle-

rimizde de artık göz göze geliyorduk. Bakışlarındaki ürkek, çekingen ifade onun da hissime alakasını anlatıyordu. Beni iyice süzmek için benim başka tarafa baktığımı beklediğine dikkat ediyordum. Aramızda alevi göklere çıkan bir aşk tutuşturmak için çalı çırpı yığıyor gibiydik. Nihayet bir gece bir kır balosundaki tesadüfümüz bu kundağı birden ateşledi. Onu dansa kaldırdım. Bir tek ruhla dans ederken maddi ağırlıklardan soyunmuş, büsbütün havaileşmiştik."

Çok geniş gönüllü bir koca olmaya çalışan Nedim Uğur'un bu tasvir karşısında artık tahammülü taşarak:

"Modası geçmiş romantizmden biraz da realizme dönelim. Anladık, sevişmişsiniz. Bu cennet hülyalı danstan sonraki günlerde sevdanız ne şekiller aldı?"

"Tehlikeyi göz önünde tutarak birbirimizden kaçmaya çok uğraştık."

"Kaçtıkça birbirinize daha da yaklaşmış oldunuz..."

"İşte bakınız, nasıl biliyorsunuz. Çıra gibi yanıyor, birbirimizden kaçmanın ölüme gitmek olduğunu seziyor gibiydik."

"Abartıyorsunuz. Aşk yakar fakat öldürdüğü enderdir. Bu ateş her dokunduğunu mezara gömseydi dünyada kimse kalmazdı. Nerelerde, nasıl buluşurdunuz?"

"Bir modistra[1] mağazasının üst katında bir oda vardı."

Yüzü birkaç renge giren Nedim Uğur hazmedilmesi güç bir düşünceyle gözlerini bir noktaya diktikten sonra:

"Mesele benim için üzücü, sizin için de iftihara değersizdir. Artık bunu kapatalım bitsin..."

"Nasıl emrederseniz..."

"Yasak meyve lezzetlidir amma bundan önünüze tepsi tepsi çıkarırlarsa tadı kalmaz. Bu kısmı, gelecek

1. Kadın terzi. (Y.N.)

günlerin size halledeceği acı bir bilmecedir. Şükran'ı size terk ediyorum. Ben hayrını görmedim, sizin mutlu olmanız temennisiyle... Neye lazım skandal, ölüm. Aynı sona uğrayan kocaların bu akıllıca, mantıklı, temkinli, medeni harekete uymalarını dilerim. Ruhu derin bir antipatiye tutulanın idamını icap ettirtecek bir suç sayılmaz. Hangi fiilimizi tabiat kanunlarıyla tartarak işliyoruz ki bu davada da hak ve adalet seçebilelim. Bize eza veren hakikati gerçek saymayız. Bütün ıstırapları düşmanımıza yükleterek dava önünden zararsız sıvışmak isteriz. Bu macerada çok azap çektim. Fakat buna karşılık Şükran'ın çektiklerini de niçin onun boynuna sırf günah kaydedelim! Söyledim ya, bu hadiselerde kültürlü bir beyinle bir odun yarıcı kafasının aynı cinayet egoistliğine kapıldıklarını görüyoruz. Eş olduktan sonra Şükran bıkarak size de aynı oyunu oynarsa bu macerada çekmiş olduğum acının derecesini anlarsınız. Olanlar oldu. Fakat bundan sonra aynı ihanetlerde akıtılacak kanlara karşı bilmem şu kısa ve cesur felsefemle bir set çekebildim mi? Umamıyorum. Çünkü hayvana gem aldırdığımız kolaylıkla insana nasihat aldıramayız..."

Dışarıdan tık tık kapı vuruldu.

"Giriniz..." emrinden sonra garson görünerek:

"Efendim, bir adam geldi. Mutlak Bay Nedim Uğur'u görmek istiyor."

Nedim Uğur: "Gelsin..."

İçeriye orta yaşlı, uşak kılıklı biri girdi. Bu Nedim Uğur ailesinin emektar uşakları Hasan Ağa'ydı. Terlemiş, tozlara batmış, yorgun görünüyordu.

Nedim Uğur: "Hasan bu ne hal? Ne var?"

Hasan: "Efendim, sizi çok aradım. Burayı buluncaya kadar dolaşmadığım yer kalmadı."

"Bu telaşın sebebi?"

"Verecek büyük müjdem var..."

"Söyle..."

"Hanımefendi bir oğlan doğurdu..."

Nedim Uğur'un yüzü birdenbire karıştı. Beynine hücum eden kanla çehresi bir *apoplectique*[1] manzarası aldı. Ötekinin siması aksine sarardı. Bu yavru, doğumuyla aileye şeref yerine keder ve utanç getiren bir tabiat vergisiydi. Bebeğin kimden olduğuna dair verilecek hükmün belirsizliği önünde ikisi de birbirinin simasını kaybedecek kadar birer *vertige*'e[2] tutulmuş gibiydiler...

Nedim Uğur kendini bulmaya uğraşarak, "Haydi Hasan git, müjdeni sonra alırsın," emriyle uşağı savdı.

* * *

Çocuk hangisinin babalık kütüğüne kaydedilecekti? Resmî baba Nedim Uğur'du. Fakat hakiki baba ikisinden hangisiydi? Hukuken gayet mühim sayılan bu babayı belirleme meselesi tabiatça bir hiçtir. Tabiat bu doğum kanunidir, bu gayrimeşrudur demiyor. Ana rahmindeki cenini hep aynı biyolojik kanunlarla yetiştirip dünya hayatına çıkarıyor. Yaradılış kendi ezelî ve ebedî değişmez kanunlarının görkemli ciddiyetiyle icaba göre daima değişen insani kanunların saçmalığına gülüyor. Tabiatın maksadı dünyaya nesil yetiştirmektir. Çocuk kimin soyundan gelirse gelsin. Buna asla önem verdiği yok...

Bir müddet diyeceklerini düşünerek manalı bakışlardan sonra Nedim Uğur:

"Tabiatın mevsimsiz ve saygısızca gönderdiği bu yavrunun babalık şerefini nasıl paylaşacağız?"

Arif Şehla sıkılgan bir ifadeyle:

"Tabii adınıza kaydedilecek..."

1. (Fr.) Felçli. (Y.N.)
2. (Fr.) Baş dönmesi. (Y.N.)

"Çocuk masum, ben masum... Ortak suçlular Şükran'la siz ikiniz. Doğanın sizden olduğu ispat edilirse... Mezar telkininde[1] ölünün yalnız ana adıyla anılmasını emreden dinin bu temkini ne kadar isabetli... Zamanında peygamberi ikaz eden Şükranlar, Arifler yok değilmiş. Bugün de aşk kaçakçılığı her zamankinden geri mi? Toplum içinde fahri babalığa uğrayan koca yalnız ben değilim. Bu da bir teselli mi? Belki evet... Hükmünden kaçılamayan şeylere kaza derler. Bu da onlardan biri, bir teamüldür..."

1. Talkın. Ölü gömüldükten sonra mezar başında imamın söylediği dinî sözler. (Y.N.)

BALTAYLA DOĞURAN BÖYLE DOĞURUR!

Etyemez[1] sırtında denize bakar, eski yapı tahta bir ev... İçindeki eşyanın en yenisi kırk yıllıktır. Allah kişiyi gördüğünden yâd etmesin atasözü, Hasibe Hanım'ın baş sözüdür.

İstanbul'un geleneksel ahlak ve âdetlerini altüst eden inkılap rüzgârları bu eve girecek henüz bir delikçeğiz bulamamıştır. Her gece döşekler yere serilir. Sabah olunca toplanır, yüke istif edilir. Bakır meydan sinisinin çevresine dizilen küçük minderlere oturulur. Tahta kaşıklar aynı kaba girer çıkar. Bütün eller vıcık vıcık aynı sahanın içini karıştırır. Her lokma parmaklarla koparılır. Bir tek bardak bütün ağızları dolaşır...

"Müminin artığı mümine helaldir," sözü bu sofranın baş hikmetidir. Herkes yiyebileceği kadar ekmek alacak. Kimsenin önünden bir lokmacık şey artıp ziyan olmayacaktır. Çünkü kalan lokma kendini yemeyene lanet ederek bağırır. Odunu, kömürü idare için sıcak mevsimlerde bile üç günde bir yemek pişirilir. Bazı yemekler teldolapta ağırlaşır, kokar, küflenir. Fakat bu yemek bozulmuş demeye kimsenin dili varmaz çünkü bu cesareti göstere-

1. İstanbul, Samatya'da bir muhit. (Y.N.)

nin derhal küfrüne hükmedilir. İki gözüm nimet bozulur mu hiç? Ona böyle bir anlam yüklemek, maazallah fena demek günahların en büyüğüdür. Sonra Rezzak-ı âlem[1] gücenir de kıtlık olur, insanlar açlıktan kırılır. Böyle kokmaya yüz tutmuş yemekler ateşte tekrar kaynatılarak tazelendirilir.

Hasibe Hanım birkaç kira sahibi, tutamaklı bir kadındır. Şişeyi dışından yalar ve yalatır. Uzun yıllardan beri duldur. Oğlu Saffet, gelini Şaziye, akrabasından birkaç kadınla beraber yaşar. Saffet hakikaten saf bir gençtir. Dostlar alışverişte görsünler kabilinden bir tüccar yanına devam eder. Anasının eline bakar. İdare ve hüküm hep bu kadınındır.

Şaziye uysal bir kadıncağızdır. Kocasıyla iyi geçinir amma kaynanasının dırdırcılığından bazen dolar taşar, kapalı odalarda ağlar. Gizli gizli konuya komşuya dert yanar. Hep ona şu nasihati verirler:

"Allah'ın takdiri böyleymiş, karşı gelinmez. Sık dişini. Başka çare yoktur."

Allah'ın takdirinin neden böyle olduğuna gelinin hiç aklı ermez. Ne yapsın, dişini sıkmaya çalışır.

* * *

Kaynana ile gelin arasında her gün alevi biraz daha pırıldayan büyük bir mesele vardır. Kaynana çocuk ister. O eve geleli üç yılı bitirip dörde basmış olan gelinde gebeliğe dair henüz bir alamet belirmemiştir.

Kaynana, "Ne dedim de bu kısır karıyı oğluma aldım! Dünyada kız mı kalmadıydı acaba? Soyumuz sönecek..." şikâyetleriyle dövünür.

1. Âlemlere rızık veren Allah. (Y.N.)

Hasibe Hanım kendilerini dünyanın en mühim sülalesinden sayar... Bu mübarek ırk Hacı Keremullah'tan başlar. En son Derbentoğulları namını alır. Bunlar Türklüğün ilk kurucuları, Anadolu'nun birinci fatihleridir. Memleketin dağlarını, ırmaklarını yaratmakta Allah'a yardım etmişler gibidir.

Konuda komşuda bir doğum olsa Hasibe'nin evinde kıyamet kopar. Geline açar ağzını yumar gözünü:

"İşit de utan... Tahsildarın karısı gümbür gümbür dünyaya bir oğlan getirdi. El âlem durmuyor çocuk yetiştiriyor. Çift doğuranlar da çoğaldı. Ne olur kızım, meydana bir tek yavru da sen çıkar. Irkımız Saffet'te sönecek..."

Zavallı gelin, kızara kızara cevap verir:

"Ne yapayım haminne, Allah vermiyor."

"Elbette bir kusurun var ki Allah vermiyor."

"Ne kusurum olacak benim?"

Kaynana haykırır:

"Kısırlık... Kısırlık! Allah sevmediği kullarını kısırlaştırır. Eski zamanda olsa senin üzerine oğluma iki-üç karı daha alırdım. Elbette birinden biri doğururdu. Ah, eski zaman, eski zaman, hasretlerini çektiğim o mübarek günler. Evvelden dualarla, şerbetlerle, üç gün üç gece ziyafetlerle, düğünlerle evlenilirdi. Gelin hoşuna gitmedi mi, 'İraden elinde olsun,' derdin, boş düşerdi. Kurtulurdun. Şimdi evlenme memurunun huzurunda deftere üç satır yazı iki imzayla bağlanıyorsun... Ama artık çözülebilirsen çözül... Kurtuluş ahrete sürüyor. Sen ölmeyince oğlumu evlendiremeyeceğim... Düşündükçe fenalıklar geçiriyorum."

Yüzüne karşı ölüm beklenildiği söylenince gelin hüngür hüngür boşanır...

* * *

Evin alt katında, tavanı basık büyük bir oda vardır. Pencerenin önünü süsleyen sardunyalar, şebboylar, kına çiçekleri mahallece buraya has bahçe namını kazandırmıştır. Haftada birkaç defa bu odada adeta bir divan kurulur, mahallenin çeneleri kuvvetli, dilleri cüretli dedikoducu kadınları geniş bir bakır mangalın çevresine toplanırlar, cezveler sürülür, sigaralar tüttürülür, onun bunun ayağına ip takarak sürürler, süründürürler.

O günün gündemi yine zavallı gelinin kısırlık meselesiyle açılmıştı.

Kaynana sigarasını fosurdatıp kahvesinin son tortularını çalkalaya çalkalaya içerken başladı:

"Komşuluklarım, içimizde yabancı yok... Hepsini söyleyeceğim... Yine size dert yanacağım... Benim derdim kırk yıl söylesem bitmez. Gelini doğurtmak için ne bilirsem yaptım... Kabahat belki oğlundadır, dediler... Saffet'in erkekliğini kuvvetlendirmek için şeyhin tılsımlı kemerini yedi gün belinde taşıttım. Donunu okuttum. Türbe türbe dolaştırdım. Nefeslenmiş gelincik macunları, "Tüncina"[1] yazılı latilokumlar[2] yedirdim. Hele geline verdiğim emek, anlatmayla bitmez. Yeni doğmuş çocuğun ilk çişini salataya karıştır da yedir dediler, yaptım. İştahla yedi kör olası, yine doğurmadı. Yarasa pisliğini leblebi unuyla karıştırarak hap yap da yuttur dediler, yutturdum. Şeyh Sadrettin, gelinin karnı üzerine "Ayetelkürsi" yazdı. Üç gün sonra geldi, mübarek diliyle yine kendi yaladı. Yedi emirlere, kasık damarına[3] bastırttım. Ardıçla karışık papatya ısırgan buğusuna oturttum. Velhasıl hiçbir şey kâr etmedi. Bizim şanlı şöhretli Derben-

1. "Salate'n-Tüncina" (Salat-ı Münciye) duası. (Y.N.)

2. Lokum. (Y.N.)

3. Korku damarı. Kasıklarda olduğu sanılan, korkuyu atlatmak için sıkılması gerektiğine inanılan damar. (Y.N.)

toğulları soyumuz işte bu son filizde sönüyor. İçinizde buna bir çare bilen varsa Allah aşkına söylesin..."

Bu dişi meclisin üyeleri meselenin ehemmiyetini anlatır ağır bakışlı çıkarımların sessizliği içinde bir müddet düşündüler.

Nihayet ağzına yeni taktırdığı dişlerin ıstırabıyla sesi peltekleşmiş yaşlı bir kadın, "Kardeş, sen niye doğurmuyorsun sanki?" dedi.

Bu sualin ruhuna verdiği ezginlikle süzgünleşen Hasibe:

"İsteyenler çok amma varmıyorum. Biliyorum. Yedirmeye değil, yemeye gelecekler. Kendimi de henüz hekimletmedim, doğurur muyum, doğurmaz mıyım bilmiyorum..."

Geçkinliği hoppa süsüne hüzün veren bir kadın:

"Kırk sekizinde, ellisinde doğuranlar çok... Hem şimdi yaş meselesi kaldı mı! Beyoğlu'nda Viyana'dan gelme bir berber söylüyorlar... Altmış yaşındakini yirmi beşe indiriyormuş. Abıhayat denen iksirle yüz çizgilerini yok ettikten sonra saçları tavlıyor, kabartıyor, açık yerlere tohum ekiyormuş."

Elli beşi yılların ekspresiyle çoktan geçmiş bir kadın, kırıtarak ağız açtı:

"İhtiyarlarsam inşallah şu sanatkâra ben de gideyim..."

Boncuklu bir hanım nine: "Hasibe'yi gençleştirerek kocaya verip döl almaya uğraşmaktansa hazır şu gençleri doğurtmak daha kolay olmaz mı?"

Hasibe: "Bir türlü doğurtamıyoruz işte ne yapalım..."

Boncuklu: "Ben onu doğurtmanın tılsımını biliyorum."

Hasibe telaştan dalgalanan sesiyle:

"Hay ağzını öpeyim, çabuk söyle..."

"Hacı Nuri'nin bahçesinde bir armut ağacı vardı.

Kocamış değil fakat iyi meyve vermez. Seyrek sepelek, kurtlu murtlu birkaç şey... Ağacı yemişlendirmek için bir usul salık vermişler. Baltayı alınız, 'Mahsul vermezsen seni bununla keserim,' diyerek üzerine yürüyünüz demişler... Böylece armut ağacını korkutmuşlar. İleriki yıl pıtrak gibi yemiş vermiş."

Hasibe biraz düşünerek:

"Bu usulün bizim geline uygulanmasından bir fayda umulur mu?"

Boncuklu: "Niçin umulmasın? Ağaç korkutulur da insan korkutulmaz mı?"

Hasibe inanmış bir gülümsemeyle:

"Ben de şu bizim kısır gelini baltayla bir korkutayım inşallah, bakalım ne olur?"

Bu dişi meclisin gençlik çalımı satan ihtiyar üyeleri bu kararı anlaşarak alkışlarlar... Mahallenin odun yarıcısından iğreti[1] balta alınır.

* * *

Zavallı gelinin bir şeyden haberi yok. O kendi odasında işiyle gücüyle meşguldür. Bu dedikoducu kumkumaların aralarına karışmaz. Şaziye odasında kocasının bir söküğünü dikmekle oyalanırken kaynana elinde koskocaman baltayla birdenbire içeriye girer. Suratına bir korkunçluk vahşeti vermek için büyüttüğü gözleriyle korkunç silahını havaya kaldırarak geline şöyle bağıra bağıra hücum eder:

"Meyvesiz ağacı kökünden budarlar. Doğurmazsan seni bununla paramparça edeceğim!"

Neye uğradığını bilemeyen masum gelin ani, büyük

1. Ödünç. (Y.N.)

bir korkuyla bayılır düşer... Yaptığına pişman olan kaynananın kopardığı yaygaralar üzerine konu komşu üşüşür, baygını ayıltırlar. Amma zavallıdan yirmi dört saat süren dayanılmaz sancılarla beraber bir kandır boşanır... Leğeni dolduran kan havuzu içinde bir pıhtı yüzdüğü görülür. Bu, gelinin korkuyla düşürdüğü iki aylık bir cenindir. Kaynananın beklediği torunun ham ölüsü... Leğenin başında matem eden anasına ömründe ilk defa olarak çıkışan oğlu sorar:

"Anne ne yaptın? Bu cinayet ne?"

Yine ömründe hiç söz altında kalmayan kocakarı cevap verir:

"Ne yapacağım... Tarif ettikleri usulde doğurtmak istedim..."

"Baltayla doğuran işte böyle doğurur. Çocuğumu öldürdün!"

"Hoşt köpek! Neden olmuş senin çocuğun? O senin babalığınla değil yedi emirlerin mübarek himmetleriyle oluyordu."

TIMARHANE ŞAİRLERİN, FİLOZOFLARIN MABEDİDİR!

Anket salgınına mevzu olmaktan kurtulan hiçbir yazar, şair, sanatkâr, esnaf, tacir, zengin, fakir, sefil, malul, hasta, dilenci, cüzamlı kalmadı. Bu çeşit çeşit mülakatların gayretli yazarlarına ne kazanç sağladığını bilmiyorum. Çaldıkları kapıların çoğundan gördükleri asık suratlara ehemmiyet vermeyişlerindeki ısrarlarına bakılınca bu emeklerin pek de boşuna çekilmediği anlaşılıyor.

Mülakatçı Vedat Ünlü, şair Kutbi'nin kapısı önünde durdu. Erenköyü'nün uzun, tozlu bir yolunda topuktan tepeye kadar pudralanan üstünü temizlemek için bitlerini dökmeye uğraşan tavuklar gibi silkiniyordu. Şapkasının ötesini berisini fiskeledi. Orasına burasına üfledi. Cebinden çıkardığı bir bez parçasıyla iskarpinlerini cilaladı. Temiz bir salona kabul edilebilecek bir çekidüzen aldığına emin olduktan sonra kapının çıngırağını çekti. Bahçe ortasında viranca bir köşk. Çıngırakla beraber bir köpek sesi bu yabancının gelişini eve haber verdi. Çok sürmeden kapı açıldı.

İhtiyarca bir hizmetçi kadın, alnını kaplayan kırçıl saçları geriye iterek biraz nezleli sesle:

"Kimi istiyorsunuz?"

"Beyefendiyle görüşmeye geldim."

"Hekim misiniz?"

"Hayır... yazarım..."

"Ben böyle şeye karışmam... Hanımefendiye söyleyeyim," dedi, çekildi.

Vedat karşısına dikilen böyle ufak tefek engellerle anketten yılmayan bir inatçıydı. Bekledi. Az sonra birinciden daha ihtiyar bir kadın gözüktü. Bunun kıyafet, hal ve tavrı evin hanımı olduğunu söylüyordu. Kapıyı aralık tutarak kartaloz bir ifadeyle sordu:

"Kimsiniz efendim?"

"Büyük şairimize hürmet arzına geldim..."

"Teşekkür ederiz. Fakat maalesef görüşemezsiniz."

"Niçin efendim?"

"Hastadır. Hekimler görüştürülmesine müsaade etmiyorlar..."

"Affedersiniz, bu derece ağır bir hasta olduğuna ihtimal veremiyorum. Daha birkaç gün evvel gazetelerde ruhlarımızı titreten yüksek şiirlerini okuduk..."

İhtiyar kadın birden öfkelenmiş gibi taşan bir sesle:

"Oğlumu berbat eden işte o yüksek şiirler değil mi? Bir sene evvel tımarhaneye girdiğini duymadınız mı? Söyletmeyiniz beni."

"Duyduk fakat sağlığına kavuşarak çıkalı altı ay olduğunu da biliyoruz."

"Öyle ama bir buçuk ay evvel tekrar oynattı..."

"Ya o gazetelerde, dergilerde okuduğumuz üç gün evvelki *sublime*[1] şiirleri kim yazıyor?"

"Benim deli oğlum yazıyor. Hayretler içindeyim beyefendi. Bu hasta kafadan doğan saçmaların bozukluğunu kimse fark etmeden ne gönderse pöh pöhlerle basıyorlar, okuyorlar. İhtiyar şairin biri bana şimdiki şiirlerde akıllı sözüyle divaneninkini fark etmek güçleşti dedi.

1. (Fr.) Yüce. (Y.N.)

Oğlumun aklı üzerine kâh gelir kâh gider. Bakarsınız düzgün konuşur, bakarsınız sapıtır."

Vedat gözlerinde beliren küçük bir heyecanla yutkundu. Anılmış deli bir şairle mülakat yapmak *sensationnel*[1] bir şey olacaktı. Şeytanlık dolu kafasını altüst edercesine karıştırarak kadını mülakata razı etmek için kandırıcı sözler arıyordu. Nihayet, "Hanımefendimiz, hiç endişe etmeyiniz," dedi. "Oğlunuzun bu hali cinnet değil şuurunun yükseldiği son yücelik tepesidir."

"Bu da ne demek kuzum?"

"Müsaade ediniz. Tımarhane, yaradılışları en seçkin fikir dâhilerinin mabetleri gibidir. Oraya girip çıktıktan sonra büsbütün ilahileşirler. Fransa'da Auguste Comte, Baudelaire, Maupassant, daha birçokları bu tekkenin dervişi, misafiri, çilekeşi olmuşlardır. Almanya'da Nietzsche, İtalya'da Tasso..."

Kadın büyük bir şaşma süzgünlüğüyle:

"Tas olsun, bardak, kâse, maşrapa olsun aman Allah'ım, deli olmasın, çekilir dert değil... Oğlum işte bu saydığınız delilerin eserlerini okuya okuya, onlara benzemeye özene özene kaçırdı da böyle oldu..."

Bu esnada köşkün bahçeye inen dış merdiveninden gür bir sesin havaya saçtığı tuhaf bir makam işitildi. Bu acayip bestenin güftesi şuydu:

Ufuktaki kızıl fener
Yanar söner yanar söner
Gündüz alev gece ejder
Bütün ömürleri yerler
Yerler yerler doymaz devler

1. (Fr.) Şaşırtıcı, sansasyonel. (Y.N.)

İhtiyar kadın ufak bir çığlık koparark, "Aa, işte geliyor," dedi...

Gerçekten de Şemsettin Kutbi sırtında topuklara kadar bol bir ropdöşambrı... Çıplak ayaklarında sürüklenen kocaman şıpıdıklar, kehribar bir beniz, üzerinde tımarsız bir bahçe gibi alabildiğine boy salmış karmakarışık saç sakal... Gözleri akıllılara görünen şeylerin daha ötesinde gizlilikler seçer gibi bir dalgınlıkta... Salına salına geliyordu. Bahçeye indi. Etrafına bakına bakına, "Buraları da hiç sulayıp süpürmüyorlar... Bari ben biraz serpiştireyim," dedi. Gezine gezine serpiştirdi. Sonra gözü birdenbire yabancıya takıldı... Bir boksörün kıpıksız bakışıyla ağır ağır rakibine ilerleyişi gibi Vedat'a doğru yürümeye başladı. Saldıracak mıydı?

Anketçi çekinir bir tavır alırken ihtiyar kadın, "Korkmayınız bir şey yapmaz," dedi.

Deli yaklaştı. Boynunu çarpıttı. Şuursuzluğunun yüzünde çizdiği yayık bir tebessümle gözlerini misafirin gözbebeklerine dikerek:

"Tanıdım, tanıdım... Çomak oğlu İshak değil misin?"

"Ta kendisi..."

"Bu gece seni rüyamda görmüştüm. Geleceğini biliyordum. İşte ben kapağı şehirden buraya attım. Şapkalarının, kasketlerinin altına beyaz iç takkesi giyenlerden, her geğirdikçe Allahuekber diyenlerden buraya kaçtım."

"Pek iyi etmişsiniz..."

Sıcak bir kabul yüzü gösterilmeyen Vedat'a talih bu mülakatın kapısını açmıştı. Kütükleşmiş ihtiyar bir dut ağacının altındaki masanın çevresine dizilmiş sandalyelere doğru yürüdüler. Şair, anası, anketçi karşı karşıya bir sohbet sehpası kurdular.

Hırçın fino iskemlenin altında dolaşıyor, ısınamadığı yabancıya arada bir küçük hırıltıyla dişlerini gösteriyordu.

Deli şair dostça bir bakışla Vedat'ı süzdükten sonra:

"Seni çok göreceğim geldiydi. Arif Bey merhumla yine Kılburnu'nda anzarot[1] çekiyor musunuz?"

Anketçi yarısını yuttuğu bir gülümsemeyle:

"Ara sıra..."

"Daha ne yapıyorsunuz?"

"Şöyle böyle... Siz ne yapıyorsunuz?"

Deli gümbürtülü bir kahkaha kopardıktan sonra:

"Duymadın mı? Bana deli diyorlar..."

Kadın hemen cevaba atıldı:

"Kim diyor onu? Halt etmişler..."

Şair: "Aklındandır zoru / Deliden kendini koru." İkinci bir kahkahanın ardından: "Anne öyle söyleme... Ben deliliğimle iftihar ederim. Delilik, akıl emniyet supabı patladıktan sonra fayrap etmiş[2] dehanın özelliğidir... Akıllı adam düşünür. Deli düşünmez, dehasının dikine gider. İnce düşünme insanın çok şeyi yapmasını engeller."

Anketçi cebinden bir deste kâğıtla kurşunkalemini çıkardı. Söylenenleri bir stenograf süratiyle kaydetmeye başladı.

Şair: "Çomakoğlu ne yapıyorsun?"

Vedat: "Saçtığınız deha incilerini kaybolmaktan kurtarıyorum."

Şair: "Yaz... Gaipten fikre doğan ultraviyole sırları kaydet... 'Akıl ile deliliğin güreşi!' Anlıyor musun? Bütün dünyayı kaplamış olan ahmaklığa aklın daima mağlup düştüğü hakkında bir eser yazıyorum. Başlangıcı söyleyeyim de dikkatle dinle... Akıllı delilerle bu deliyi bir karşılaştır... Aklın delmeye uğraştığı karanlıkları delinin keskin zekâsı çoktan yırtmıştır. Sözümona şuurlular-

1. Alkollü içecek. (Y.N.)
2. Sonuna kadar açmak veya çıkarmak. (Y.N.)

dan her fert ötekilerden daha akıllı olduğu iddiasındadır. Aklı aralarında bir türlü paylaşamazlar... Eleştiriler, polemikler, gürültüler, kavgalar hep bu bombadan patlar... Fakat biz deliliği şeref bildiğimiz halde iki delinin ben senden daha deliyim diye mesele çıkardığı hiç işitilmiş midir? Eserim için Nobel ödülünü umarım. Aklım yükseldikçe vücudum yıpranıyor. Akıllılar arasında sesim falso çıkmaya başladı. Akıllılar delilerden ne kadar sıkılırsa deliler de akıllılardan o kadar bezmişlerdir. Daha dün sinirlerimi bir doktora akort ettirttim. Biz insanlar her gün her saatte aynı mahluk değiliz. Lodosta, poyrazda, gündoğusunda, yıldızda, meltemde hep başka başka adam oluruz. Sinirlerimizin düzeni bozulur. Doktor parmağıyla çekiçledikten sonra önümü arkamı dinledi. Besbelli gevrek miyim, kabak mı, hışır mı... Anlamak istiyordu. Sessizce yüzünü buruşturdu, söyleyeceklerini yuttu. Afiyet olsun... Meğerse köhne bir piyano gibi tellerim gevşemiş, çivilerim aşınmış, akort, nasihat tutmaz bir hale gelmişim... Bu ahengi bozuk kafamla artık akıllılar arasında yaşayamıyorum. Bitmişim, harap olmuşum. Boğaziçi'ndeki sultan yalılarına dönmüşüm... Temellerim kaymış, kaplamalarım açılmış, saçaklarım sarkmış, suyollarım bozulmuş, musluklarım tutmaz olmuş. Bu velveleli haşır neşir dünyasında, topal bacakla, çolak elle, kör gözle, sağır kulakla yaşanır. Lakin genel ahenkten aykırı makam çağırana hapishane ile tımarhaneden başka sığınak yoktur.

Beşer, ahengi çabuk bozulan bir tür canlı sazdır. Türlü makam tutturur. Toplu halinde curcuna çalar. Kızınca ıslıkçıdır. Bu sazın fabrikatörü Allah'tır. Yaradılışında iddia olunan olgunluğa rağmen bütün imallerinde aynı özen görülmez. İşte ben de bu yaratıcının bozuk yapılarından birisiyim. Bütün tımarhanelerdeki benzerlerim de hep bu fabrikanın yüce markasını taşırlar... Yoksa deli

üretiminde yegâne artist o yaratıcıdan başka benim gibi mükemmel bir deliyi kim yaratabilirdi?

Anana, babana bütün âleme darılabilirsin. Fakat tabiata gücenemezsin. O seni akıllı, budala, uzun, kısa, şişman, sıska, beğendiği çapta yaratır.

Deli akla uygun bütün her şeyle zıtlaşmak hakkına sahip bir ayrıcalıklıdır. Tımarhanenin gömleğini, takkesini, terliğini giydikten sonra ahmak insanlığın dünyayla, ahretle, geleneklerle ilgili bütün uğraşlarından soyunmuş, hür bir şahıs olursun... Bu sade forma seni dünyanın akıllılara mahsus merasiminden, kurallarından, ikiyüzlülüklerinden, cezalarından kurtarır. Kanun demir parmaklıklı taş pencerenin önüne kadar gelir. Seni dinler, homurdanır, geri döner. Çünkü sen onun yüzüne hiçbir akıllının söylemeye cesaret edemeyeceği sitemleri haykırabilirsin. Çünkü sen ondan ve her şeyden kuvvetli ve mantıklısın. Çünkü sen insani alıklıklardan doğma zorbalığın akıllıları kısıtlamak için icat ettiği bütün zincirleri, kelepçeleri kırmış; akla uygun denen bütün tuhaflıkların üstüne çıkmış bir divanesin. Her kanundan muafsın. Günahkârlara karşı ateş püsküren dinler bile seni cehenneme sokabilmekten âcizdirler. Sen ki cihanda hür, bağımsız, mutlu ve azizsin... Yalnız kullara değil Allah'a bile itaat etmeye mecbur değilsin...

Hey insan... Zavallı insan... Her şeyi bilmeye can atıp da hâlâ kendini bilmeyen insan, sen nesin? Ananı bağırta bağırta dünyaya geldin. Bu geniş âlemin kapısı o kadar dar ki... Manda, öküz, köpek nasıl doğuyorsa sen de tıpkı öyle doğdun, aşk müsabakasında insan boğalarla yarışabilir. Üçüzlü, dördüzlü, beşizli yavrulamalarıyla maltız keçilerini[1] utandıran kadınlar yok mu? Dişileri-

1. Anavatanı Malta olan bir keçi türü. (Y.N.)

miz kâh buzağı kâh kurbağa kâh köstebek doğurmuyorlar mı? Bu cinayet harici şüpheli gebelikler zihinleri ne acıklı şüphe vadilerine çekip götürüyorlar...

Etrafına bakınarak büyüdün. Bir lokma ekmeğe yüz ağız açıldığını gördün. Bol bolamatlık[1] bir geçim dünyasına doğmadığını anladın. Rabbimiz bizi dünyaya getirir. Fakat davetlilerini aç bırakmaktan hiç endişe etmez... Hayat gübrelikteki sık otlar gibi fışkırıyor. Birbirimizi yiyoruz. Avrupa kopacak kıyametin arifesinde... Yer yer harp, isyan, ateş, ölüm... Zehirli bombalar insan fazlasını temizleyecekler. Hazırlık gırla gidiyor. İşte açlığa karşı bulunan çare... Zehirlenmemek için burnuna taktığın hortumla bir kere aynaya bak. Medeniyetin seni ne şekle soktuğunu gör. Neredesin Azrail Aleyhisselam? Rabb'in kurduğu çürük binaları yıkan mübarek melek, neredesin? Yetiş vazifeni yap, medenileri ölüm aletleri icadı sıkıntısından kurtar."

* * *

Durmadan işleyen bu çenenin, bu gariplikleri yumurtlayan hasta zihnin yorgunluğuyla şairin kehribar rengi daha sararmış, ağzı köpürmeye başlamıştı.

Zavallı ana hazin bir şefkatle yalvararak:

"Oğulcuğum, yüreğin tükendi. Sus artık. Deliliğin bin bir faziletini anladık. Nerede varsa Rabbim şifalar versin. Seni de tez zamanda kurtarsın."

Sevinçli bir itinayla kâğıtları dolduran anketçi, "Valide hanımefendi, bırakınız söylesin... Söyledikçe açılır," dedi.

Kadın öfkesinin yan gözüyle Vedat'ı süzerek:

1. Zenginlik, bolluk. (Y.N.)

"Aklın çarpık bacasından tüten bu sözleri kaydedip de ne yapacaksın? Bu saçmaları kaç paraya kime satacaksın? Alıcılarınız kimler? Artık dünyada sözü dinlenecek akıllı kalmadı da tımarhanelerdekilerden mi ders alacağız? Sana anket lazımsa bana da evlat lazım. Baksana, söylene söylene ne hale geldi."

Vedat yılışık bir gülümsemeyle:

"Bir şey olmadı. Yorulmuyor ki. Düşünmeden söylüyor..."

"Düşünmeden söyleyenlerin bu kadar büyük değeri varsa düşünmeye lüzum görmeden çırpıştıran akıllılar çok... Onlara git."

Şair: "Daha bitirmedim. Şiir akli değil içgüdüsel olandır. Akıl bizi kendi boyunduruğu altına çeker... İçgüdü şuurun zıddıdır. Şuurumuzu kovarak biz asıl kendimizi, tabii benliğimizi bulabiliriz. Akıllılar bazen delice şeyler düşünürler. Fakat kimseye aleyhlerinde deli zannı vermemek için söylemeye korkarlar. Delilerde bu korku yoktur. Düşündükleri gibi samimi konuşurlar. Aradığımız kurtuluşu düşündüklerimizi çekinmeden söylemekte bulabiliriz... Bu yiğitlik de ancak delilerin harcıdır.

Mısır koçanı dikenli gülün
Hayatının yırtık cebinde
Yüreksiz ince otlar
Takır takır kurna başında
Leylekler leylekler, hendekler

Bilmem anlayabildiniz mi?"

Şairin anası ağlar gibi bir jestle, "İşte saçmanın gül pembesi. Aman Allahım sen bizi koru. Bu zevzeklikleri dinleye dinleye bir gün biz de evcek kaçırıp böyle olacağız," dedi.

Vedat bu son şaheser şiiri de kaydettikten sonra ve-

dasını çekip savuştu. Artık epey sermaye toplamıştı. Bu şuuraltı kaynağından gelen ekstra fikirleri kendi zekâsıyla da süsleyerek okuyucularına bol soslu bir tabak okuma ziyafeti çekmiş olacaktı. Anketçilerin bir âdetleri de budur. Akıllı, deli, söylettikleri kimselerin sözlerine yaraşık alsın almasın kendi kalemleriyle de yamalar vurmak...

* * *

Vedat'ın mülakatı merakla okundu. Başka anketçiler birbiri arkasına şairin kapısını aşındırıyorlardı. İki ay geçti. Hâlâ bunların arkası alınmadı.

* * *

Anne kapı aralığından bu tacizcilere bağırıyordu:

"Allah'a şükür benim oğlum akıllandı. Deli sözlerine bu kadar itibar varsa kaçırmış başka şairler, edipler arayınız... Kıtlığı mı var yavrum?"

ER KİŞİ NİYETİNE

Evli misiniz? Nasıl geçiniyorsunuz? Kâh fırtına kâh sükûnet... Birkaç defa darıldınız barıştınız... Bizim de öyle oldu. İyi hava, fena hava... Nihayet büyük bora koptu, ikimizi birbirimizden ayırdı.

Size onu anlatacağım. Ah! Felaketim çok garip, korkarım bana ahmak diyeceksiniz... Lakin talihsizlik ayıplanmaz. Ya tabiatça ya öyle gerektiği için ahmak olmayınca karıyla geçinilmiyor... Dikkat buyurunuz, hoşça geçinenler hep dediğim gibidir.

Hayatımın bu pek komik saatini anlatırken yüreğim sarsılır. Kendi kendime hem güler hem ağlarım. Çünkü ömrümde ne bu kadar gülünç bir komedi seyrettim ne de bu kadar feci bir dram... Eşim biraz geçimsiz, çekingen, nazlı, kendini ağır satan bir kadındır. Fakat hangi güzel ve zeki kadın böyle değildir. Onun nazları kendini daha güzelleştirdiği için hoşuma giderdi. Güzelliklerine kıymet vermeyi bilen eşler, işte evlilik âleminin büyük sanatkârları!

Evliliğin talihsizliği ikidir. Ya çok sevmek ya hiç sevmemek... Orta kararda hiçbir lezzet yoktur.

* * *

İlk geçimsizlik annemle karımın arasında başladı. Va-

lidem terbiyece gelenekçi, klasik bir Türk kadınıdır. Oğlan anası olmak gururuyla da başkaca şişkindir.

Ne Refia kaynanasının faziletlerini beğendi ne de annem gelininin güzelliğini... Birisi kendini saydırmaya uğraştı, öteki saymamakta ısrar etti. Mümkün değil geçinemediler... Ara yerde ben ezildim, berbat oldum. Nihayet annemin evinden çıktık. Refia'nın validesinin yanına taşındık. Bu sefer de ben kaynanamla dalaşmaya başladım. Ne kadar inadında pek, diline sıkı, acuzeliğinde insafsız bir karı...

Bu şekilde de geçinmek mümkün olmadı. Erenköyü'nde tenha bir mevkide kendi başımıza bir köşke taşındık... Karım öyle istedi. Ona yavaş yavaş bir inziva hastalığı geliyordu. Komşuların hiçbirine gitmedi. Sefa geldinize gelenleri kabul etmedi.

Bana:

"Oh Şevket, dırdırdan, dedikodudan bıktım. Artık başımı dinlendireceğim... Ne kimse bana gelsin ne ben kimseye gideyim."

Bu da karımın bir fantezisi... İhtimal ki beş-on gün sonra bu fikrini de değiştirir... Neme lazım, istediği kadar yalnız otursun. İnsandan kaçmak sinir hastalıklarının en hafif çeşidi olsa gerek.

Biz ev halkı bir hanım, bir ben, yukarı hizmetçisi, aşçı kadın, bir de uşak, beş candan ibaretiz. Ara sıra da eşimin akrabasından hala hanım namıyla orta yaşlı bir kadın gelir gider.

Refia'nın sinirli bir mahluk olduğunu anladınız. O mutlaka dalaşacak birini arar. Ben erken savuşup gidiyorum. Akşamları da yorgun gelip yemekten sonra hemen yatıyorum. Bu şekilde onun dalacanlığından[1] kurtuluyo-

1. Hırçın, canı tez, titiz. (Y.N.)

rum. Karım bazı gecelerde ısırgan otu gibi gidiştirici[1] sitemlerle kavgaya çanak açsa da aldırmayıveriyorum.

Şimdi onun için sinirlerinin bulaşma ihtiyacını hizmetçilerle tatmine uğraşmaktan başka çare kalmadı. Ayda üç-dört hizmetçi değiştiriyoruz. En sabırlısı bir haftadan fazla tahammül edemiyor.

Bir akşam eve geldim. Refia'yı yapayalnız buldum.

"Bu ne karıcığım?"

"Ne olacak, terbiyesizlerin bugün topunu birden kovdum... Dilleri kürek gibi, burunları Kafdağı'nda. Aylık beğenmezler. Vallahi hiçbiri yoluyla bir su vermesini bilmiyor... Def ettim edepsizleri. Oh, kurtuldum."

"Böyle sapa, tenha bir mevkide, koca köşkte, bir sen bir ben nasıl otururuz? Hele gündüzleri sen tek başına kalacaksın..."

"Kalayım, oh daha iyi..."

"Mutfak işini, sokak işini kim görecek?"

"Ben hepsini düşündüm. Halam bir yerde genç bir kız salık almış... Pek halim selim bir çocukmuş. Onu getirecek. İstediğim gibi kendim terbiye ederim. O benim huyumu alır, ben onunkini alırım... Çekime göre yetiştiririm... Artık o bana candan bir şey olur, mutfağa girer, ikimiz pişiririz. Halam da bizi bırakmaz. Kıza yemek gösterir..."

"Ey, bakkala, kasaba kim gidecek? Sokak işi bana mı kalacak?"

"Bir uşak tut. İhtiyar olsun, sağır olsun, gözleri pek seçmez olsun, bunakça olsun..."

"Böylesini gidip Darülaceze'den aramalı. Orada bile bulabileceğimiz şüphelidir. Bir hizmetkâr için bu şartları sayıp dökünce herkes bana güler... Bu arzunu tamamıyla

1. Hafifçe yanıp kaşınmak. Gicişmek. (Y.N.)

karşılayacak bir uşak bulsak bile o bize iş göremez, biz ona hizmet etmeliyiz."

"Ben dediklerimi düşünür taşınır da söylerim, itirazdan hoşlanmam... Böylesi her şeyi görmez, her şeyi duymaz, vazifesi haricinde işlere karışmaz. O delik deşik dinleyen cingöz heriflerden çok yangınım..."

"Peki, üzülme, dediğin gibi olsun. Bakalım, araştıralım. Talihin varsa hassasiyetinin onda sekizini kaybetmiş böyle bir amelimanda[1] belki bulunur..."

* * *

O gece köşkte Refia'yla yalnız yattık. Ertesi akşam eve dönüşümde karımı taşkın, uçarı bir neşe içinde buldum. Sevincinden adeta sarhoş gibiydi. Boynuma sarıldı. İki yanağımdan dudaklarının telaşlı hararetiyle öptükten sonra:

"Ah beyim, ne kadar bahtiyarım bilsen..."

"Hayrola..."

"Halam kızı getirdi."

Bir hizmetçi kızın gelmesiyle karımın böyle kaynar bir sevinç içinde fıkırdaması bana biraz durgunluk getirdi... Refia şimdi sitemli bir tavır alarak:

"Bey, niçin sevinmiyorsun? Ah, bilirim. Beni mutlu eden bir şey seni kederlendirir."

"Dur karıcığım, yorgunum, nefes alayım. Sevinecek vakit olmadı ki..."

* * *

"Hanım, kızın adı ne?"

1. İhtiyarlık veya sakatlıktan dolayı iş yapma gücü kalmamış olan kimse. (Y.N.)

"Bir acayip köylü ismi vardı, Şehnaz'a çevirdim."

"Çağır göreyim..."

"Ah, bir kusuru var. Aşırı derece utangaç, bir çöl gazalı[1] kadar vahşi, senin karşına çıkmaya sıkılıyor. Ben de haline acıdım, çok zorlamadım..."

"Güzel mi?"

Bilmem bu sual nasıl bir tedbirsizlikle ağzımdan çıktı... Derhal yüzüne bir güceniklik pembeliği yayılan eşim bir dudak büküşle başını çarpıtarak:

"Eh, yakışıklıca..."

Refia'nın isterse böyle küçültme ekiyle olsun bir Havva kızının güzelliğini tasdik etmesi onun eşsiz bir güzelliğe sahip olduğuna şüphe bırakmazdı. Şehnaz'ın çok güzel bir kız olduğunu derhal anladım. Bununla birlikte görmek ısrarına kalkışamadım. Böyle bir arzuyu karıma sezdirmenin benim için büyük bir tehlike olacağını biliyordum...

Yalnız sordum:

"Yaşı ne kadar?"

"On altı-on yedi."

Artık lakırdı burada kesildi. Karım kendisi bana Şehnaz'dan bahsetmedikçe benim bu ismi ağzıma almam adeta bir suç sayılırdı...

* * *

Karımın bu coşkun sevincine onu sezdirmeden ben kıs kıs gülüyorum. Ben malımı bilmez miyim! İyi geçinme duasıyla Baba Cafer'den başlayarak bütün İstanbul'un evliyalarına mumlar, kurbanlar adasam yine Refia'nın Şehnaz'la on günden fazla geçinemeyeceğini biliyorum.

1. Ceylan. (Y.N.)

Bir akşam köşke dönüşümde Şehnaz'ı kovulmuş ve eşimi yine yapayalnız bulacağım. Buna hiç şüphe yok...

Bu hizmetçi kız evimize geldiği akşam Refia onu öve öve nasıl göklere çıkardıysa kovduğu gün de kötüleyip lanetleyerek yerin dibine sokacak... Pek kısa bir zaman içindeki eşimin bir kutuptan diğerine akan bu abartılı zıt coşkularındaki kararsızlığını haklı bulmaya mecbursunuz. Onun sözlerinde zerre kadar bir çelişki bulmak gafletini gösterenlerin başlarına derhal kıyamet kopar.

* * *

Beş hissi onda beş fena işleyen bunak bir uşak da bulduk. Hala hanım geliyor, bizimkilere birkaç gün yemek gösteriyor, gidiyor. Artık eşimin neşesinin ucu bucağı yok. Bir ay, iki ay, üç ay hep böyle. Refia'nın ferahlığı artıyor, eksilmiyor. Evde Şehnaz'ın övgüsünden başka bir şey işitilmiyor. Bu defa aldanan benmişim... Ben bu aldanışıma çok memnunum. Çünkü bunun benim için faydası var, zararı yok... Evin işleri tıkırında gidiyor. Akşamlara kadar can sıkıntısından esneye esneye, gerine gerine ona buna bulaşmaktan başka işi gücü olmayan tembel karıma hayret edilesi bir hamaratlık geldi...

Altı ay oldu. Hâlâ hiçbir sızıltı yok... Köşkte aynı intizam, aynı dirlik düzenlik... Yalnız şaşılacak, fazla şaşılacak bir şey var. Ben daha Şehnaz'ın suratını adamakıllı görmedim.

Eşim ona kendi kullanılmış bluzlarını, etekliklerini giydiriyor. Köylü Rum karıları gibi başından çenesinin altına daima büyük bir yemeni sarıyor. Boylu boslu, iri kemikli, tıkız, gürbüz bir kız. Kazayla taşlıkta, sofada bir yerde rast gelsem derhal geniş yemenisiyle yüzünü örtüyor. Bana arkasını dönüyor... Bu apaçık bir saygısızlık, terbiyesizlik, bana hürmetsizlik. Ben sokakta bile lüzu-

mundan fazla örtünen kadınlara kızarım. Evimin içinde böyle bir komediye nasıl tahammül edeyim? Fakat başka çare yok. Bu talimatı ona karım vermiş olmalı...

* * *

Refia'yla altı senelik karıkocayız. Çocuğumuz olmadı. Kabahat kimde? Bunu anlamak için doktorlara gitmiş, tıbbi birtakım usuller takip etmiş lakin bir fayda görmemiştik. Bu günlerde büyük bir sevince de uğradık. Karımın tavsiyesiyle uzman bir doktora müracaat edildi. Bu defaki tedavi meyve verdi. Oh, artık gebelik gerçekleşti. Koca olmak kolay. Lakin asıl şeref baba olabilmekte... Bazı vücutlar evliliğin amacı olan bu vazifeyi yerine getirmede görünmez bir hastalıkla başarısız kalıyorlar. Ne felaket... Yavrusuz yuva neye yarar?

* * *

Refia'nın ayı günü tamam oldu. Ağrılar başladı. Artık öyle bir günde dargın barışık bütün akraba bize toplandılar... Sinirli kadının doğurması da bir hengâme... Yalnız o dünyaya çocuk getirmiyor... Hep biz de beraber doğuruyor... Ezgin baygın feryatlar birbirini takip ediyor... Ben alt kattayım. Kulaklarımı tıkıyorum. Yine duyuyorum... Kilerde bir şişe rakı buldum. Çekmeye başladım. Kendimi kaybetmek istiyorum...

Kadehler altıyı yediyi geçtikten sonra ağzım kızıştı... Biraz daha rakı bulmak için yine kilere gittim. Kapıyı açtım. İçeri girdim. Bir de ne bakayım, Şehnaz orada, ta dipte kutuya şeker dolduruyor... Yine koca yemeniyle yüzü örtülü... O yalnız erkeklerden değil galiba köşke dolan kadınlardan da kaçıyor...

İşte suçumu itiraf ediyorum. Hep insan evladıyız.

Kendimize buyuramadığımız anlar oluyor. Karım gebeliği bahanesiyle uzun aylardan beri beni insafsızca bir perhize mahkûm etti. Acıktım. Kuduza döndüm. Kızın öyle gelişmiş omuzlarını çıkarıp boynunu çarpıtarak yine bana arka dönmesi bütün tahammülümü cayır cayır yaktı. Sarhoşlukla irademi kaçırdım. Gözlerim karardı. Dünyayı görmez bir hale geldim...

Kiler kâgir, ufak, tek pencereli, kuytu, sağır bir yer. Hemen kapıyı kapadım. Bir aygır gibi Şehnaz'a hücum ettim. O bu beklenmedik taarruzdan şaşırdı. Bir genç kızdan umulmaz bir kuvvet, bir şiddet ve çevik hareketlerle kendini savunmaya başladı. Benimle göğüs göğse güreşiyor fakat dışarıdan yardım için hiç ses çıkarmıyor, vık demiyordu. Yalnız ikimiz de soluyarak boğuşuyorduk. Fakat gittikçe ben daha boğalaşarak kıza sülük gibi yapışıyordum. Nihayet vaziyet pek tehlikeli bir devreye girdi. İşte o zaman kulağımın dibinden şöyle davudi bir ses koptu:

"Amca yaslanma bağa... Giri var. Ben de sencileyin[1] er kişiyim..."

Yangın kulesi bütün ağırlığı ve eşyalarıyla üzerime devrilmiş olsaydı belki bu kadar ürküp kaçmazdım... Bir anda ayıldım. Hemen kiler kapısını açtım. Taşlığa fırladım.

Merdivenlerden şakır şukur terlik sesleriyle bir gürültü boşandı:

"Beyefendi... Müjde... Müjde... Tosun gibi bir oğlunuz oldu..."

Rakıdan ayıldım. Fakat bu müjdenin kulaklarımdan beynime doldurduğu ateşle çılgına döndüm. Ne yaptığımı bilmez bir şuursuzluğun dalgaları içinde boğula bo-

1. Senin gibi. (Y.N.)

ğula, "Er kişi niyetine..." avazıyla etrafımı çınlatarak sokaklara saldırdım. Lakin ne kadar koşsam, nereye kaçsam bütün ruhumun açlığıyla sarıldığım Anadolu delikanlısının mayhoş kokusu burnumdan, davudi sesi kulaklarımdan gitmiyordu.

KIRÇO

Kırço, renkçe isminin karşılığı bir araba beygiriydi. Bu dağdağalı hayata düşen her mahlukun velev Kırço gibi bir hayvan olsun bir hayat hikâyesi olur. Hatta bu hayat hikâyelerinden bazıları oldukça ibretlik ve heyecan vericidir. Hayvanlardan meşhurlar çıktığı tarihî kayıtlarda sabittir. Bunlardan tarihin bilgisi dışında kalanlar da bulunabilir. Hayatının macerası insanlara ibret numunesi olacak ne hayvanlar gelmiş geçmiştir. Yâd edilmeyi hak eden hayvan vakalarından ara sıra kitaplar, gazeteler bahsederler. Daha geçenlerde Sen Nehri'nin bilmem hangi köprüsünden kendini yokluk girdabına atan bir omnibüs[1] beygiriyle şarap mahzenindeki şişelerin içinde ne varsa sömürerek sahibini hayrete düşüren ayyaş beygirlerden bir sarhoşun acayip hikâyelerini Fransız gazeteleri uzun uzadıya yazmışlardı. Bilmem bunlardan birinci hayvanın hayattan filozofça yüz çevirmesine ağlayanlar, ikincinin içki hastalığına yakalanmış olmasına gülenler oldu mu?

Arada bir Fransız gazetelerinde filan mösyö, madam veya matmazelin umutsuzluk nedeniyle kendini Seine

1. Yolcu taşıyan büyük at arabası. (Y.N.)

Nehri'ne attığı ve içki düşkünlüğüyle şöyle böyle komedi veya trajediler yaşandığı tarzında haberlerin göze çarptığına bakılırsa hayvanların da arasında yaşadıkları milletlerin haliyle hallendikleri ve ahlakça adeta onlara benzedikleri hakikati ortaya çıkıyor.

Bizim de evlerimizde mangal altında uyuyan kedilerin, kürkler içinde büyüyen finoların aile fertlerini oluşturan kadından, erkekten, çoluktan çocuktan ne kadar huy kaptıkları araştırılsa insan hayrette kalır.

Acayip düşünür Jean-Jacques Rousseau şimdi yaşasaydı insanlar için ihtimal vermediği ve belki de zararlı gördüğü yükselme ve medenileşme fikrini böyle insanlıktan ders alarak hayvanlara atfettiğim için kim bilir bana ne kadar sövüp sayardı.

Zamanın öğrenmesi güç felsefesini mekteplerde görmeyen hayvanlardan ara sıra böyle zihinlere hayret verecek fiiller ortaya çıkıyor. Fakat kendi aralarında bile yapanını meşhur edecek işleri överek duyurmada pek cimrice davranan insanların bu noktada da oralı olmamaları âdetleridir.

Ben Kırço'yu arkadaşlardan biriyle tanışır, adeta bir dost kazanır gibi tanıdım. Kendisini ilk görüşümde hayvan bana, koşumun kapakları altından kaşlarını kaldırarak o bilgece bakışıyla kaderin hükmüne boyun eğmiş, felaket görmüş bir filozof olduğunu anlattı. Hemen ayrılmaz, daimi bir hayat arkadaşı gibi vücuduna bağlanan, hacminin üç katına denk o muhacir arabasını son kuvvet, son gayret, son tahammülünü sarf ederek sabahtan gece yarılarına kadar tin tin sürükler dururdu.

Bu sene yaz başlarında bir arkadaşımla bir akşam Kireçburnu civarındaki Nymf –doğrusu Nenf olacak– Birahanesi'nde bulunuyorduk. Saat iki buçuğa[1] geldi. Bi-

1. Alaturka saate göre güneşin batışından iki buçuk saat sonra. (Y.N.)

rahane garsonuna bize Sarıyer'e kadar bir araba bulmasını tembih ettik. Garson gitti, gezindi, "Meydanda hiç araba yok. Biraz bekleyiniz, belki şimdi gelir," cevabını verdi. Az buçuk bekledik, gerçekten de, "Sarıyer'e araba!" diye bir ses işittik. Garson arabacıyı çağırdı. Araba birahanenin kapısındaki fenerin önünde durdu. Biz binmek üzere yürüdük. Tamamıyla fenerin ışığı altında kalan hayvana dikkat ettim. Lagar[1], ufak tefek bir şey... O halde ki sanki zavallının her uzvundan hayattan bezginlik, yorgunluk sızıyor.

Arabacıya dedim ki:

"Ahırın nerede? Eğer buralardaysa şimdi tersine birçok yol gideceksin, hayvan yorguna benziyor. Yazıktır."

Arabacı poturlu[2], kırmızı yüzlü, sarı bıyıklı, orta yaşlı bir muhacir. Alaycı bir şekilde yüzüme baktı. Can sıkıntısından gelen, acayip bir tebessümle, "Tuhaf şey be! Ahırımı, hele hayvanın yorgunluğunu soran müşteri de varmış... Ahırın nerede olduğu nene gerek efendi? Hayvan yorgun değildir. Bugün akşama kadar orada burada pinekledik durduk. Müşteri nerede? Yediği yem gözüne dizine dursun. 'Kırço' öyledir. Üç gün ahırdan çıkarmasan sekiz gün yol gezmiş gibi o yine öyle sakin durur. Siz şimdi arabaya binmezseniz bu gece ikimiz de aç kalırız. Atlayın efendiler atlayın, bir ayak evvel yol alalım," dedi.

Kırço kötü durumdaki sırtına bağlanmış o koca, yuvarlak kütleye daha ne kadar ağırlık bindiğini görmek ister yahut insafsız sahibinin sözlerini derin, ümitsiz bir gözle yalanlamaya uğraşır gibi başını çevirdi, arkaya baktı. Hayvanın şikâyet edercesine kalkık kaşları altındaki kirli cam gibi parlayan iri siyah gözbebeklerinden hepi-

1. Zayıf, çelimsiz, etsiz. (Y.N.)
2. Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir tür pantolon. (Y.N.)

mize karşı bir lanet uçtuğunu fenerin titrek ışığı yardımıyla gördüm. Kırço bu sessizce, nefret dolu bakışıyla sanki bize diyordu ki:

"O sahibim olacak herifin sözlerine inanmayınız. Bu arkamdaki fena yükümle sabahtan beri kaç kilometrelik mesafe kat ettiğimi, bu emeğim karşılığında bana akşamları ne yedirildiğini, hele de kaç yaşında olduğumu bilseniz bu gece boşken çekmekten âciz olduğum şu arabaya binmek değil ya, beni ahırıma kadar götürmek için diğer bir ulaşım vasıtası arardınız."

Zannederim ki kendini insaflı zanneden bir insan, hayat yolunun her adımında bu gibi kederlerden ileri gelen vicdanın sesini daima duysa o adam medeni toplum içinde yaşayamaz.

Bu bariz duruma bir misal göstermek üzere "günahı sahibinin boynuna" deyip biz arabaya atladık. Arabacı dizginiyle zavallı Kırço'nun başını bir-iki tartakladı. O ses, o inleyiş, o ümitsizce şikâyet hiç kulaklarımdan gitmez... Hayvan derin derin bir inledi. Buna aldığı cevap, inişinin gürültüsü dağlarda yankılanan bir kırbaç oldu. Kırço sahibinin insafsızlığına karşı kendince bir protestoda bulunmak için veyahut belki de can acısıyla arabayı birkaç adım geriye sürdü. Zayıf vücuduna inen birbirinden şiddetli ikinci, üçüncü kırbaçtan sonra zavallı hayvan bütün yorgunluğunu, olanca kızgınlığını burun deliklerinden boşaltmak istediğini gösterir, çaresizce bir cüretle eski bir körük gibi puf puf diye bir-iki soludu, yola düzüldü.

Arabacı zalimce indirdiği kırbacın tesirinden keyiflenerek, "Haydi oğlum Kırço, işte böyle olmalı!" dedi.

O insafsız herif yalan söylüyordu. Kırço'nun halinden, at cinsine mahsus, yolun sonuna gelmiş bir ihtiyar olduğu anlaşıldığından bu hayvan olsa olsa sahibinin oğlu değil belki kardeşi olabilirdi.

Vücudumuzun ağırlığını zayıf, dermansız bacaklarının çekiş gücüne terk ettiğimiz hayvan kim bilir nasıl acıklı gayretle bizi o uzun sahilden sürükleyip götürmekte, hafif hafif kenara çarpan dalgaların sesi tekerleklerin çıkardığı gürültüye karışmaktayken arabacıya sordum ki:

"Kırço'ya oğlum dediğine göre bari akşamları arpa veriyor musun?"

Herif cevaben, "Arpa mı?" dedi, durdu.

Bu "mı" soru edatı benim için o kadar kuvvetli bir çıkarcılık manası kapsıyordu ki arabacı bana açıktan açığa, "Şu hayvanı aldım alalı bir tane arpa tattırmadım," demiş olsaydı gizlemek istediği hakikati belki bu kadar açık seçik anlatmış olamazdı.

Biraz düşündü, "Veririm... veririm... Hayvan arpa yemezse arabayı çekebilir mi?" dedi.

"Her akşam mı?"

Bu sualime karşı biraz insaflıca davranarak kih kih güldü:

"Yok, her akşam değil... Ona her akşam arpa verirsem sonra bizim çocuklar ne yer? Hep kazandığımı onun boğazına tıkacak değilim ya?"

Arabacıya ismini sordum, Ali Ağa dedi. Artık onunla sözü kestim. Arkadaşımla biraz konuştuk. Biranın beyinlerimize verdiği ağırlıkla gevşeklik içinde birer köşeye yaslandık. Sözler seyrekleşti. Nihayet ikimizi de bir sessizlik sardı. Büyükdere Çayırı'nı, karakolu, kalafat[1] yerini geçtik. Meyhanelerden gelen Türkçe, Rumca kendinden geçmiş şarkıların ancak yarım mısralarını işiterek dükkân ve evlerden gelen lamba ışıkları içinden gidiyorduk. Büyükdere başına geldik. Gözlerimiz bir kasap

1. Geminin kaplama tahtalarının arasını üstüpüyle doldurup ziftleyerek su geçirmez hale getirme işi. (Y.N.)

dükkânına asılmış dananın arkasından sarkan derisiyle sarı yağlarını, bir eczane camekânındaki billur vazonun kırmızı içeriği içinden yayılan ışığı seyretmekle meşguldü. Biz kendimizi, yorgun, aç, dermansız bir hayvanın yaralı sırtına yük olduğumuzu artık unutmuştuk. Buhar veyahut elektrikle işler bir arabada gidiyoruz sanıyorduk. Arabayı çekmek için gereken kas kuvvetinin kaynağının zavallı Kırço'nun ihtiyar kemikleri, kurumuş kanı, pörsümüş sinirleri ve damarları olduğunu niçin böyle çabuk unuttuk?

Arabamız birdenbire bir bakkal dükkânı önünde durdu. Hayvanın bu duruşuna karşı Ali Ağa bir düzine kadar kırbaç şaklattı. Kırço durmayıp inip şişen karnı, birbirine yetişemeyen soluklarıyla artık gidemeyeceğini bildiriyordu.

"Dur, biz inelim," demeye kalmadı, Ali Ağa yerinden fırlayarak hayvanın geminden yakaladı. Kim bilir ne şiddetle çekti ki ikisi birden koşmaya başladılar. Bir müddet öyle koştular. Hayvanı bu şekilde yürüttükten sonra yine kendisi geldi, yerine atladı. Hayvanın bu son gayretiyle piyasa boyuna kadar geldik.

Orada Mösyö "Kapural"ın yalısı önünde Kırço kaskatı kesilmiş gibi bir düşüşle yere uzandı. Hemen arabadan atladık. Koşumun iki kolu arasına sıkışarak yerde yatan beygire baktım. Ne feci manzara! Boynunu yere upuzun uzatarak sol tarafına yatmış. Art ayağı vücudunun altında bükülmüş kalmış, diğerleri çarpık çurpuk oraya buraya uzanmış. Gözleri kapalı. Hiçbir tarafında hareketten, hayattan eser yok. Daha fazla bakmaya tahammül edemedim. Arabacıya parasını verdik. Biz oradan birkaç adım açılır açılmaz insafsız herifin hayvanı kaldırmak için pat pat karnına tekmeler indirdiğini işittik. Benim düşünceme göre Kırço ölmüştü. Artık onun dört ayak üzerinde yürüyebilmesine bence ihtimal yoktu.

Dört gün sonra sokakta Ali Ağa'nın arabasına tesadüf ettim. İçinde biri şişman, diğeri zayıf iki madam, karşılarında iki erkek, ortalarında bir çocuk, bir de koca seyir sepeti var, toplamı kim bilir kaç yüz kiloya ulaşan bütün bu ağırlığı Kırço zayıf bacaklarıyla –sokağın güneşli zemini üzerinde, kamçının gölgesini gördükçe kulaklarını dikerek– çekip götürüyor. Şaşkınlığımdan, sokağın ortasında, "Ay, Kırço ölmemiş!" diye bağırmaktan kendimi alamadım.

Ali Ağa haykırmamı işiterek bana elindeki kırbacı gösterip, "Geçen akşam inandın mıydı beyim onun yalandan bayılmasına? İşte ha bu kırbaç onu çok diriltir... Bu kırbacın şifasıyla o daha birkaç ay ölmez," dedi.

Arkasındaki tıklım tıklım müşteri dolu arabayı çaresiz, teslim olmuşça bir gayret, mecburi bir dayanıklılıkla sürüklerken her gün orada burada Kırço'ya tesadüf ederdim. İskele başlarında, dere içinde bazen Kırço'yu müşteri beklerken, durur halde gördükçe yanına gider, yüzünü okşardım. Hayvan hareketsiz, donuk, sabit bir bakışla gözlerini bana diker, yüzüme bakardı. Ne demek isterdi bilmem ki, benim ona karşı gösterdiğim merhamete şaşıyor, daha doğrusu inanmıyor zanneder. "İnsan değil misin? Beni üzmekte bir menfaatin olsa sen de Ali Ağa'nın bir eşi olursun," anlamında o bakışından kapalı manalar çıkarır gibi olurdum.

Bir gün Kırço'ya Kanburun suyunda rast geldim. Ali Ağa nadir bir lütuf olmak üzere onu koşumlarından ayırarak başıboş çayıra salıvermiş. Boynunun sol tarafında yürek şeklinde siyah bir lekesi vardı. İşte bu izden Kırço'yu derhal tanıdım. Meğer o yıpranmış koşumlar zayıflığını örtmek için Kırço'ya büyük bir ziynetmiş. Hayvanın o çıplak hali büsbütün içler acısıydı. Bir beygir iskeletine yalnız deri geçirilmiş bir hayat mucizesi olarak o iskelet geziyor, otluyor zannettim. Yanına gittim. Vücudu-

nun koşum yerlerine tesadüf eden kısımlarının tüyleri dökülmüş, hat hat siyah deri kalmış, orasında burasında kamçı yerleri de görülüyordu. Hemen bir arşın kadar uzun görünen zayıf kafası üzerinde çukurda kalan gözleri kapalıydı. Uzun sarı dişleri arasında ezmeye uğraştığı bir tutam otu gevşek gevşek çiğneyerek tanımaya uğraşır gibi bana baktı. "Zavallı Kırço, bugün pek keyiflisin. Kim bilir yine kaç kişiden oluşan müşterilerini Sarıyer'e kadar indirmek için kuvvetini topluyorsun," dedim. O sanki bu sualime cevap makamında kuyruğunu sallayarak karnının üzerine konmuş olan bir sineği kovdu.

* * *

O günden sonra Kırço'ya birkaç hafta tesadüf edemedim.

Güzel havalarda Sarıyer'den vapura binip Yeniköy'e çıkmak, sahilden yürüyerek yine semtime geri dönmek en sevdiğim bir gezintiydi. Bir gün böyle bir gezinti maksadıyla o uzun sahilden yürüyordum. Boğaz'ın kucağında çırpınan denizin etrafını kuşatan dağların, ormanların, bahçelerin, yalıların güneşin sonbahar güzellikleri altında aldığı genel görünüm gönlüme hüzne benzer, garip bir neşe veriyordu. Bazı şeyleri incelemeye uğraştığım halde hâlâ kendi kendimi anlayamadığımdan şaşırırım. Üzüntümün artmasına sebep olan şey ister dertli isterse neşeli olsun, çoğunlukla gözümden yaş getirir. Bazen bir gezinti yerinde her türlü keyif ve haz için sebep varken gözlerimden bir yaştır boşanır. Bazen de yürekler acısı feci bir manzara beni üzmez. Sinirin iki zıt hali ki üzerime nöbet nöbet gelir gider. O günü gözlerim sulanmaya bahane arıyordu. Zihnim elli hikâyeye konu olacak fikirlerin hücumu içinde bunaldı kaldı. Sinirlerimde fevkalade bir faaliyet başladı. Kendi kendime, "Et-

rafın manzaraları zihin üzerinde ne kadar büyük tesir yapıyormuş!" diye hesapsız şeyler düşüne düşüne Kefeli köyüne yaklaşmışım. Bir aralık denizde, sahile yakın bir beygir leşi yüzdüğü gözüme ilişti. Deniz kenarına yaklaşarak dikkat ettim. Bir de ne göreyim? O yüzen leş, Kırço değil mi? Evet, evet, ta kendisi. Boynundaki siyah leke hayvanın kimliğini tespit etmekte hiç şüpheye yer bırakmadı. Gözlerimden sel gibi gözyaşları boşandı. O esnada leşin karşısına geçip de verdiğim nutku dinlemeliydiniz. Gelen ve geçenler içinden mutlak deliliğime hükmedenler olmuştur.

Yoğun bir üzüntüyle gözyaşlarım yanaklarımdan aşağıya aka aka nutka şöyle başladım:

"Vah zavallı Kırço! Bazen ölüm kurtuluş demektir. İşte seninki de öyle... Seni kamçısıyla diriltmeye uğraşan Ali Ağa nihayet öldürdü mü? Senin şu feci ölümünden ibret almayı bilselerdi bütün Sarıyer'in beygirleri kanlı matem yaşları dökerlerdi! Sahibin boynundan yuları, seni bu deniz dibine bir lokma gibi atacağı zaman çıkarmış, yine hakkında lütfetmiş; delik deşik postundan istifade için derini soymaya kalkmamış. Bütün hayvani gayretinle gece gündüz sarf ettiğin emek karşılığında hayat seni besleyemezken işte öldükten sonra sular vücudunu şişirmiş. Hayatında hiç bu kadar doyduğunu hatırlıyor musun? Bir lokma yeme kaç kamçı isabet ederdi? Hiç onu hesapladın mı? Dalgalar porsuk dudaklarını kaldırıp indirdikçe nutkuma cevap veriyorsun zannediyorum. Hele o sarı sarı, iri dişlerini hiç görmek istemiyorum. Cenabıhak bunları sana yem yemek için verdiği halde sahibin bu yaradılış hikmetinin aksine hareket eder, onları çoğu zaman boş bırakırdı. Her sözümü onaylar gibi sallanma öyle... Artık gözüm görmesin. Seni dalgalar rahat semtine götürsün. Fakat bir daha dünyaya araba beygiri gelme sakın! Ne geleyim diye sorarsan buna cevap

vermekten en büyük âlimlerin âciz bulunduklarını da bil..."

Ağlamaktan gözlerim kızarmıştı. O akşam sofra başında birader sordu:

"Gözlerindeki kızartı nedir?"

"Ağladım..."

"Niçin?"

"Hani benim acıdığım araba beygiri Kırço yok muydu?"

"Ey?"

"İşte o ölmüş."

Kaşlarını çatarak:

"Hay budala hay..."

Birader bana budala dedi, bilmem siz ne dersiniz...

17 Teşrinisani (Kasım) 1898

GUGULAR

Türkçemizde kadınların kullandığı bir "gırgırı" tabiri vardır. Hançere derinlerinden bir araba çıkıyor gibi söylenen bu kelimenin manaları o kadar topludur ki bunların sayılmasına şu sayfalar yeterli gelmez zannederim. Her şeyin uygulaması, teorisinden üstündür kuralına inananlar "gırgırı" sözünü bir kâğıt parçası üzerinde yazılı görmektense onu maddi olarak tecrübe etmelidirler. Kulunuz, bu kelimenin anlamlarını tefsir etmekte acizmi itiraf ederim. Onun ne demek olduğunu ancak gırgırı bir kadınla yaşamış olanlar bilirler. Kelimenin aslı Türkçe midir? Çağatayca mıdır? Sözü bu vadiye götürüp de bir kelime için kırk dereden su getiren dilcilerin ayıplamalarını da üzerime sıçratmak istemem.

Yalnız özet olarak şu kadar söylemeye cesaret edebilirim ki "gırgırı" kelimesi huysuz, temiz, titiz, geveze, dırdır, geçimsiz, daha bunlara benzer dünyada insanı canından bıktırmak anlamına gelen ne kadar söz varsa işte bunların hepsini kapsar.

Bu kelime hakkında biraz dikkatleri çektik ya... Şimdi "gırgırı" Latife Hanım'ı muhterem okurlarıma takdim edeyim. Latife Hanım, Azrail haracında gezen seksen beşlik bir kadındır. Biraz bunakça... Başı yaşadığı günlerinin son saniyelerini sayar gibi sallanır... Bazen bu maddi âlemi

rüya zanneder. Bazen de rüyada gördüklerini hakikat şeklindeymiş gibi düşünür. Bir gece rüyasında kendini bir elmas bileziğe sahip görürse sabahleyin onun rüya olduğunu unutur. Sandığında bilezik arar. Latife Hanım'ın böyle ara sıra rüyayı hakikate karıştırmak gibi duygu yanılmalarından dolayı komşularıyla ettiği kavgaların haddi hesabı yoktur.

Ahırkapı tarafında sahip olduğu beş odalı hanesinde oturur. Evi de sahibesiyle aynı yaşta denecek eski zaman işi bir şeyse de gördüğü çeşit çeşit tamirat yardımıyla pek viran değildir. Gırgırılığın ne demek olduğunu asıl bu evin içinde görmeli. Bunun iç kısmı en azından on beş günde bir yukarıdan aşağıya ovulur, silinir. Merdivenlerde sakız gibi beyaz keten bezler serilidir. Taşlık, mutfak kadınların "bal dök de yala" tabirine tamamıyla uygundur. Her şey temiz ve yerli yerindedir. Bir maşanın, bir bardağın kendi yeri vardır. Onu oradan kaldıranın başına kıyamet kopar. Zaten evin içinde bir şeye dokunacak adam da yoktur. Latife Hanım tek başına gibidir. Geceli gündüzlü yanında kalacak hizmetçilerle bir türlü geçinemediğinden o şartla yanına hizmetçi almaz. Büyükhanımın keyfî titizliğine alışmış Hatice Kadın isminde bir muhacir kadını yalnız gündüzleri gelir, hanımın tarifi doğrultusunda evi siler süpürür, biraz yemek pişirir, geceleri yine evine gider. Komşulara yüz vermez. Akrabasını evine pek nadiren uğratır. Dört dükkânı vardır. Onlardan on altın lira kadar kira alır. Bu paranın yarısını ancak harcar. Diğer yarısını da biriktirir. Fakat Latife ismi mahallede pek zengine çıkmıştır. Servetinin böyle abartılı söylenmesinden endişe ettiği için mahalle bekçisinin kardeşi Mustafa'yı geceleri evin alt odasında yatırır. Zavallı Mustafa her akşam sokak kapısının önünde bir-iki kova suyla elini yüzünü yıkar. Ta ayaklarından dizkapaklarına kadar bir banyo etmedikçe evin içine gi-

remez. Yine öyleyken sabahları Mustafa evden çıkıp gittikten sonra Latife Hanım aşağıya iner, "Ah, a dostlar, odanın içi ekşi ekşi hamal kokuyor!" diye feryat eder. Orasını Hatice Kadın'a birkaç kova suyla temizletmekle de yetinemeyerek odaya adaçayı tütsüsü verir.

Büyükhanımın zihninde bunama alametleri görünürse de vücutça pek o kadar düşkün değildir. Titizliği, evin içinde durmayıp gezinmesi kendi için adeta bir idman yerine geçtiğinden yaşından umulmayan bir zindeliğe sahiptir. Evin silinip süpürülmesi işi bittikten sonra başlıca meşgalesi sandıklarını yerleştirmektir. Bu işlerden vakit artarsa mahalle camisine vaaz dinlemeye gider. Minberin yanında bir yer bulabilirse arkasını oraya dayar; vaizin sözleri kendine ninni gibi tesir eder, uyuyakalır. Bazen bütün vaazı uykuyla dinler, bazen de yarısında uyanır.

Eğer vaaz dokunaklı olup da uyandığı esnada diğer kadınları ağlar görürse hiçbir kelimesini işitemediği menkıbeye o da gözyaşı dökmeye başlar.

Her cuma ve pazartesi günleri Latife Hanım'ın özel kabirleri ziyaret günleridir. O günlerde öğle yemeğinden sonra sof[1] feracesini giyer. Kolasız yaşmağıyla yaşmaklanır. Koltuğuna bir bohça yeşil yemeni, eline de değneğini alır. Tezveren Dede, Koyun Dede, Bukağılı Dede, Laleli Baba demez, türbe türbe dolaşır. Koltuğundaki yemenileri sandukalara örter. Türbedarlara mum parası verir. Sokakta ismini bilmediği bir türbenin önünden geçse, "Bu hangi aleyhisselamdır?" diye rast geldiğine sorar. Çünkü Latife Hanım için hep sanduka altında yatanlar birer aleyhisselamdır.

Latife Hanım'ın Yusuf Ağa isminde, kız kardeşinin bir oğlu vardır. Yirmi sene evvel validesinin vefatında

1. Sertçe, ince yünlü bir kumaş türü. (Y.N.)

Yusuf Ağa'ya da bir-iki kira kalmış fakat çocukluğunda mektep kaçkınlığı edip okumamış, gençliğinde de işi ipsizce hovardalığa dökerek teyzesinin nasihatlerinin aksine mirasla gelen mallarını son tanesine kadar yemiş. Bir hayli başıboş sürtmüş. Birkaç defa teyzesinin iyilikseverliğine müracaat etmişse de kovulmaktan başka bir cevap alamamış. "Tavcılık" (kuşbazlık), *Karagöz* yamaklığı gibi ne kadar saygınlığı ihlal edici meslekler varsa hepsinde birer müddet karın doyurmaya uğraşmış, sonra nasılsa resmî dairelerden birine iki yüz kuruş maaşla hademe kaydedilmiş, evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuş. Yaşı elliyi bulmuş. Fakat hâlâ Latife Hanım yeğenini "evlere şenlik çapkın oğlan" namından başka bir isimle anmaz.

Yusuf Ağa iki yüz kuruş maaşından başka yüz kuruş kadar da açıktan uydurur. Aylığı üç yüzü bulur. Lakin ailesi, bir kendi, bir eşi, iki çocuk, bir de yolda, dört buçuk nüfustan oluşuyor... Yakında o kesir de tam sayıya erişecek, evde kalabalık beşe varacak. Bu üç yüz kuruşluk küçük gelirden her ay ekmekçi, bakkal, kasap, sebzeci, ağanın tütün ve meyhane borçları, çocukların mektep masrafları, üçte biri, dörtte biri nispetinde eksikle ödenir. Fakat ev kirası daima açıkta kalır. Aile bütçesinin hane kirasına tahammülü olmadığını ev sahipleri dinler mi? Lakin ne çare, geçinme dünyası bu... Yusuf Ağa ev sahiplerine türlü özürler sayıp döker. İşitilmedik makamlardan mavallar okur. Nihayet birçok asıntıyla[1] bu mavalların nakaratı ev değiştirme durumuna geçer. Çıkar amma nasıl çıkar? Ev sahibi bir para alamayacağını anlar. "Herif, birikmiş kiranın bana lüzumu yok. İstersen nakliye parası da vereyim. Tek sen evimden defol," diye haykırır. Yusuf Ağa daima işi bu neticeye getirmenin yolunu bilir.

1. Erteleme, sonraya bırakma. (Y.N.)

Kiranın ödenmemesi yüzünden Yusuf Ağa'nın rahatsızlığı yalnız senede iki-üç hane değiştirmekten ibaret olur. Öyle ya! Kira bedelini ödeyemeyen kiracıların açıkta kaldıkları ne vakit görülmüştür? Bunlar daima aldanacak bir ev sahibi, içine taşınacak bir mesken bulurlar.

* * *

Yusuf Ağa'nın eşi Afife Hanım o kadar çaçaron[1], kirli, pasaklı, murdar bir karıdır ki kocasını hizmetine, çocukları mektebine savdıktan sonra ev işine hiç el sürmeksizin kokuşmuş yeldirmesini arkasına takar, komşu komşu dolaşır. Hanenin her tarafı adeta mezbele halindedir. Saat ondan[2] sonra evine geri döner. Akşam için hazırlayacağı bir tencere kapuskayı evin üst katında, mangalda pişirir. Herif ezandan sonra sarhoş gelir. Çocukların o vakte kadar karınları acıkır. Anaları odadan çıktıkça ortada kaynayan tencereden maşayla birkaç parça şey aşırırlar. Ağızları, burunları yana yana yiyebildikleri kadar yerler. Valide lerinin odaya yaklaştığını işitince hırsızlıklarını sezdirmemek için ellerindeki kemikleri minder altlarına saklarlar.

Çoğu zaman akşam ne sofra kurulur ne yatak yapılır. Nerede kolaylarına gelirse orada yerler. Nerede uyku bastırırsa oraya kıvrılırlar.

Bit mi dedin? Su bardaklarına varıncaya kadar her tarafta yüzer... Çocuklardan büyüğünün adı Emin, küçüğününki Kerim'dir. Fakat bu isimler göbek adı olarak kalmış, mektepte bu iki çocuğa "Bitli Gugular" adı verilmiştir. Birbirinden ayırmak için Büyük Gugu, Küçük Gugu demek yeterlidir. Bu ailenin senede birkaç defa ev değiş-

1. Çok konuşan, çenesi kuvvetli, geveze. (Y.N.)
2. Alaturka saate göre güneşin batışından iki saat önce. (Y.N.)

tirdiği kadar çocuklar da mektep değiştirdiklerinden bunların devamıyla beraber mekteplerde ortaya çıkan bit kolerasının yayıldığı kaynağın bu gugular olduğunun farkına varacak kadar uyanıklık eseri gösteren mektep hocalarından birkaçı guguları minderleriyle beraber evlerine iade etmekte kusur etmemişlerdir.

Valideleri anne şefkatinin zoruyla nasılsa ara sıra tembelliğini yenip böceklerini ayıklamak için çocuklardan birini dizine yatırarak, "Musibet gugular! Tertemiz soyumuzun adını bitliye çıkardınız!" diye haykıra haykıra tırnaklarıyla haşeratı avlamaya başladığı esnada bazen çocuk da, "Dur anneciğim dur. Bir tane de senin boynundan gidiyor. Kımıldama tutayım!" sözüyle o da anasına karşı hizmette bulunurdu.

* * *

Latife Hanım, yeğeni Yusuf Ağa ailesini evine yalnız bayramlarda, o mübarek günlere hürmeten bir saat kadar kabul eder. Bu kabulü de yarım bir kabuldür. Onları büsbütün evin içerisine sokmaz. Bir hasır verir. Sokak kapısının önünde oturtur, sonra o hasırı mahalle kahvesine hediye gönderir. Evde tutmaz, gugulardan pek iğrenir. Elini verip öptürmez. Yeğenine, eşine, çocuklara birkaç kuruş bayram bahşişi, şeker parası vermek cömertliğinde bulunur. Çoğu defa yeğeniyle gelinine de, "Allah aşkına hepiniz sıcağa[1] gidin. Biraz arlanın paklanın!" diye ayrıca hamam parası verir.

Bu kapı önü misafirliği bir saati buldu mu, "Haydi artık, bitler merdivenden yukarıya çıkmadan siz kapıdan çıkınız," ciddice şakalaşmasıyla hepsini kapı dışarı def

1. Hamam. (Y.N.)

eder. O aldıkları hamam parasıyla bunlar çoluk çocuk tatlıcı, helvacı, muhallebici dükkânlarını dolaşıp daha pislenirler. Herif de her akşam içtiği iki şişeye bir daha ilave eder.

Bu karıkocanın Latife Hanım teyzeleri üzerinde olan emelleri büyüktür. Kadına vâris olmak isterler... "Evini, eşyasını, dükkânlarını bize versin, biz ona gül gibi temiz bakalım," türünden saçma tekliflerle araya hatırlı ricacılar koyup beyhude ricalarda bulunmuşlarsa da teyzelerinden, "Kör olasıca gözlerini malıma mı dikmişler? Onlara söyleyin: Bir eski pabucumu bile vermedikten başka bayramlarda da evime kabul etmem," cevabını almaktan başka bir başarı görememişlerdir.

Aralarında bu yalvarırcasına verilen teklif, bu acımasızca cevap yedi-sekiz defa tekrarlanmıştı. Fakat Yusuf Ağa ailesi bu aşağılayıcı kesin cevaplardan asla ümitsizlik eseri göstermeyerek her gün yeni bir teşebbüs çaresini düşünmekten geri kalmazdı.

Bazı akşam herif rakı tepsisini kurar, karı da can dayanmaz bir süsle karşısına geçer... Hep hayatlarının bu emeli üzerine düşünürler, söyleşirler, coşarlar, her güçlüğe katlanma yolunu bulurlar. Yavaş yavaş işe olmuş bitmiş nazarıyla bakarlar. Mesele hayal şeklinden çıkar. Tepeden tırnağa kesin bir hakikat şekline girer... Kendilerini Ahırkapı'daki evde farz ederler. Hanenin köşe bucağındaki eşyayı sayar dökerler. Hepsine birer kıymet tahmin ederler. Dolapları karıştırırlar. Dükkânların kiralarını toplarlar. Bazı dükkânın kirasını ucuz bularak kiracıyı içinden defederler. İki misli kira bedeliyle bir diğerine verirler. Yusuf Ağa hademeliği terk eder. Kalantor bir mal sahibi tavrıyla köşe penceresine kurulur. Kendilerine bir araba, gugulara da midilliler alırlar. Bu arada teyzeleri Latife Hanım'ı da büsbütün unutmayarak ona da mermerden güzel bir mezar yaptırırlar.

Rakının tesiriyle türlü parlak renk alan bu tatlı hülyalar içinde ağanın gözleri süzüle süzüle küçülür. Karı sevinçten baygınlıklar geçirerek nihayet teyze hanımın sandıklarını, mücevher kutularını açar, elmasları ortaya döker; bunlardan kimseye bir şey vermez, hepsini benimser... Herif kullanmak için bir altın saat ister. Karı bu talebi şüpheli bir cümleyle geçiştirir. Artık nöbet süslenmeye gelir... Eski işleme divanhane çivisi[1], pat iğneleri[2] başına, gül yüzüğü parmağına, menekşe pırlanta küpeleri kulaklarına takar, kapları eski moda ağır kürklerin biçimini değiştirir. Onları kendi giyer. Kocasına bir-iki hırka verir. Karı o kadar coşar, o kadar coşar ki yakasından bit akan o murdar entarisi içinde kırıtarak, "Kocacığım o kürkler, o elmaslar içinde beni bir kere gözünün önüne getir... Nasıl olurum?" diye kocasından sorar. Herif o beygir suratlı, çil yüzlü karının birkaç divanhane çivisiyle güzellik yapısının pek değişemeyeceğini pek iyi bilir amma hülyayı tatlandırmak için, "Afet olursun afet... Şekerleşirsin..." cevabıyla karıyı alkışlar... İkisinin de ağzının balları akmaktayken bahsin böyle en kızışan zamanlarında çocuklar bu dalgınlıktan yararlanarak tepsiden pasa[3] meze aşırırlar. Herif elini uzatıp tabakta bir şey bulamayınca meze hususunda hülyanın tatlılığıyla pek yetinmeyerek guguları tokatlamak ister.

Karı, "Dövme kocacığım dövme... Onlar sevinçten ne yaptıklarını bilmiyorlar," karşılığıyla işin önünü almaya uğraşır. Ağır ağır söz mutfak işlerine, yemeklere geçer. Bir erkek aşçı tutarlar, aşçıya karı akşam sabah tatlılı yahni pişirteceğini söyler. Tatlıyla arası hoş olmayan sar-

1. Ortasında büyük, etrafında küçük elmaslar bulunan yuvarlak bir yüzük. (Y.N.)

2. Kasımpatı benzeri pat çiçeğine benzer şekilde yapılmış elmaslı iğne. (Y.N.)

3. Sürekli. (Y.N.)

hoş herif çehresini ekşiterek karısının midesizliğini yüzüne vurur. Kebap, külbastı daha münasip olacağını iddia eder. Bu noktada aralarında anlaşmazlık başlar. Karı, tatlılı yahni ısrarından dönmez. Herif hiddetlenir. O aralık gugulardan biri zerde[1] ister. Diğeri de yoğurtlu Tatar böreği diye bağırır. "Büyüklerin sözüne küçükler karışmaz!" azarıyla guguları susturmaya uğraşırlar... Fakat baba ve analarının deminden beri kurdukları yaldızlı hülyalara kayıtsız duran çocuklar bu yemek bahsinden fena halde huylanarak biri zerdeyi, öbürü Tatar böreğini tutturur.

Yusuf Ağa: "Susun yumurcaklar. Biz ne pişirtirsek siz de onu yiyeceksiniz. Hiç kibar çocukları zerde, Tatar böreği diye ağlar mı?"

Gugular birbirinin mağrurca yüzüne bakışarak bu "kibar çocukları" hoş sözünü birer acayip tavırla anlamaya uğraşırlar. O sevinçle büyük gugu babasının yüzüne elini uzatıp, "Dur baba dur... Kulağına girecek..." ihtarıyla bütün bu hülyaların üzerinde gezinen bitlerden bir tane yakalar, lambaya atar. İğrenç haşere lambanın içinde "pıt" sesiyle patlar. Hep birden gülüşürler. Küçük gugu Tatar böreği davasını unutarak en büyük kahkahayı o salıverir. Her dakika vücutlarını dağlayan bu böcekleri ara sıra yakaladıkça böyle vahşice telef etmek bu aile için pek keyifli bir oyundur.

Nihayet aile arasında, "Hülyayla karın doymaz," sırrı aşikâr olur. Hepsi şiddetle acıktıklarını hissederler. Herif eşine, "Kalk yemek ısıt!" emrini verir. İşte burada bütün hülyalar aldatıcı renklerini kaybeder.

Karı biraz aklını başına toplamaya uğraşarak:

"Ben sana üç gündür evde kömür kalmadı demiyor

1. Safranla renk ve koku verilen bir çeşit şekerli pirinç peltesi. (Y.N.)

muyum? Bugünkü pırasayı çalı çırpıyla pişirdim. Artık şimdi neyle ısıtılacağını sen düşün..."

Yusuf Ağa, "Ay sonu olduğunu bilmiyor musun? Para olmayınca neyle alayım?" cevabıyla hiddet dolu ayağa kalkar. Hülyanın vücuduna verdiği genişlikle kuşağını, düğmelerini çözmüş bulunduğundan rakı parası yapmak için karı görmesin ihtiyatıyla uçkurluğuna saklamış olduğu mecidiyeyi[1] kazayla tıngır mıngır yere düşürür. Karı mecidiyenin yuvarlandığını görünce başına, kulağına, parmağına taktığı o hayalî elmasların aldatıcı şaşaasından bir baş sallamasıyla kurtularak:

"Utanmaz herif! İnsan karısından, çocuklarından parasını saklar mı? Üç gündür üstünü başını, bütün ceplerini elek elek aradım. On para bulamadım. Söyle bakayım? Bu mecidiyeyi nerene sokmuştun?" Ağlayarak: "Senden bize ne hayır geliyor ki bunak teyzenden gelsin, öyle kaltağın evine de eşyasına da parasına da lanet olsun, verse de istemem. Kabul eden namert olsun... Hem bizi merdiveninden yukarı çıkarmayan cibilliyetsiz sana bana ev bark mı bağışlar? Soy sop birbirinize çekmişsiniz, alçaklar."

Bu dil kavgası, bu saldırı rakıyı herifin başına sıçratıncaya kadar devam eder. Genelde iş dövüşe sürüklenir. Fakat vuruşma neticesinde en çok dayak yiyenin kim olduğu belli olmaz.

Bu tatlı hülyalardan uyanıklığın ertesi gününde bir sabah gırgırı Latife Hanım'ın evinden bekçinin kardeşi Mustafa gelir, guguların kapısını çalar. Mustafa'yı görünce Afife Hanım, ihtiyar teyzeleri aleyhindeki akşamki ithamlarını, kin ve garazını hep unutur... Büyüğü küçüğü kapı önüne koşarlar. Sorarlar ki:

1. 1840'ta basılmış, yirmi kuruş değerinde gümüş sikke. (Y.N.)

"Ne o Mustafa, teyzemiz hastalandı da bizi mi çağırıyor? Ne var, çabuk söyle..."

"Size mal verecek... Çağırıyor."

"Hepsini mi?"

"Hepsini veriyor... Mala, pula baktığı yok, hepsini verecek. Kendisi Hicaz'a gidecek. Artık orada kalacak. Bir daha İstanbul'a gelmeyecek."

Afife Hanım hayretle karışık bir sevinçle merdivenin son basamağına yığılıverir... Bir eliyle heyecanını zapta uğraşarak, "Gugular, bir maşrapa su yetiştirin, bayılıyorum!" yardım feryadıyla evi çınlatır.

Yusuf Ağa neye uğradığını bilemeyerek, sevinç dolu bir şaşkınlıkla Mustafa'nın iki elini şapır şapır öperek samimiyetini göstermeye başlayıp bir türlü hızını alamayarak göğsünden, gerdanından bir öpücük tufanıyla yanaklarına doğru yükselir.

Yüzü salya, vücudu iki koldan oluşan sıkı bir daire içinde bunalan Mustafa, Yusuf Ağa'nın sevinç dolu kucağından kurtulmak için, "Ne oldu ki Allah'ı seversen!" şaşkınlık narasıyla silkinip kapıdan dışarıya kendini dar atar. Guguların curcunası da evi sarsar. Beri yandan Mustafa'yı kollarının arasından kaçıran Yusuf Ağa bol bol öpmek için gugulardan birini yakalar. "Bu nedir? Aklımı alacaksınız!" diye Afife şaşkınlıkla öteki guguyu dövmeye başlar... Bir vaveyla ki tarife sığmaz.

Biraz sonra bu gürültü azıcık yatışır... Hep birden gitmeye karar verirler. Afife o hülyaların ciddiyet kazandığını gösterir nazlı bir tavırla dizlerinde derman bulunmadığından bahsederek kocasına bir araba tutması gereğini anlatır. Araba gelir. İçine binerler. Bunlar öpüşe döğüşe, ağlaşa gülüşe yolda giderlerken Afife, teyze hanımın hayırseverliğe meylinden, Müslümanlığından, dünyada eşi bulunmaz melek yaradılışlı bir kadın olduğundan... günün birinde bütün malını mülkünü kendilerine

bahşedeceği hususunun zaten öteden beri belli olan bir hakikat olduğundan filandan bahseder.

Araba gırgırı Latife Hanım'ın hanesi önünde durur. Kapıyı açık bulurlar. Bunlar buraya... evvela içeriye, sonra merdivenlerden yukarıya saldırırlar. Fakat evin içinin birçok sarıklı efendilerle dolu bulunması, bütün eşyanın mezata çıkarılmış gibi ortada dökülü olması bunları alıklaştırır.

Efendinin birinin Yusuf Ağa'ya, "Yukarı çıkmayınız. Siz kimsiniz? Evvela onu haber veriniz," demesi işin rengini büsbütün değiştirir.

Yusuf Ağa şaşkın şaşkın:

"Ben Latife Hanım'ın yeğeni Yusuf Ağa'yım. Yanımdakiler de eşimle çocuklarım."

O efendi haykırarak:

"İmam, muhtar efendiler... Latife Hanım'ın yeğeni bu şahıs mıdır?"

İmam ve muhtarlar: "Evet evet... Yusuf Ağa işte budur."

"Sonra defterde kabzı bit-temhir tasdik edeceksiniz ha!"[1]

"Ederiz, ederiz."

Yusuf Ağa'ya hitaben:

"Teyzeniz salihattan[2] Latife Hanım, sene-i haliye şevvalü'l-mükerremenin sekizinci pazartesi günü niyet-i mücaveretle canib-i Hicaz-ı mağfiret-nişana (âzime) oldu. Emval-i menkulesinin bir kısmını füruht etti. Bir kısmının da komşu ve akrabasından bulunan muhtacine tevzisini tensip eyledi. Biz yed'imizdeki musaddak defter müfredatı veçhiyle bil-kitabe kimlere ne ikrar edilmişse

1. Cümle günümüz Türkçesine şu şekilde uyarlanabilir: "Sonra defterde teslim alındığını mühürle onaylayacaksınız ha!" (Y.N.)

2. Hayır ve hasenat sahibi Müslüman kadınlar. (Y.N.)

emanat-ı eshabına yed be yed tevzi ve teslim ediyoruz. Sizin de hisse-i musibeniz yed'inize tevdi edilecektir..."[1]

Hemen hemen hiçbir şey anlayamadıkları şu kısa nutka karşı, karıkoca ve iki gugunun ağızları açık kaldı.

Yine o efendi bağırarak:

"Hacı efendi! Mukırre-i merkumenin yeğeni Yusuf Ağa ve onun ailesi üzerine bil-kitabe ikrar eylediği nukut ve eşyayı kıraat ediniz."[2]

Öteden yüksek sesle:

"Mukırre-i mezburenin yeğeni Yusuf Ağa üzerine olan bil-kitabe ikrarı: Evvela aileye hamam parası olmak namıyla iki adet sim mecidiye nakit... Badehu ipek işlemeli bir adet arakiye[3], seccade maa akik tespih, musanna kafes derununda asferü'l-levn erkek ve tepeli bir adet kanarya."[4]

Eşyayı ayıran zat, "Hacı efendi, kafes de beraber mi verilecek?" nidasıyla bağırdı.

Ona, "Evet evet," cevabı verildi.

Defteri okuyan yine okumaya devamla:

"Yusuf Ağa'nın Emin ve Kerim veyahut gugular isimlerindeki iki sagir evladı üzerine olan ikrar: Derunla-

1. Bu bölüm günümüz Türkçesine şu şekilde uyarlanabilir: "Teyzeniz salihattan Latife Hanım, bu yılın şevval ayının sekizinci pazartesi günü yerleşme niyetiyle mağfiret yurdu Hicaz tarafına doğru yola çıktı. Taşınabilir mallarının bir kısmını sattı. Bir kısmının da komşu ve akrabasından bulunan ihtiyaç sahiplerine dağıtılmasını uygun gördü. Biz elimizdeki onaylı defterdeki bilgilere göre yazılı olarak kimlere ne söz verilmişse sahiplerinin emanetlerini doğrudan doğruya paylaştırıp teslim ediyoruz. Size düşen pay elinize verilecektir..." (Y.N.)

2. Cümle günümüz Türkçesine şu şekilde uyarlanabilir: "Hacı efendi! Adı geçen mal sahibinin yeğeni Yusuf Ağa ve onun ailesi üzerine yazılı olarak vereceğini bildirdiği nakit ve eşyayı okuyunuz." (Y.N.)

3. Dervişlerin kullandığı, yünden yapılan bir tür külah. (Y.N.)

4. Cümle günümüz Türkçesine şu şekilde uyarlanabilir: "Adı geçen mal sahibinin yeğeni Yusuf Ağa'ya verecekleri: Evvela aileye hamam parası olmak adına iki adet gümüş mecidiye nakit... Bundan başka ipek işlemeli bir adet arakiye, seccadeyle beraber akik tespih, işlemeli kafes içinde sarı renkli erkek ve tepeli bir adet kanarya." (Y.N.)

rında basma hatla birer ilmihal risalesi bulunan kılaptan[1] işlemeli iki adet cüz kesesi... Yusuf Ağa'nın zevcesi Afife Hanım üzerine olan ikrar: Siyah çuha, kabaralı[2] bir adet faraş maa süpürge!"[3]

* * *

Bütün hülya gecelerinin doğura doğura en son eline verdiği bu faraş ile süpürgeyi yanına alarak Afife'nin oradan çıkıp gittiğini görmek hiçbir sahne komedilerinde seyredilebilir hallerden değildir. O iki mecidiyeyle acaba hamama mı gittiler yoksa tatlılı yahni mi yediler... İşte ben de bunu merak ediyorum.

26 Teşrinisani (Kasım) 1898

1. Pirinç, bakır gibi madenlerden çekilerek gümüş ve altın yaldız vurulmuş ince metal iplik. (Y.N.)

2. İri başlı, süslü çivi. (Y.N.)

3. Cümle günümüz Türkçesine şu şekilde uyarlanabilir: "Yusuf Ağa'nın Emin ve Kerim veyahut gugular isimlerindeki iki küçük evladına verilecekler: İçlerinde matbu yazıyla birer ilmihal kitabı bulunan kılaptan işlemeli iki adet cüz kesesi... Yusuf Ağa'nın eşi Afife Hanım'a verilecekler: Siyah çuha, kabaralı bir adet faraş ile birlikte süpürge!" (Y.N.)

KIPTİ DÜĞÜNÜ

Sarıyer ile Yenimahalle arasında sapsarı, kupkuru bir dağ vardır. Buranın ismini içeriğinin zıddına –ormancık manasına– "koru" koymuşlar. Gerçekten de okunması için ipucu gereken birçok kelimelerimiz gibi imla benzerliğinden dolayı bu "koru"yu da anlamını verimsizleştirerek "kuru" okuyanlar sözde hata fakat hakikatte büyük bir sevap etmiş olurlar. Çünkü hemen saçsız kafa gibi yeşillikten uzak olan bu madenî tepenin orasında burasında tek tük bazı çalı çırpı yeşilliği görünmekteyse de oraya "koru" adını veren alaycıya hak kazandıracak derecede değildir.

Rivayet edildiğine göre orada evvelden bir "koru" varmış. Sonradan yanmış... Lakin bu rivayeti destekleyen bir esere rastlanmıyor. Zaten arazinin tabiatı da buna pek müsait görünmüyor. Neyse... Yemişten çok balıkla beslenen Sarıyer ahalisine karşı dağların tarihini bilmemelerinden dolayı bir eleştiri konusu açmaktansa maddenin esasına gelelim:

Bu yaz oturduğumuz ev, o madenî tepenin yamacında bulunuyor. Bahçemiz denize nazır dört setten oluşmakta. En yukarı tabakadaki setten sonra andığımız ağaçsız "koru"ya çıkılıyor. Oradan birkaç adım kıra doğru ilerlerseniz dere boyuna karşı havadar bir noktaya di-

kilmiş bir çergiye[1] tesadüf edersiniz. Delik deşik, seyyar bir ev ki köpekleri, tavukları, piliçleri, kazlarıyla beraber üyeleri kalabalık bir aile üzerine tabiatın sert rüzgâr ve yağmurundan koruma maksadıyla siyah kanatlarını geren bir kuluçkaya benziyor. Evet, kuluçkaya... Çünkü hava olaylarına karşı bir siper olarak görülen o çuvaldan çatının altında yaşanan doğumlar, bereketiyle bir bolluk ve kolaylıkla vuku buluyor.

Bu çergilerde çocuk doğuyor. Yürümeye başlar başlamaz tavuklarla, piliçlerle beraber dağlara salıveriliyor. Rast geldiği dere ve çukurdan su içiyor. Bulduğu meyveyi koparıyor. Hasılı kırlarda yetişen hayvan yavruları gibi büyüyor.

* * *

Geçenlerde bir Kıpti[2] karısı bizim mahalledeki bütün kapıları çalarak, "Hanımefendiler! Benim kara oğlanı bu cuma gecesi evlendiriyorum. Tepedeki çergiye düğüne buyurun, gönlünüzden ne koparsa!" Kıptice davetiyle düğün sevincini ilan eylemiş. Bu neşeli haber yalnız bundan da ibaret değil... Birkaç gün evvel oğlan, kızı adeta bostandan lale ile incir çalar gibi Kâğıthane köyünden sırıklamış[3], korudaki çergiye aşırmış. Bu hırsızlık meselesi Kıptiler arasında dedikoduya sebep olmuş. Kız tarafı bu evliliğe razı değilmiş, dikkat buyuruluyor ya? Düğün esnasında bir de âlâ Çingene kavgası olma ihtimali var.

Kulağıma işte böyle bir şey çalındı. Fakat icra edilecek bu Çingene düğünü bir-iki gün sonra her nasılsa

1. Derme çatma çadır, göçebe çadırı. (Y.N.)
2. Çingene. (Y.N.)
3. Çalmak. (Y.N.)

hepten aklımdan çıkmıştı. Geçen perşembe günü elime bir kitap alıp bahçemizin üst seddine çıktım. Okumaya koyuldum.

Bahçe duvarının bir kısmı, üzerine demir parmaklık konulabilsin diye alçacık inşa edilmiş. Henüz parmaklık da konulmamış olduğundan komşunun set bahçesine bizden kolaylıkla geçilir. Her iki bahçeden de diğeri tamamıyla gözüküyor. Bizimkiyle arasında belirttiğim alçak duvar bulunan komşu bahçesinin arka duvarı yıkılmış, dışarıdan her isteyen oraya girebiliyor. Mevkinin yüksekliği, manzarası sebebiyle kadın, erkek, çoluk çocuk birtakım kalabalık doluyor. Simitçiler, helvacılar da geliyor. Akşamları orası adeta bir mesire halini alıyor. Ben oraya çıktığım zaman henüz erkenceydi. Gezmeye çıkmış kimse yoktu. Beş-on dakika sonra komşunun bahçesine yıkık duvardan pat pat diye bir atlama oldu. Başımı çevirip baktım: Kara yağız iki Kıpti delikanlısı. Birinin elinde kirli bir bez parçası, diğerininkinde de içi su dolu bir kırık testi dibi var. Biri on yedi-on sekiz, öteki de yirmi-yirmi bir yaşlarında kadar görünüyor. Fakat ikisinin de çehresi bir boyada. Yürüdüler, bahçenin ortasındaki akasya ağacının gölgesi altında durdular. Yaşça genç görüneni dizüstü yere çöktü, başını ileriye doğru uzattı. Beriki de testi dibini yere koyarak bir iş görmeye hazırlandığını ima ettirir aceleci bir tavırla diz çökeni yukarıdan aşağıya dikkatlice gözden geçirdi.

Acaba ne olacak diye ben şaşkın şaşkın bu hali seyrediyordum. Birisi o kirli bezin içinden bir ustura, öteki de cebinden teneke çerçeveli bir küçük maymun aynası çıkardı. Ayakta duran pek genç Kıpti, testi dibinden bir el tutamı su alarak oturanın yüzünü sıvaya sıvaya ıslatmaya başladı... O zaman icrası kararlaşmış olan Kıpti düğününü hatırladım. İşte bu hatırlayıştan yola çıkarak derhal anladım ki güveyin tıraşı yapılıyor. Ne sabun var

ne bir şey... O sahtiyan[1] gibi çehreyi sade suyla yumuşatabildiği kadar yumuşattıktan sonra maharetli berber usturayla perdaha[2] girişti. Bir perdah daha geçti. Güvey pek tüyü tüsü sık bir şey değilse de elindeki aynaya sürekli bakarak yeterince yumuşadığına kanaat getiremeyerek dilinin ucuyla yüzünün orasını burasını şişirip birkaç defa perdah gerektiğini arkadaşına ihtar etmekten kendini alamıyordu.

Nihayet bu sade suya tıraş sona erdi. Güvey testi dibine iki avucunu daldırıp yüzünü yıkadıktan, o paçavrayla da bir güzel kuruladıktan sonra aynada tıraşlı yüzüne hayran hayran, süzük bir nazarla dikiz etti. Galiba süsünü pek beğeniyor, kendi kendini öpeceği geliyordu. Sonra iki delikanlı birbirine manalı birer gözle bakışıp gülüştüler... Berberlik eden Kıpti, gerdek saadetiyle meramına erecek arkadaşının göğsüne gıpta eden bir şiddetle bir yumruk indirdi. Bu latife üzerine pehlivanca biraz yaranlaştılar. Öyle bir şakalaşma ki diğerine cidden marizine kaymaktan[3] hiç farkı yok. Testiyi, usturayı, o kirli paçavrayı derleyip toplayarak birbirine sille tokat, büyük neşeyle yıkık duvardan atlayıp gittiler.

* * *

Biraz sonra çerginin etrafına Sarıyer'in seyirci hanımlarından oluşan bir kalabalık yığılmaya başladı. Bir alay hanım gülüşe gülüşe çergiden ortalarına bir Kıpti kadını alıp sıra evlerden birinin bahçesine indirdiler. Orada duran ihtiyar bir kadına, "Hanımların götürdükleri o Kıpti kızı kimdir?" sualinde bulundum. "Gelini giy-

1. Boyanmış, cilalanmış deri. (Y.N.)
2. Kılların dibinden kesilebilmesi için tersine yapılan tıraş. (Y.N.)
3. Üzerine çullanıp dövmek. (Y.N.)

dirmeye götürüyorlar," cevabını verdi. Gelinin giyeceği yokmuş. Hanımlardan her biri bir şey bağışlayarak kızı süslemeye karar vermişlermiş.

Beş-on dakika sonra şişman ve yaşlıca bir Kıpti kadını karşıma çıktı. İfadesine el ve baş, vücut kendine has tavırlarıyla acayip bir açıklık vererek, hafif göbek çalkantısıyla dedi ki:

"Beyefendi, düğünümüz var. Biraz zurna çaldırıp oynayacağız. Bizden bir 'tacizlik' getirmezsiniz ya?"

"Yok, yok, aksine... Biz de sevinerek dinleriz."

"Allah ömürler versin..."

"Güvey yeni urbalarını[1] giydiyse bana gönder de kendisini göreyim."

Üzüntüyle yüzünü ekşitip bir müddet yüzüme baktıktan sonra:

"Hangi yeni urbalarını paşam? İşte o sırtındakilerle güvey girecek."

"Öyleyse sen onu bana gönder, ben ona giydirecek urba bulurum."

Bu müjdem üzerine şişman karı kuş gibi uçarcasına bir yürüyüşle önümden kayboldu.

Birkaç dakika sonra kara oğlan karşımda görünerek bana yerle beraber bir "pati" çaktı, önüne bakarak hiç konuşmaksızın öyle durdu. Arkasında yeni olarak mavi basmadan bir mintanı vardı. Başındaki fes, bacaklarındaki pantolon, belindeki murdar kuşak görülecek halde değildi. Ayaklarındaysa kundura namına hiçbir şey taşımıyordu. O yalın güveye, "Arkam sıra gel," dedim. Bahçemizin setlerini indik. En aşağıki sette Kıpti'ye, "Sen şurada dur," ihtarından sonra ben eve girdim. Emekliliğini kazanmış elbiselerimin içinden yeleğiyle bir lacivert ceket, çizgili

1. Elbise. (Y.N.)

kurşuni bir pantolon, bir göğüslü yakalık, bir boyunbağı, fes, mendil, çorap filan seçerek güveyin yanına döndüm. Elimdeki şeylere zavallı fıldır fıldır özlem ve memnuniyetini gösterir bir gözle bakıyordu. Sevincinden adeta tiril tiril titrediğini gördüm. "Haydi, arkandaki elbiseyi çıkar da bunları giy bakalım," deyince Çingene ağlar gibi yalvaran bir bakışla yüzüme bakarak verdiğim emrin orada icra edilmesinin mümkün olmadığını bana anlattı. Derhal anladım ki ayağındaki pantolon yalınkattır. Vücudu örtmek için daha altında don yok. "Galiba sen donsuzsun," dedim. Güvey işi biraz şakaya bozarak, "Biz soy sop böyleyiz efendim," cevabını yerdi. Kendisine uzattığım urbaları iki eliyle can atarcasına kavrayarak her birini adeta koklaya koklaya elden geçirdi.

Onları orada çabucak giymek için kendinde hasıl olan şiddetli arzuya artık karşı koyamayarak ve zaten pek laubali geçindiği arı, utanmayı ansızın bertaraf ederek evvela kuşağına, sonra pantolonunun düğmelerine el attı. Baktım, Çingene karşımda pervasızca soyunacak... "Oğlan dur, Allah cezanı versin!" diye kızarak içeriye gidip bir de don getirdikten sonra, "İşte, şuraya, havuzun yanındaki oda gibi yeşilliğin içine gir de soyun!" dedim. Çingene iki sıçrayışta gözden kayboldu. Biraz sonra meydana çıktı. Baktım yalnız don ile pantolonu giymiş. Eski pantolonuyla kuşağını da sımsıkı koltuğunun arasına sıkıştırmış. "Bırak o murdar şeyleri!" diye ettiğim ihtara karşı biraz tereddüt gösterdi. Besbelli maksadımı elbise değiştokuşu sanarak eskileri elden çıkarmaya korkuyordu.

Giyinmenin geri kalanına ben de yardım ederek yakalığı boynuna, düğmeleri göğsüne geçirdim. Kıravatı taktım. Yeleği, ceketi giydirdim. Başındaki o sipsivri, havsız[1], yağlı fesi değiştirmek üzere başına bir el attım. Ah,

1. Bazı kumaşların üstünü kaplayan ince tüy. (Y.N.)

meğer ne büyük ihtiyatsızlık etmişim! Üzerine çergi kurdukları bayırla verimsizlik açısından aynı ayarda denilecek bir manzarada güveyin tepesi parıl parıl değil miymiş? Elimden fesi öyle bir şiddetle fırlatmışım ki doğru havuza düştü.

"Oğlan, bu nasıl kafa?" dedim.

"Beyefendi, böyle kafalar bizde pek makbuldür. Böcek (asıl ismiyle) tutmaz," cevabını verdi. Evvela gidip eski fesi havuzdan çıkardı, sonra yenisini giydi. Derhal eski pantolonunun cebinden o sözü geçen aynayı çıkardı. Ne şekle girdiğini, ne güzellik, ne şirinlik kazandığını görmeyi merak ediyordu. O kurabiye kadar aynada güzeller güzeli yüzünü hayran hayran seyrederek yan kâküllerini elleriyle bir-iki sıvadı. Çingene neye döndü? Kime benzedi, size nasıl tarif edeyim? Ay, ay, durun... Tıpkı amma tıpkı... Komedi oyuncularından, kafatası gümüşle sıvanmış, çehresi basık, boyu bosu kısa birinin sahnede şık rolüne çıktığına benzedi.

Evin penceresinden büyük valide, "Biraz pudra ile beyaz leylak lavantası sürmezse güveyin süsüne ben eksik gözüyle bakarım," dedi.

Hizmetçi kız kapıdan bir yırtık eldivenle eğri bir baston uzattı.

Zavallı güvey işin alaya bozulduğunu anlayınca, yağmur selleri akmadıkça su yüzü görmeyen o kirli ayaklarına evvela çorapları, önüne koyduğum sarı yırtık iskarpinleri geçirdikten sonra elleriyle etrafa birkaç yaylım teşekkür saçarak ve eski urbalarını sımsıkı yakalayarak set merdivenlerini dört atlaya atlaya çıktı gitti.

* * *

Güvey o giyimle çergi civarında boy gösterince mahalle çocuklarının velveleli karşılaması, gürültülü kahka-

haları dağları çınlatmaya başladı. Biz de hemen tepeye koştuk. Elimi, eteğimi öpen irili ufaklı Çingenelerin haddi hesabı yoktu.

Kaynana kadın şişman karnını titreterek bana, "Biz akrabamızdan bile böyle iyilik görmedik. İnşallah hacca gidersin, evli değilsen Allah sana da böyle bir tane kısmet etsin..." iltifatıyla dua ve teşekkürde bulundu.

Biz o hayhuy içindeyken karşı taraftan bir ikinci gürültü koptu. "Gelin geliyor!" çığlıkları her tarafı istila etti. Gerçekten de al atlas[1] bir entari giydirilmiş, yüzüne gaz boyamasından bir duvak örtülmüş, iki tarafına beyaz teller sarkıtılmış kara kuru bir Çingene kızını, hanımlar bir üstten, iki de yandan üç şemsiye arasına almışlar, getiriyorlardı. O üç şemsiye gelini yabancıların meraklı gözlerinden pek saklayamıyordu. Eylül güneşinin akşam ışıkları altında parıldayan beyaz telleriyle bu Kıpti gelini çergiye alındı, sonra yine hanımlar tarafından bağışlanan bir sandalyeye oturtuldu. İşte bugün o kızcağız için şatafatlı bir yüz yazısı[2], o çergi bir gelin odası oldu. Ezana kadar akın akın hanımlar gelin seyrine geldiler.

Günbatımından sonra biz eve döndük. Gece saat yarıma doğru tepeden, kısık, yanık, ağlar gibi bir zurna feryadının akşamın sisli, hazin karaltılarını yararak bize kadar geldiğini işittik. Evvela hicazdan bir taksim edildi. Sonra "Entarisi ala benziyor, şeftalisi bala benziyor" şarkısına girişildi. Evet, entarisi ala benziyordu fakat şeftalisi hakkındaki rivayet güveyden sorulmaya muhtaçtı.

O perşembenin ertesi cuma günü öğle yemeğinden sonra tepeye çıktım. Kaynanaya sordum:

"Güvey nerede?"

1. Yüzü parlak, sık dokunmuş bir ipekli kumaş türü. (Y.N.)
2. Gelinin yüzüne yapıştırılan telli pullu süsler. (Y.N.)

"Eşekle Büyükdere'ye müşteri götürdü."

"Gelin ne yapıyor?"

"Çergide bulaşık yıkıyor."

Eğilip çergiye baktım. Kız kınalı ellerine bir avuç toprak almış, kalaysız bir tencere temizliyordu. Kendi kendime, "Galiba sabunları da yok," dedim.

Sonra düşündüm. Amma neyi? Artık gelini güveyi değil... Bu sefaleti miras alarak doğacak çocukları.

Sarıyer, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1898

ECİR VE SABIR

Çocuğun cenazesi evden çıkarılırken validesi Behiye Hanım, "Ah yavrum, Cemal'im... Ananı babanı bırakıp da nerelere gidiyorsun?" feryat ve figanıyla avazı çıkabildiği kadar bağırdı bağırdı. Istırabının yankısı duvarlara tesir eden bu yürek paralayıcı feryatlar ana kalbinde çıra gibi yandı tutuştu. Fakat o ebedî ayrılık yarasına çare olamadı. Şuursuzca bir şiddetle etrafına saldırarak birkaç cam kırdı. Haykırmaktan sesi kısıldı, nihayet yere düştü bayıldı.

Behiye'yi o acıklı hal içinde gören validesi Şeküre Hanım artık torununun ölümünün üzüntüsünü biraz unutur gibi olarak hemen kızının yanına koştu. Gelen bir-iki komşunun, aşçı kadının yardımıyla Behiye'ye limon koklattı. Ağzına çiçek suyu döktü. Göğsünü çözdü... kollarını ovuşturdu.

Talihsiz ana azıcık gözlerini açtı. Etrafına toplananlara göğsünü gösteriyor, evet, işte orada, eliyle işaret ettiği yerde sönmesi mümkün olmayan bir ateşin kaynadığını anlatmak istiyor. Şallar içinde bayramlık kırmızı fesi başında şimdi kapıdan çıkarılan, omuzlar üzerinde kuş gibi uçurulan o küçük tabutun arkası sıra koşmak, onunla beraber toprağa gömülmek arzusunu kısık sesiyle anlatmaya uğraşıyordu.

O ağıtları arasında diyordu ki:

"Vah Cemal'im! Ah yavrum! Bu sene büyük tövbenin[1] on sekizine kadar yaşayaydı beşini bitirip altısına basacaktı... Ne oldu bilmem ki? Kimlerin nazarı değdi? İlahi, gözleri çıksın... Yavrucuğum bir haftalığına uğradı... Bir ateş, bir nöbet, hekim ilaç, hoca, nefes deyinceye kadar a dostlar, uçtu elimizden gitti. Ah, cennet kuşu yavrum... Allah bana ayan etti. Benim içime apaçık doğdu. Amma ben dedim. Mektebe başlandığı günü başına elmasları taktım. Göğsüne şalı bağladım. Ne yaraştı! Ne güzellendi. Hanım... O ahu gibi gözler, kıvır kıvır kirpikler... pembe pembe, ebru ebru yanaklar, o günü yavrumu öpüp koklamaya doyamadım..." İki tarafına sallanarak: "İşte o zaman dedim. Bu oğlan bu güzelliğiyle, bu aklıyla yaşamaz dedim. Yavrumu o süsüyle, o şanıyla âmin günü[2] 'payton'un içinde görenler hep maşallah dediler... Şu yukarıki odada hocanın önüne diz çöktüğü vakit 'Rabbiyessir'i[3] ezberden su gibi, bir yanlışsız okuduydu..."

Komşulardan biri: "Sus kardeş... O çocuk değildi. Artık bir şeydi. Büyüyeydi akılda Eflatun'u geçecekti. İşte öyle akıllılar yaşamaz ki... Hani bir gün elmasım, aklına geliyor mu? Basma değiştirmek için çarşıya gittiydik. O yavrucuğumuz da beraberdi. Biz bir türlü dükkânı bulamadıydık, canına bin rahmet... Rahmet de ne ya, o zaten cennet kuşu makamına gitti bile. Cemal'im basmacı Rum'u görünce bizden evvel, 'İşte anne bu!' demedi miydi?"

Diğer bir kadın: "Akıllıydı... Akıllıydı ya... yok hanım, çok akıllıydı... Aklımdan hiç çıkmaz. Ben bir gün

1. Cemaziyelevvel ayı. (Y.N.)

2. Âmin alayı. Çocukların mahalle mektebine başladıkları gün yapılan merasim. (Y.N.)

3. İşleri kolaylaştırıp manevi rahatlık verdiğine inanılan kısa bir dua. (Y.N.)

evin kapısı önünde küfeciden çalı fasulyesi alıyordum. Herife çeyrek bozdurdum. Nasıl oldu bilmem, hesabı karıştırdık. Galiba ben heriften yetmiş para istiyordum. O bana doksan para veriyordu: 'Ayol hile etme, benim senden alacağım yetmiş para, bana niçin doksan para veriyorsun?' diye haykırdım. Fasulyeci de, 'A hanım, hiç aklın yok mu? Yetmiş para ile doksan paranın hangisi fazla?' dedi. Benim de zihnim karıştı, doğrusunu birdenbire bulup çıkaramadım. O aralık kapının önünden yavrum... Ah Cemal'im (altı-yedi kadın hep bir ağızdan: 'Ah Cemal'im!') geçiyordu. Yavrumu çağırdım. 'Oğlum şu herif beni aldatacak. Yetmiş para ile doksan paranın hangisi büyüktür?' dedim. O küçücük gözlerini yüzüme dikti, biraz düşündü, 'Yetmiş para büyüktür,' cevabını verdi, sonra ben de, 'Ben bilmiyorum zahir, şu çocuk olmasa beni aldatacaksın,' azarıyla herifi savdım."

En yüksek ses bu feryadın –tabirim af buyrulsun– primadonnası[1] sayılan sevdiğini kaybetmiş validenin olmak, komşu hanımların inceli kalınlı ağlama sesleri buna karışmak üzere bir saat kadar böyle Cemal'in iyi huyları sayılıp dökülerek yaş döküldü. Feryat edildi. Biraz sesler hafiflemek, gözyaşları dinmek üzereyken beş-altı yaşındaki çocuğunu elinde tutmuş bir komşu hanım daha göründü. Odaya girer girmez oradaki bir kadın yeni gelene elindeki çocuğu işaret ederek:

"Ayol, Mehmet'i niçin beraber getirdin? O Cemal'le kırklı[2] değil mi? Şimdi Behiye Hanım görecek, meraklanacak. Yine feryadı ayyuka çıkacak. Zavallı kadın biraz susar gibi olduydu."

Yeni gelen kadın: "Ne yapayım kardeş, kime bıraka-

1. Operada başrolü oynayan kadın oyuncu. (Y.N.)

2. Birinin kırkı çıkmadan öbürü doğan akraba veya komşu çocuklarından her biri. (Y.N.)

yım? Evde kimse yok ki, bizimki (eliyle cenazeyi işaret ederek) oraya gitti. Kaynanam evde amma... o artık insandan sayılmıyor ki, yerinden kalkamıyor. Sahi midir, inadına mı yapar bilmem ki! Yine bu gece ne döşek kaldı ne yorgan... Başıma geleni anlatsam kırk yıl bitmez..."

Öteden Behiye Hanım Mehmet'i görerek validesinin elinden çekip alır. Bağrına bastırarak yine üst perdeden:

"Ah, yavrum Cemal'im, bununla kırklıydı."

Çocuğu öper. Bütün analık üzüntüsü kuvvete dönüşüp kollarına akmış gibi Behiye bağıra bağıra Mehmet'i göğsü üzerine sıkıştırınca neye uğradığını bilmeyen zavallı çocuğun bütün kanı çehresine hücum eder. Gözleri fincan gibi büyür. Behiye Hanım'ın "Ah Cemal'im" diye kederli feryadına kucağındaki Mehmet'in sıkıştırmanın şiddetinden, "Aman anne ben de ölüyorum!" feryadı karışır. Behiye yine matemin derecesini azıştırır. Bayılmak derecelerine gelir. O aralık ne yaptığını bilmez bir halde kucağındaki Mehmet'i bohça gibi kaldırıp karşıya fırlatarak:

"Benimki benden gitti, besleyemedim, öldü. Allah'ın emri böyleymiş, ne yapalım! Ellerinki yaşasın. Vallahi haset etmem. Güle güle büyüt kardeş."

Mehmet fırlatılınca başını mindere çarpar. Kadının matemli sıkıştırmasından kurtulduğu için çocukcağız artık sevincinden kafasının acısını hissetmeyerek annesine sokulup sorar:

"Anne... Behiye Hanım'a ne oldu böyle?"

Validesi usulca çocuğun kulağına:

"Cemal öldü de..."

"Cemal öldü mü? Öldüyse onu nereye götürdüler?"

"Sus canım, mezarlığa götürdüler."

"E? Orada ne yapacaklar?"

"Şimdi ağzını koparırım. Mezarlıkta ölüyü ne yaparlar? Gömerler."

Mehmet bir ağlama tutturarak:

"Anne, ben ölürsem beni gömmesinler... İstemem, istemem."

Karşıdan konuşmayı işiten Behiye Hanım avazı çıkabildiği kadar üç-dört defa haykırarak:

"Ah, eşlerim, dostlarım, benimkini gömdüler. İşte ah, kara topraklara soktular. O pamuk gibi oğlan nerelerde? Yerlerin altında... Hay! Hay! Hay!"

İhtiyar bir kadın: "Kızım Behiye, kendini o kadar harap etmek iyi değildir. Allah'ın emrine razı değil misin? Cenabıhak onu senden çok seviyormuş, aldı... Ne yapalım, elden ne gelir?"

Diğer bir kadın: "A hanım! Dokunmayınız ağlasın... Ağlamak iyidir. İçinin zehri akar. Naciye'm öldüğü vakit ben tıkandım, bir türlü böyle ağlayamadım da sonra Hud Dağı gibi karnım şişti. O zaman bizimki Halaç Hoca'ya gösterdi. Hoca bana, 'Gözlerinin zehri karnına akmış,' dedi. A, anadır. Canı yanıyor. Şimdi onun yüreciği çıra gibi parlar şöyle... A, lakırdı mı bu? Bağır kardeş... Bağır, içinin zehri boşansın. Sonra kütükler gibi şişersin..."

Diğer bir kadın: "A hanım! Ağlama öğüdü verme öyle. Ölüye ağlamak günahtır. Bunun kitapta yeri var. Kızıltaş'ta sen hiç Gümüş Servi'nin vaazını dinlemedin mi?"

Bu yaslı valideyi teselli için "Allah ecir ve sabır versin" demeye gelen kadınların üç-dört gün arkası kesilmez. Ecir ve sabır kelimelerinin anlamlarına bakılırsa gelenlerin taziye vazifesi ağlayanı susturmak olacağına şüphe yokken aksine ah ve figana teşvik edenler görülür. Her yeni gelenin yeniden taziyesiyle Behiye Hanım'ın teessür yarası tazelene tazelene zavallı kadın bir hafta zarfında o kadar gözyaşı döker ki artık gözyaşı torbalarında akıntı sermayesi kalmaz. Gözleri kurur fakat gelen kadınların taziye tarzlarına karşı ağlamamak mümkün değil ki, o yürek yakan suallere, sonsuz ayrılığa uğramış bir valideyi

çıldırtacak türde tesellilere karşı ağlamamak mümkün olamayacağını, mümkün olsa da ayıp olacağını görür.

Bu birinci haftada konunun komşunun taziyesi biter. Şimdi çocuğun vefatını geç haber alan uzaktaki eş dosta sıra gelir. Uzak semtlerden hatta denizaşırı yerlerden her gün bir-iki kafile kadın görünür. Her ne kadar çocuğun vefatı üzerinden sekiz-on gün geçmişse de son gelenler vakayı yeni duymuşlar... Onlar için hadise taze demek... Ne kadar bağırır çağırırlar, üzüntülerini anlatmakta ne derece şiddet gösterirlerse kendilerini o oranda dostluklarını ispat etmiş sayarak daha sokak kapısından girer girmez:

"Gelemediğimiz için bizi affedin... Vallahi yeni duyduk. Ah kardeş! O tombul oğlan... Şuralarda koşup gezen o güzel Cemal... Gitti ha! Aman... Aman sus... Söylemeye insanın dili varmıyor. Vah yavrum!"

Bu şiddetli üzüntünün kalplerde uyandırdığı derin bir hassasiyetle hanım hanımın, hizmetçi hizmetçinin boynuna sarılır. Gelenlerin hususiyet ve samimiyetlerinin derecelerine göre evvela bir matem öpüşmesidir başlar. Ardından gözyaşları birbirine karışarak feryada girişilir. Bu sokak kapısı faslı... Bunun devamı dokunaklı bir şekilde yukarı katta tamamlanır. Birkaç gün de bu şekilde geçer. Fakat artık Behiye Hanım'da ağlayacak hal kalmaz. Avurdu avurduna çöker. Zavallının sağlığından validesi, kocası endişeye düşerler, hekimlere müracaat edilir. Doktorlar Behiye'nin asla ağlatılmamasını, gezdirilmesini, üzüntüsünün hafifletilmeye uğraşılmasını, hasılı çocuğun acısını unutturacak sebepler bulunmasını tavsiye ederler. Şeküre Hanım hâlâ ardı arası kesilmeyen "ecir ve sabır"cıların önüne çıkarak Behiye'nin yanında artık "ecir ve sabır" sözü etmemeleri, ölen çocuktan asla bahsedilmemesi lüzumunun doktorlar tarafından şiddetle ihtar edildiğini söyler. Bu tembihinin aksine hare-

kette bulunacakların Behiye'nin yanına çıkmamalarını rica eder. Fakat kadınların hepsine söz anlatmak mümkün mü? İkisi rica, istirham dinlerse üçü kulak vermez. Yine bildiğini söyler. Böyle bin tembih, istirham ve ihtarla Behiye'nin, artık hasta düşen o zavallının yanına çıkarılan kadınlar Şeküre Hanım biraz odadan ayrılır ayrılmaz evvela birbirlerine:

"Yavrucuk tosun gibiydi... Acaba ne oldu? Hangi hastalığa tutuldu... Ah, sormaya da bir türlü dilimiz varmıyor ki... Ah, nasıl varsın kardeşler... Öyle gürbüz çocuk... E... Bir varmış bir yokmuş dünyası bu... Hastalık gelince cılıza, gürbüze bakar mı!"

Behiye kurumuş dudaklarıyla bu suallere cevap vermeye uğraşarak:

"Evet, tosun gibiydi... Şuralarda gezip koşuyordu. Bir akşam mektepten geldi. Başçağızını dizime dayadı. Baktım yavrumun neşesi yok. Önce yemek yemedi. Anne üşüyorum dedi, örttük, bastırdık. Sonra vücudunu bir ateş sardı, bulantılar başladı. Nesi varsa hanım, başçağızındaydı. Yavrucuk hep başını, alnını gösteriyordu. Gözleri çakmak çakmak oldu. Aklımız başımızdan gitti. Hekim, hoca, buzlar, karlar, ilaçlar... Hastalığının haftasında mıydı neydi... Kardeş, bir akşam ağzına ilaç veriyordum. Ah, analar başından ırak. Dostlarıma Allah göstermesin. Düşmanlarıma da yazık... Yavrumun çehresi değişti. Ben ilacı içiyor zannediyordum. Meğer o çene atıyormuş[1]... Uçtu hanım... Gitti yavrum. Ah Cemal'im..."

Hikâyenin bu noktasında güya Cemal o dakikada yeniden ruh teslim etmiş gibi yine feryat başlar. Şeküre Hanım odaya koşar amma çoğunda kızını bayılmış bulur.

Behiye'nin annesi böyle rica ve istirhamla kadınlara

1. Ölmek üzere olmak. (Y.N.)

söz anlatmak mümkün olamayacağını görerek son tedbir olmak üzere gelenleri Behiye'nin yanına sokmazdan evvel ölen çocuktan bahsetmeyeceklerine dair birer ikişer defa yemin ettirmek çaresine başvurur. Fakat maalesef bu tedbiri de fayda vermez.

Böyle yeminler, sözlerle şartlı olarak Behiye'nin yanına salıverilenler arasında sözünü çiğneyecek hareketlere cüret edenler, yeminini bozanlar eksik olmadığı gibi sözünü tutacak kadar dayanıklı olanlar da, ölen çocuğa dair açık açık değil fakat üstü kapalı üzüntü beyan etmekten, kaşla gözle olsun o "ecir ve sabır" manasını bildirmekten kendilerini bir türlü alamıyorlar, her halde[1] Behiye'yi ağlatıyorlardı. Bakınız nasıl:

Vefat hadisesini en geç haber alanlar, ecir ve sabır versin demeye koşmakta gecikmiş olduklarını ahbaplık, dostluk şanına bir türlü vermeyerek bu gecikmelerini affettirecek bir aceleyle taziyeye koşuyorlar. Sokak kapısından girince bunları karşılamaya çıkan Şeküre, matemli Behiye'nin keyifsizliğinden, bu yüzden cennet kuşu Cemal'in hatırasının onu fazla etkilediğinden, artık onun yanında çocuğunun vefatına dair tek bir kelime ağıza alınmaması hakkındaki hekimlerin tekrar tekrar tembihlerinden kesin bir şekilde bahsederek gelenleri yeminle birer birer dillerini tutmaya zorladıktan sonra kızının yanına girilip de Behiye bu kadınlarla karşı karşıya gelince misafirler şu ziyaretten maksatları Allah ecir ve sabır versin demek olduğunu sözlü olarak değilse de halleriyle pekâlâ anlatıyorlardı. Behiye'ye dikilen ilk bakışlarıyla:

"Vah zavallı kadın, ne kadar bozulmuşsun! Hani yavrucuğun? Çocukcağız şimdi senin yumuşak kucağına bedel siyah katı topraklara mı gömüldü?"

1. "Her halükârda" anlamında kullanılmıştır. (Y.N.)

Evet, suskun birer çehreyle bu müthiş anlamı pekâlâ anlatıyorlardı. Behiye onların, onlar Behiye'nin yüzüne bakarak manidar, kederli gözlerle bir kere bu anlatma ve anlaşılma yaşandı mı matemli valide artık dayanamıyor, ağlamaya giriş olan ufaktan bir "hu hu" salıveriyor, bu "hu hu" misafirler tarafından "uhu uhu uhu"larla karşılık görüyor. Sonra mendiller çıkıyor, iş fitili alıyor, bayağı küçük bir matem ediliyor. Artık limonlar, çiçek suları, kordiyaller yeis ve heyecanın yatıştırılması hususunda tesirsiz kalıyordu. Hem bu matem üstü kapalı bir matem sayılıyor, açık değil. Çünkü Cemal'in ismi hiç ağza alınmadı. Güya misafir hanımlar sözlerinden caymadılar, yeminlerini bozmadılar. "Allah ecir ve sabır versin" sözü alenen söylenmedi. Fakat ölmüş çocuğun davranışlarındaki, işlerindeki bütün güzellikler teker teker yine sayılsaydı kederli validesi işte ancak bu kadar ağlayabilirdi.

Şeküre Hanım bu şekilde de matemin önünü almak mümkün olamadığını görünce gelenlere kapıyı açmamaya karar verir. Aşçı kadın, küçük hizmetçi kız ve evde bulunan diğerlerine evvela pencereden bakarak gelenlerin ecir ve sabırcı olmadıkları anlaşılmayınca kapıyı açmamalarını sıkı sıkıya emir ve tembih eder. Fakat küçük evlerde böyle bir emrin uygulanması ne kadar güçtür. İçeride cıvıl cıvıl kalabalık kaynarken kapıyı çalana o evi boş zannettirmek mümkün olur mu? Aşçı, hizmetçi takımından kadınlar bu emrin hükmünü yerine getirebilmek için bir-iki defada akıllılık eseri gösterirlerse üçüncüsünde emri de tembihi de yerli yerince unutarak bakmadan kapıyı açıverirler. Korkulan şeyin yaşanmasından sonra akılları başlarına gelir... "A... Ben kapıyı açmayacaktım amma unuttum," derler. En büyük mazeret sebepleri de işte bu sözlerden ibaret olur.

Zavallı Şeküre Hanım ne yaptı, nasıl hareket ettiyse kızını bu ecir ve sabırcıların teselli derdinden kurtara-

madı. Behiye'nin her gün ayıla bayıla hali gittikçe kötüleşti. Nihayet çocuğun vefatından bir buçuk ay kadar sonra o evden bir ikinci tabut daha çıktı ki bu da ecir ve sabrını yavrucuğunun mezarı yanında aramaya giden, daha doğrusu taziyecilerin ağlata ağlata öldürdükleri talihsiz valideydi.

Cenaze evden çıkar çıkmaz Şeküre Hanım odunluğa iner. Kızının vefatından dolayı kendine en evvel ecir ve sabıra gelecek en hatırlı dostunun başında acısına dayanılmayacak bir yara açmak için boylu boslu bir meşe sopası seçer. "Hani senin Behiye'n? Anasını, kocasını bırakıp da nerelere gitti? Ah, kara toprak neler alıyor! Zavallı Şeküre! Ne talihsiz başın varmış! Dayanılacak şey değil... Allah sana sabırlar versin! Ağla, ağla, içinin zehri aksın!" taziye feryadıyla kapıdan içeri girenlerin başına gözüne indirerek birkaçını ağırca yaralar.

Torununun ardından kızını kaybetmenin yoğun üzüntüsüyle Şeküre Hanım'ın çıldırdığına karar verilir. Ertesi günü mahallece gerekli ilmühaber[1] düzenlenerek zavallı kadın darüşşifaya[2] gönderilir.

Şeküre Hanım'ın intikam darbesinden tadacak kadar erken davranmayı başaramayan, uzaklardan gelen taziyeciler o hanede "Allah ecir sabır versin" diyecek, uzun uzadıya ağlatacak kimseyi bulamadıklarına çok üzülürler. Mahzun mahzun geri dönerler.

Henüz Behiye'nin vefatını işitemeyerek hâlâ Cemal'in ecir ve sabrı için gelenler vardı. Bunlardan Behiye'nin de vefatını, Şeküre'nin felaketini haber alanlar, "Vah vah, Behiye ölmüş, anası da acıdan tımarhaneye gitmiş. Acaba evde başka kimse yok mu? Bari aileden birini

1. Bir kimsenin fiziksel, ruhsal ya da medeni durumunu gösteren belge. (Y.N.)
2. Hastane. Zaman içinde akıl hastanesi anlamını da kazanmıştır. (Y.N.)

bulup da, 'Mevla ecir ve sabır versin,' diyeydik," zemininde teessürlerini ifade edenler de çok oldu. Hâlâ taziyecilerin arkasının kesilmediğini zavallı Şeküre Hanım tımarhaneden duyarak aşırı öfkeyle sonradan gerçekten çıldırdı. Buna da kimse şaşmadı. Herkes hatuna hak verdi.

1324 (1908)

KEDİM NASIL ÖLDÜ?

Önsöz

Altı sene evvel (1328 [1912]) yazmış olduğum bu kedi hikâyesini bugün geçmişten gelecek sayfalarına naklediyorum. Hikâyenin bir kediye dair olması ciddiyetinden, hüznünden, doğallığından hiçbir şey kaybettirmemiştir.

Bu insana ait olmayan hayat hikâyesi bazı noktalarda kader açısından hayvanların insanlara ne kadar yakın olduğunu gösteriyor, adamı düşündürüyor.

Bir kedi nedir? O da bir baba soyundan gelme bir sevda mahsulü, bir ana yavrusu değil mi? Onlar da çocuk, genç, ihtiyar olmak gibi hayatın üç devrini yaşayarak ölmüyorlar mı? Leşlerinin çoğunlukla belediye arabalarıyla taşınması netice itibarıyla benzerlik esasını ihlal edecek bir ayrılık gayrılık değildir.

Bu evcil hayvanın aile hayatımızın refahında ve yoksulluğunda ortaklığı yok mudur? Bir ev kedisi mensup olduğu ailenin tür bakımından bir gömlek dışarı üyelerinden sayılmaz mı?

Bizimle dost yaşayan bu hayvancıkların ölümlerinde akrabamızdan birini kaybetmiş gibi bazen ağladığımız olmamış mıdır? İşte bu dostlarımızdan birinin kısa bir hayat hikâyesini yazdım. Bu işe yaramaz hikâyeyi arkadaşlardan birkaç zata okudum. Evvela birçok güldüler, sonra bir hayli düşündüler. Neticede gözleri yaşaranlar da oldu.

Bu naçiz eseri bugün umumun gözü önüne çıkarmak cüretinde bulunuyorum. Belki bu hareketimi bir küstahlık sayanlar, insanlar bitti de artık kediler köpekler mi kaldı diyenler olur. Fakat hikâyeyi okumadan hükümde acele etmemelerini rica ederim.

Hikâyenin yazıldığı tarihten bugüne kadar dünyamız her bir sene ekseni üzerinde üç yüz altmış bu kadar defa fırıldak gibi dönerek yörüngesinde altı kere dolandı. Bu sonsuz devirlerin bizde meydana getirdiği küçüklü büyüklü değişikliklere bu hikâyede bir ölçü buluyorum. O da üslubumun o vakitten bu âna kadar uğradığı değişikliktir. Bu karşılaştırmayı okurlarıma bırakmak için, hiçbir tashih süslemesi yapmaksızın bu eserciği altı sene evvel doğduğu şekliyle, okuyacakların huzuruna çıkarıyorum.

Bu değişikliğe kim itiraz edebilir? Hayatın her nefesi hissedilmez birer dönüşüm adımıdır. O müddetten beri değişimden kendini korumuş bir canlının tasavvuru mümkün müdür ki bundan dolayı ben ayıplanayım?

Heybeliada, 6 Şubat 1334 (1918)
Hüseyin Rahmi

KEDİM NASIL ÖLDÜ?

Cinsi, İstanbul'da doğmuş bir Ankara melezi, adı Nazlı'ydı. Kedilerde ender rastlanan açık krem tüyleri, gözleriyle renkçe ahenkli, henüz belirmiş koncaya benzeyen minimini pembe burnu, top çehresi, kıvır kıvır ipeklere gömülmüş ufacık kulakları, toz gibi atılmış ipeği andırır kaba kuyruğu, hasılı genel görünümüyle Nazlı tabii bir kedi olmaktan çok adeta nefis bir tabloydu.

Birkaç sene evvel Avrupa'da açılan kedi sergisinde yirmi beş bin frank kıymet biçilen bahtiyar bir kedinin resimli gazetelerde fotoğrafisini gördüğüm zaman onu güzellik olarak Nazlı'nın aşağısında bulmuştum. Fakat ne çare ki bu zavallı Şarklı, güzelliklere daima ilgisiz kalan, kadir kıymet bilmez çevresinin umursamazlığı içinde meşhur olmadan söndü gitti.

Bu en süslü salonlara, düşes, kontes kucaklarına layık kedi her sene yazlığa göç ettiğimiz vakit yağlı yemek dolabına tıkılarak yük arabasının gerisine kaldırılırdı. Talihsiz hayvan, o da memleketinin insanları gibi Şarklılığın bütün sefaletlerini çekti.

Bir sene manda arabacısı demişti ki:

"Beyefendi, Galata'dan geçerken teldolabın içindeki bu hayvana bakmadık insan kalmadı. Bazıları bakmakla yetinemeyerek, 'Bu kedi midir yoksa başka cins bir mahluk mudur?' diye benden sormaya vardılar."

Gerçekten de o, memeli hayvanlar ile kuşlar arasında seçkin bir türe mensup gibiydi. Kursaklarını şişirerek dem çeken güvercinler gibi –güzelliğinden duygulanarak zannolunacak– bir gururla göğsünü çıkararak azametle bir duruşu, bir bakışı, sanki her şeyi hakir görürcesine bir seyredişi vardı.

Mağrur olduğu kadar da hırçındı. Pek samimi birkaç aşinasından başkasının uzanan okşamalarına tahammül göstermez, hemen tırmalar, kaçar, kendini okşatmaz, hele çocuklardan hiç hoşlanmazdı.

Güzelliği esaretine sebep oldu. Çalarlar yahut kaçar endişesiyle onu evde mahpus tutar, bahçeye, sokağa salıvermezdik. Diğer kedilerin gezinme hakkı olan duvarlara, ağaçlara tırmanmak, damlarda gezmek, mahalleyi dolaşmak hürriyetinden mahrumdu. Evlerimizin hanımları gibi dışarıdaki havayı pencereden teneffüs eder, ancak kafes arkasından güneşlenirdi.

Kedilerin aşk sarhoşu oldukları mevsimlerdeki cinsel ihtiyaçlarını tatmin için elden geleni esirgemezdik. Kanunlarda[1] kış soğuğundan ortalık donarken bu yumuşak, bu küçük mahluklar kızarlar. Damlarda sevda coşkunlukları, arzu feryatları başlar.

İşte bu mevsimlerde bizim bahçe kapısının önü coşkun âşıklarla dolar. İtalyan sevdalılarını kıskandıracak serenatlar, senfoniler, alafranga gırtlak nağmelerinin türlü çeşidi işitilir... Meyhaneden dönerken âşıklarının semtlerinden geçen hovardaların naralarına benzeyen taşkınlıklar duyulur.

Bu âşıkça gösterinin sebebinin kendi olduğunu anlayan Nazlı, bahçe kapısının arkasına iner, hayranlarının bu davet avazlarına ince, tatlı, hafif, ruh okşayan mırıltı-

1. Kanunuevvel ve kanunusani yani aralık ve ocak ayları. (Y.N.)

larla aralıktan cevap verir. Dışardaki babayiğitler arasında kapıya bir hücum kıyameti vuku bulur. Sıçrayan, yıkılan, siyen, dört ayağı üzerine gerilip boynunu çarpıtarak göğüsten do sesi salıveren, ayılan, bayılan... bir sevda arbedesi ki tarife gelmez.

Vuslata engel olan o kalın kapı açılmayınca Nazlı'nın o ham, nazik sesi kaba, kulak tırmalayan bir yakınma feryadına dönüşür. İki tarafın bu akortsuz konseri mahalleyi bıktıracak bir dereceyi bulur.

Aşüfte kedi kaçacak bir delik bulmak için birinci kat pencerelerine koşar. Âşıklar onun sesini yukarıdan işitince derhal pencere karşısındaki ayva ağacına tırmanırlar. Ağacın dallarında hovardalıktan yüz göz kir, tırnık içinde, her renkte, hevenk hevenk kediler peyda olur. Nazlı'yı yüke, dolaba, kömürlüğe kapamak para etmez. Zavallı hayvan kuru bir havuza dalmaya uğraşan ördek gibi baş salarak kendini yerlere atar. Yuvar yuvar yuvarlanır, sırtını tahtalara, taşlıklara sürterek kıvrım kıvrım kıvranır. Dalgalanır. Çalkanır. Sonra kalkar, haykırır, haykırır. İçi yanar. Su arar. Aman Yarabbi, ne ateş! Kâseleri boşaltır, harareti sönmez.

Evin içinden ve dışından bu yatıştırılması imkânsız iniltiler mahallenin rahatını cidden mahveder. İş bir mesele şeklini alır. Komşu ninelerden şikâyetler başlar. Çünkü kiminin Tekir'i kiminin Tosun'u kiminin Sarman'ı, Pamuk'u bizim Nazlı'ya abayı yakmış.

Karşımızda bir ihtiyar hanım vardır. Kediler damlarda gırtlak nağmesi salıvererek ortalığı birbirine katmaya başladılar mı o da hemen pencereden görünür, şikâyete girişir:

"Yandım a dostlar, bu aznavur[1] kedilerin ellerinden! Ne damlarda kiremit ne de mahalle halkında kafa beyin

1. İriyarı, sert, kaba. (Y.N.)

kaldı. Hep bu yaygaralar, patırtılar komşunun o Nazlı'sı için olmuyor mu! Kedi değil mi, hay nerede varsa hepsi yerin dibine batsın. Tatlı uykudayken gece yarıları penceremin önünde acı acı bir haykırma oluyor, yangın var zannıyla sıcak döşeğimden fırlıyorum. Bir de ne bakayım? Duvarın üstünde aygır gibi bir kızgın kedi haykırmıyor mu? Mahalle bekçisinden daha açık, tane tane bir şeyler söylüyor amma uyku sersemliğiyle anlayamıyorum ki. Gündüzü öyle gecesi böyle... Kulaklarımızın beş dakika dinç olması için artık bu musibet kedilerin ellerinden nerelere kaçalım? Bir dişi kedim vardı, Ebru, kızdı. Erkek kediler dışarıdan, o içeriden acı acı, boğuk boğuk, çirkin çirkin haykırmalar... Artık bunlardan dad bir feryat iki[1] kaldım. Ebru'nun beline terlikle vurdum, nişadır[2] içirdim, olmadı. Halaç Hoca'nın kalp rahatlığı için bana verdiği yazılı kâğıdı suda ezip yutturdum, yine kâr etmedi... Mırnav da mırnav... Hay ilahi, seni mırnavlar götürsün kudurmuş kâfir...

Kediler mutfak kapıma hücum ettiler. Çürük bir evim var. Başıma yıkacaklar... Siyme kokusundan bahçeye çıkılmıyor. O koca kafalı kızgınlar, kuyruklarını kaldırıp kaldırıp vücutlarını iki tarafa titreterek rast geldikleri yerlere arkalarından ince fıskiye gibi salıveriyorlar. Aman ne mundar, ne keskin kokusu var... Mutfak kapısının arkasına kazanı, leğeni, kıyma tahtasını, daha ne kadar ağır eşyam varsa dayadım. Yığdım. Başa çıkmak ne mümkün... Kapıyı devirecekler... Artık canıma kâr etti.

Bir gün Ebru'yu tutup, 'Alınız, istediğiniz bu değil mi?' dedim, dışarı fırlattım. Kurtuldum. Nazlı'nın sahipleri de böyle yapmalılar ki mahalle biraz dinlensin... Ah,

1. Şikâyet bildiren bir söyleyiş. (Y.N.)
2. Amonyak tuzu. (Y.N.)

Rabbimin emrine karşı gelinir mi hiç? Öyle buyurmuş, öyle olacak..."

İhtiyar hanım böyle söylenirken bitişik komşu Adviye Hanım da pencereyi açar. Konuşma başlar:

"Adviye Hanım komşucuğum, yine şikâyetin kedilerden mi?"

İhtiyar hanım: "Sorma Adviye... Evimi başıma yıkacaklar... Beş dakika rahat ve huzurum yok..."

"Ah hanım, kedi derdi kimin başında yok ki sende olmasın... Ahir zaman kedileri... Pek coştukları vakit bazen adeta dile geliyorlar. Geçen günü pencereden payladım da bana karşılık verdi. Fena fena lakırdılar... Kendi akrabamdan duymadığım pis sözleri kedilerden işitiyorum. Açık açık öbür ismiyle bana kötü karı demesin mi? Muhtarın dudağı yırık kuyruksuz kedisi... Akşam bizimkine anlattım. İnanmadı: 'Evde kavga edecek kimse kalmadı, şimdi de kedilerle atışıyorsun, hiç kedi lakırdı söyler mi?' dedi..."

"A, nasıl söylemez. Gelsin de bana sorsun. Geçen akşam bekçi o gobat[1] diliyle yangını bir türlü anlatamadı da acaba nerede diye merak edip söylenirken kedinin biri damdan tane tane, 'Doğancılar'da... Doğancılar'da,' diye tekrar tekrar haykırmasın mı? Hay hikmetine kurban olduğum Rabbim... Aksaray'daki kedi Doğancılar'ı nereden biliyor? Ben insanken bekçinin ağzından anlayamadığımı o nasıl anladı? Saracın Hayriye kedisiyle kavga ederdi. Ben tahtaboştan[2] dinler de gülerdim. Hiç kedi lakırdı anlar mı derdim... Hayriye, 'Gülme hanım gülme... Allah kimsenin başına vermesin... Benim kedi lakırdı anlar... İnsana kürek kürek pay verir. Ah, o ne edepsiz

1. Kaba, biçimsiz. (Y.N.)
2. Damın düz bölümü, taraça. (Y.N.)

tekirdir,' derdi. Meğerse sahiymiş... Senin Mestan nerede hanım?"

"Kim bilir hangi cehennemin dibinde... Hırsız kedi. Bana evladımdan hayır gelmedi de ondan mı gelecek? Bu eve yanaştığı vakit el kadar sıska bir kediydi. Akladım pakladım. Helali hoş olmasın, baktım büyüttüm... Başıma haydut kesildi. Bilirsin ki kaç senedir mümeyyizinkilerle[1] dargınım, benim yezit Mestan gider gider onların dişi kedisine et dolaş olur. Kör olası, mahallede başka oynak kedi mi yok? Muhtarın Pamuk'unun nesi var?"

"A, ilahi kardeş... Kedi kısmı bir kere kızdıktan sonra dargınlık bilir mi hiç?"

"Her şeyi biliyor da dargınlığı niçin bilmiyor! Hanım, bu kedinin her hali insana benzer. Hani bazı azgın hovardalar vardır. İşte onlar gibidir. Bir hafta on gün ortadan kaybolur. Nihayet bir gün yüz göz bere, tırmık içinde, öyle mundar, öyle köpeklemiş bir halde gelir ki kokudan yanına varılmaz. Merhametim koymaz. Haline acır, karnını doyururum. Mangal altına kıvrılır yatar. Yirmi dört saat ölü gibi uyur... Ertesi gün haydi yine fertik[2]. Damdan dama uğurlar ola. A hanım, insanın evladı olsa bu çekilmez..."

Komşu hanım böyle uzun uzun kedisinden şikâyet ettikten sonra yine şu nakaratı tekrar eder:

"Rabbimin emrine karşı gelinir mi hiç? Öyle buyurmuş, öyle olacak..."

Ben komşumuz hanımın bu bilgece olduğu kadar çaresiz görünen tavsiyesine uyarak Nazlı'mı tüyleri ürpermiş, gözleri büyümüş, ağızları köpürmüş bir alay

1. Eskiden devlet dairelerinde kâtiplerin yazılarını inceleyip düzelten memur. (Y.N.)

2. Kaçmak, tüymek anlamlarında kullanılan Almanca kökenli söz. (Y.N.)

haydudun arasına atamazdım. Fakat mesele de acilen çözüme muhtaçtı. İlk senelerde bir hayli tereddüt devreleri geçirdikten sonra nihayet işin kolayını bulduk. Bahçede inleyenlerden en yakışıklı, en gürbüz bir delikanlıyı haneye damat alarak bizim postalla[1] alt kata bir odaya kapamakla mesele halloluyordu.

* * *

Nazlı, yaşam süresi olan on iki sene zarfında dünyaya otuz altı yavru getirdi. Bu otuz altıdan bir tanesi yalnız anaya benzedi. Onun gibi tüylü ve güzel oldu. Diğerleri bayağı kedilerdi. Her seneki işimiz bu yavruları toraman bir çağa getirdikten sonra eşten dosttan münasip birer kapı bularak birer birer yerleştirmek olurdu.

Nazlı pek avcı, hele farelerin sulh kabul etmez, amansız bir düşmanıydı. Vücudunda harekete kudret bulunduğu son dakikalarına kadar onlarla mücadelesini kesmedi. Yavruları da bu karaktere tamamıyla vâris birer kahraman olarak çıktıklarından kapılandırdığımız yerlerden bu yönden daima teşekkürler duyardık.

Sekiz-dokuz yaşından sonra kedide evvelki vücut zindeliği kalmadı. Tüyleri seyreldi. Adeta kalın, kaba kıl haline geldi. Gözlerinin tüylerle aynı olan rengine varıncaya kadar her tarafı soluyor, yıpranıyor, hayat suyu çekiliyor, kuruyordu.

Kışın mangal altı, soba başındaki istirahatlerini boyuna uzatır oldu. Bahar güneşine uzun müddet hissiz kalan ihtiyar ağaçlar gibi, sevda mevsimlerinde geç uyanmaya başladı. Bahçelerden, damlardan gelen davet nağ-

1. Düşkün. (Y.N.)

melerini işittiği zaman uyuduğu sıcak köşeden bazen başını kaldırır, etrafı dikkatle dinler, onlara cevaben hafifçe bir-iki homurdandıktan sonra ufak şiltesi üzerine yine kıvrılarak yatar, inzivayı, sessizliği, rahatı artık hava ve aşka tercih ettiğini anlatırdı.

Son senelerinde cinsel muhabbete rağbeti geç, ağır ve hemen iştahsız olurdu. Fakat tek tük, cılız mılız yine doğururdu.

Son üreme gayretiyle davrandığı, taliplilerine karşı şuhça tavırlar almaya uğraştığı zamanki haline bakardım. Zavallıda tamamıyla geçkin fakat güzel bir kadının güzelliğinden artakalanı, hayran olunarak geçirilmiş bir mazinin gururunun izlerini bulurdum. Bir kadın için pek korkunç olan bu güzelliğin solmasını hissettirmemeye uğraşarak onu anlayışla okşamak isterdim. Elimi boynuna uzattığım zaman tüyle örtülmüş deri ve kemikten başka sevecek bir şey bulamaz, ondan çok ben hüzünlenirdim. O, minnettar bir şekilde ince bir hırıltıyla gözlerini süzerek bu okşanmaya vücudunu sunar, okşayan elime daha fazla temas etmek için sırtını kubbelendirirdi. Çünkü onu artık benden başka sevenler azalmıştı.

* * *

On ikinci yılında yani hayatının son senesinde sevda işareti gösteremedi. Doğurma kabiliyeti gösteremedi. O sene sıcak minderini hiç terk etmedi. Âşıklarının davetlerine karşı tamamıyla hissiz kaldı. Yemek zamanlarında bile pek davranamaz oldu. İştahı da hayatı gibi günden güne sönüyordu.

O sene Yakacık'a taşınacaktık. Yolun uzunluğundan dolayı yük arabaları kırda geceleyeceklerdi. Nazlı'nın artık kadim tahtırevanı olan yemek dolabında taşınmasına sağlık durumu müsait değildi. Onun için içi yumuşak

minderli, üstü örtülü geniş bir sepet hazırlandı. Bu şekilde hayvan elde götürüldü. Onun için adeta aile üyelerinden bir hasta ihtimamı gösteriyorduk. Cidden o bize karışmış, ailemizden bir fert sırasına geçmiş gibiydi. Ne vakit ailece mühim bir meselenin müzakeresi için toplansak o hayvan da gelir, tartışma meclisinde bir mevki tutar, biz söylerken dinler, bizimle beraber uzun uzun düşünür gibi dururdu.

Mevsim nisandı. Nazlı, Yakacık'ın güneşinden pek hoşlandı. Evimizin önünde, set üzerinde geniş bir çardak vardı. Göz alabildiği kadar geniş, hoş bir seyirlik sahası... Gözler, Yakacık dağının eteğinden aşağı doğru serpilmiş, hadsiz, açıklı koyulu yeşil tarlaları, bağları, bahçeleri, kırları, bayırları, ovaları, yer yer ağaçlıkları, servileri atladıktan sonra bahar güneşinin altın nakışlarıyla şaşaalı, nihayetsiz denizin iç ferahlatan maviliğiyle buluşur. Bazen Bozburun, Marmara ufkuna doğru beyaz bulutlarla tentenelenmiş[1], gölgelenmiş yine lacivert, mütebessim bir gökyüzü bütün bu güzelliklerin üzerine devasa bir şemsiye gibi açılmış görünür.

Nazlı sabah sütünü –çünkü midesi artık başka yiyecek kaldırmıyordu– içtikten sonra bu çardağın altına gelir, uzun saatlerle hareketsiz yatar, sonra biraz davranmaya uğraşarak fersiz, dermansız, mahzun gözlerini ufuklara diker, düşünür, düşünür, düşünür...

Bu ihtiyar, bu hasta kedinin, baharın ışıklar, renkler, neşeler saçan nimetlerine karşı o sabit, o halsiz bakışları ve öyle acıklı, düşünceli haliyle duruşu beni üzerdi.

Sonra bu seyirden de yorulur. Besbelli yer değiştirmek, can dayanmaz bir yeknesaklık alan hayatının o bunaltıcı saatlerinde bir değişiklik görmek için kalkar, ağır,

1. Dantellenmek. (Y.N.)

dermansız, dinlene dinlene, sarsak sursak adımlarla eve girer. Küçük odadaki şiltesine uzanır.

* * *

Bir sabah çardağın altında sütümü içtim. Güneş kırları bahar nurlarına gark ediyor. Uzaklardan kuzu melemeleri geliyor, bayırın altındaki çayırda bir sürü kaz neşe dolu, o ağır vücutlarını havalandırmak isteyerek kanatları açık, bağıra bağıra yarı uçuşla koşuşuyorlar. Civcivlerinin ortasında guguklayan bir kuluçka etrafına endişeli bakışlar fırlatarak ufak bir tehlike hissettiği anda kanatlarının altına topladığı ailesini bağın kenarında, çalıların arasında dolaştırıyor. Seherde Zühre'ye[1] karşı dem çeken bülbüllerden biri kuyu başındaki meşe ağacında hâlâ şarkı söylemekle meşgul... Üst tarafımızdaki ormancıktan, aşağıdaki top ağaçlardan, kabristan korusundan birçokları buna cevap veriyorlar.

Güzellik tutkusuyla kendinden geçmiş bir halde etrafı dinler ve seyrederken karşıdan Nazlı göründü. Çardağın altına geliyor fakat yarı belinden aşağısını sürükler gibi adeta yalpalayarak güçlükle yürüyordu. Geldi, geldi. Hasta, sakat karşıma oturdu, o da sütünü yeni içmiş, lakin dermansızlıktan dudaklarının etrafını yalayıp temizleyememişti.

Tabiatın bu ferahlık ve bereketinden kuvvet, tazelik rica eder, hayatın bu amansız sırlarından merhamet diler gibi ağır, sabit, yardım arayan gözlerini bana dikti. O yorgun, derin bakışıyla sanki, "Bilirsin ki ben böyle değildim, neşeli oyunlarım, taklaklarım, şaklabanlıklarımla ev halkını saatlerce eğlendirirdim... Bunun bir çaresi yok

1. Venüs. (Y.N.)

mu? Bana gençliğimi, sağlığımı, sevincimi iade edemez misiniz?" demek istiyordu.

Okşamak için elimi uzattım. Parmaklarımın arasında demet demet tüyler kaldı. Birbirimize üzgün üzgün bakıştık.

Nihayet dedim ki:

"Vah kadınım... Ne oldu sana böyle? Hani ya o aşklar, cilveler, şarkılar, neşeler, yavrular?"

O, bu suallerimden hiçbir şey anlamayarak hâlâ hayat dilenen şikâyetçi bir lisanıhalle, "Kurtar... kurtar... beni kurtar..." der gibi yardım ister tavrıyla karşımda bekliyordu, beni de derin bir üzüntü aldı. Gözlerimi onun yağı bitip de sönmeye uğraşan bir kandilin cansız, sönük, en sona kalmış, can çekişen ışığına benzeyen yarı ölü gözlerine dikerek cevap verdim:

"O dertli, ölü bakışlarında benden yardım dilemeye uğraşma... Ricasını yerine getirmek imkânsızdır. Ben anamı, babamı, kardeşlerimi, en sevgililerimi kurtaramadım. Zavallı kediciğim... Bu son çukur başında en büyük kuvvetler âcizliğe dönüşür. Susma sırası gelince dünyadaki canlıların en gürültücüleri tam bir itaatle ve sessizce bu karanlığa inip örtülürler. İşte orası insanların sanki kendi rahatlarını ihlal için aralarında türettikleri farkların, bütün nüfuzların, görkemlerin, büyüklüklerin söndüğü bir eşitlik noktasıdır. Hazineler, lokmanlar burada tesirsiz kalır. Efendi de köle de bir kedi gibi ölür. Senin şimdi gelişini hissederek titrediğin ölüm denilen bu meçhule karşı insanlığın en büyük düşünürleri ve bilginleri de aynı korkuyla titremektedir. Onun mahiyetini onlar da senden fazla bilmezler, bu hususta cahillik yönünden senden hiçbir farkları yoktur. Hayata gelmek ölmek midir? Ölmek dirilmek midir? Bu bilinmiyor. Bu sonsuz değiştokuşun olumlu olumsuz taraflarında bulunanlardan hangileri daha kârlıdır? Sen insandan aşağı bir akli derecede bir hay-

van geldiğin için daha mı talihsiz veya bahtiyar oldun? Belki daha mutlu yaşadın. Çünkü felsefe, ilim ve fen safsatasına hiç girmedin. Senden zeki, senden başarılıları kıskanmak hasediyle yüreğin hiç cızırdamadı. Bunları küçük görmek, alaya almak için kelime aramak, iftira icat etmek hıncıyla zihnini hiç zorlamadın... İrfan olarak senden çok aşağı kimselerin ilim ve ahlak namına koflukla yaldızlanmış ve menfaat, adam kayırmacılıkla renklenmiş saçmalık dolu hikmetlerinin değer gördüğüne şahit olmadın. Sen ilim ve fen alanında küstahça ağız dalaşlarına ve iddialara kalkanların gülünç, bilgece kelimelerine kulak verecek bir zihniyette değilken yine ölüm denilen o siyah bilinmezlikten korkar görünüyorsun. Bunun için hüzünlenme. Bu can acısı, bu geçit hepimiz için birdir. Bu meselede ben de senin kadar teselliye muhtacım... İnsan doğaydın varlığını yıprandırarak, çiğneyerek geçen senelerin ağırlığını, sefaletini yine böyle çekecektin. Bazı mezheplere bağlı okumuş insanların atlaslar, dibalar[1], sırmalar giyerek, kandiller yakarak ölülerini ilahilerle çukur başına kadar uğurladıklarına bakıp da aldanma... Bu gösteriş, ölümün mahiyetini zerrece değiştirmez. Bu alaylar ölülere saygı göstermekten çok dirileri aldatmak ve soymak içindir. Hayvanlığınız, bazı insanlar gibi ölümü bile kazanç vesilesi edecek kişilerden yoksun olduğundan dolayı tebrik edilmeye layıktır. Ölüler, dirilerin ellerinden işte ancak o çukurda kurtulurlar. Belki kurtulamazlar. Çünkü ölüler adına yalan dolanla geçinen diriler çoktur.

Sen de kedi hayatına mahsus olan bütün devrelerini yaşadın. Sen de sevdin. Fakat aşk derdini kitaplarda inceleyip tecrübelerinle birleştirerek cinsinin erkeklerinin başlarını ateşlere yakmadın. Kimsenin oğluna, kocasına mektuplar, şiirler yazmadın. Kendin varmak için kimseyi

1. Altın ve gümüş işlemeli bir tür ipek kumaş. (Y.N.)

kocasından boşatmadın, aileler söndürmedin... Hiçbir erkeği kandırmaya yeltenmeksizin yalnız neslinin vazifesine çalıştın. Eğer hayat bir bulaşıcı illetse senden bulaşarak otuz altı yavru vücut kazandı. Kadınlığın asıl vazifesince gösterdiğin bu gayret, bu otuz altı çocuk, gayrimeşru çocuklarını düşürüp katlederek ahlaka hizmet için otuz altı roman yazan Avrupa yazarlarını utandırsa yeridir. Sen yalnız soyun için verimli oldun, yaradılış vazifene bağlı kaldın. Hiçbir erkeğin nikâhlısı değildin. Kimsenin nikâh hakkını âşıklarına çiğnetmedin. Suni yaşamadın, tabii bir hayat sürdün.

Bahtiyarlığı daima şimdiki durumun dışında ve koştukça insandan kaçan hayal ürünü bir gelecekte görerek halihazırda sahip bulunduğun nimetlerin tadını bu yokluğu yakalamak gibi beyhude bir uğraşla kaçırmadın. Yalan, ikiyüzlülük nedir bilmedin... Hiçbir kimsenin yalan dolanına alet olmadın. Sana kimse, 'Şöyle yap sevaptır. Böyle yapma günahtır,' demedi. Hiçbir şeyde cennet ümidi ve cehennem korkusuyla hareket etmedin. Her hareketini tabii ihtiyaçların belirledi. Yaradılışın kanunlarıyla yaşadın.

Sen gözümde hakiki mutluluğu tabiatı bozmakta arayan en nüfuzlu fakat en şaşkın bilginlerden ve kaşlarını, gözlerini, yanaklarını, yüzlerini boyamak ilmindeki maharetleri kadar renkli, ateşli cümleler yazmak gücüne sahip yazarlardan daha görevine düşkün, daha başarılı, daha edepli, daha muhteremsin. Ölürsen de gam yeme...

Sen düzme insanlık kanunlarıyla yaşayarak tabiattan ayrılmadın. Ahrette verecek hiçbir hesap ve sual, cevabın yoktur. Bu hususta çoğumuz için gıpta edilesisin... Sen yattıkça çalışkan otuz altı evladın kedi ırkını dünya üzerinde yayarak sayısız adetlere ulaştıracaklardır. Bahtiyar kadın, uyu... Böyle güzel huyları sayıla sayıla kadınlara erdem numunesi olacak bir hayat hikâyesine sahip

bir kediye çok az rastlanır. Pek çok erdemli kişinin hayat hikâyeleri bir hayır sahibinin gayretli kalemiyle türünün istifadesine ve ibretine sunulmadan unutuluşun karanlığında sonsuza dek gömülü kalmıştır."

Böyle söylendim. Nazlı karşımda dinler gibi durdu. Nihayet ikimiz de yorulduk. Hayvanı rahatına terk ettim. Güneşe uzandı.

* * *

Kediyle olan bu sohbet meğerse son görüşmemizmiş... Bir-iki gün geçti. Artık onu bahçede çardak altında görmüyor, ne olduğunu sormaya da korkuyordum.

Onun sofrası mutfağın girişi olan aralıkta dururdu. Gelip geçerken yan gözle bakıyordum. Kırmızı basmadan küçük bir örtü üzerinde kenarı mavi tirfilli tabak, yeşil çanak her zaman orada, hep yerli yerinde duruyordu. Sofranın bu mevcudiyeti kedinin hayatta olduğuna işaretti.

Bir gün Nazlı'nın bahçe kapısı arkasındaki küçük odasına girmeye cesaret ettim. Zavallı hayvan duvar kenarında alacadan ufak şiltesi üzerinde yatıyordu. Üstüne yorgan makamında mor yünlü bir omuz atkısı örtülmüştü. Örtüyü biraz açtım. Ben görmeyeli daha zayıflamış, adeta iskelet kesilmiş, pek lagar beygirlerde olduğu gibi iki tarafının kalça kemikleri dışarı fırlamıştı. Beni görmedi, hemen hissiz denecek bir dalgınlıkla yatıyordu. Benimle beraber içeriye giren kadına sordum:

"Ne yiyor?"

"Hiç... Süt bile içemiyor..." cevabını aldım.

Aralık duran gözleri artık bu hayat âlemine ait şeylerle meşgul olamayarak bizlerce görünmeyen mutlak bir boşluğa dönmüş gibiydi. Yakında sönecek olacak vücut faaliyetine musallat olan genel bir ağırlıktan dolayı hayvanda çürümenin ilk adımları başlamış zannedilecek;

fakat henüz hafif bir koku vardı. Bu dereceye gelmiş insan hastaları da görmüş olduğumdan üzgün bir haldeyken, içeriye başörtüsüyle Emine Hanım girdi. Bizde misafir olarak bulunan Anadolulu bir kadın... Gayet sofu ve namazında niyazında olduğundan başından namaz bezi, elinden tespihi eksik olmazdı.

Bu can çekişen hayvana o da benimle beraber üzgün üzgün baktıktan sonra iki elini havaya kaldırarak, "İki gözüm Tanrım, bu bir kedi, ne günahı olabilir ki kaç gündür çektiriyorsun? İnsan gibi inim inim inliyor, yürek dayanmıyor. Ey yüceliğine, hikmetine kurban olduğum Rabbim, emanetini al artık... Zavallıya çektirme..." duasında bulundu...

* * *

O gün İstanbul'a indim. Akşam saat alaturka ona[1] doğru Yakacık'a, eve geldiğimde settin üstündeki tahta kanepeye oturdum. Baharın güzelliklerini kuşbakışı denecek geniş bir açıyla seyretmekteyken kulağıma yanık yanık bir tilavet sesi geldi. Başımı çevirip dinledim. Emine Hanım hüzzam makamıyla gürül gürül Kuran okuyordu.

Dikkat eltim. Evin alt katı silinmiş, bütün pencereler açılmış ve her tarafa adaçayı tütsüsü verilmiş: Ha anladım, zavallı Nazlı kalıbı dinlendirmiş.

Çok geçmedi, Emine Hanım yanıma gelerek dedi ki:

"Beyefendi, Allah size ömürler versin. Kedi öldü. O bir suçsuz hayvanken kaç gündür can veremedi, neler çekti. Neyse, zavallı, nöbetini savdı. Kurtuldu. Ah... Ah... Biz günahkârlar ne yapacağız? Cenabıhak cümlemizin imanımızı yoldaş... ölümümüzü kolayından eyleye..."

1. Alaturka saate göre güneşin batışından iki saat önce. (Y.N.)

"Âmin..."

"Beyefendi, bilseniz, onu bir güzel kaldırdık ki."

"Nasıl?"

"Bağcıyı çağırdık. Ta bağın öbür ucuna, armut ağacının altına derin bir çukur kazdırdık. Nazlı'yı kolonyalı temiz bezlere sardık. Biz, evdekiler hep toplandık, birkaç da köylü komşu kadın geldi, cesedi götürdük. Gömdük. Özerine iri bir taş koyduk. Sanki aileden biri ölmüş gibi ağlaştık. Benim de memleketteki ölmüşlerim, gelmişlerim geçmişlerim, anam babam, kardeşlerim hep aklıma geldi. Bu akşam pazartesi gecesi, cümle müminlerin ruhlarına okudum, gönderdim. Rabbim kabul eyleye..."

O akşam bütün evdeki kadınların gözleri birer kırmızı halkayla halelenmişti.

* * *

Ertesi sabah bağın öbür ucuna, Nazlı'nın mezarına kadar gittim. Kedim koca bir taşın altında uyuyor... Bu sade, garip mezarın bekçisi armut ağacının rüzgârdan oynaşan sık yaprakları arasından nüfuz eden güneşin ışık kırıntıları yaldızlı kelebekler gibi oraya buraya uçuşuyorlardı...

Etraftan bülbüller yeşil, neşeli bahar yuvalarından sanki bu ölüye ağıt okuyorlardı. Bu güzel bestelerin güfteleri neydi?

Hazreti Süleyman gibi hayvanların dillerini bilmiyorum. Fakat bana öyle geldi ki... şöyle diyorlardı:

"Bir kedinin, bir bilginin, bir cihangirin, bir cihanın batışı aynı yaradılış kanununa tabidir..."

Heybeliada, 2 Şubat 1328 (1912)